

Livia Popa

**COLECȚIE
DE
CUVINTE
VOCABULAR**

•ARTĂ•ISTORIE•LITERATURĂ•RELIGIE•

Pitești,
2021

Coperta I: Monogramă Livia Popa (4 iulie 1936 –
23 ianuarie 2001)

Coperta IV: Micromedalion pentru autoare

C.I.P.:

I.S.B.N.:

Imprimare:

Postare virtuală: 23 ianuarie 2021

***LIVIA POPA. COLECȚIE DE CUVINTE
VOCABULAR***

•ARTĂ•ISTORIE•LITERATURĂ•RELIGIE•

Redactor responsabil: **Mihaela-Corina FULGEANU MATEI**

Culegere computerizată: **Mihaela-Iuliana MATEI**

Tehnoredactor: **Adrian MESTECĂNEANU**

Lector: **Renata ALEXE**

Consultant editorial: **Dan Gabriel POPA**

LIVIA POPA

Profesoară gradul I, Limba și literatura română

COLECȚIE DE CUVINTE VOCABULAR

•Artă•Istorie•Literatură•Religie•

Cuvânt înainte: Aurelia Fulgeanu

Ediție memorială (2001-2021), îngrijită de
Petre Popa

Pitești,

2021

Scrieri elaborate de Livia POPA (selectiv/cronologie):

- **Loialitate**, Revista *Argeș*, Nr. 56, Pitești, 1971, p. 2 (interviu);
- **Eminescu nu are biografie cum nu are nici Homer**, Revista *Argeș*, Nr. 2, Pitești, februarie, 1972, p. 14-15 (în colaborare);
- **Dezvoltarea aptitudinilor creatoare și a spiritului de discernământ la elevi prin Cenaclul literar**, Pitești, 1976, 108 p. (dactilogramă);
- **Preliminarii la Centenarul nașterii scriitorului Liviu Rebreanu**, *Limba și literatura română*, Anul XIV, Nr. 1, București, 1985 (p.33-34);
- **Rebreniana. Prefață la un Centenar (1885-1985)**, *Buletin de informare științifică și didactică*, Pitești, 1986 (p. 15-18);
- **Opera lui Liviu Rebreanu - repere cinematografice**, *Buletin de informare științifică și didactică*, Pitești, 1986 (p. 80-84);
- **Scriitori argeșeni. Dan Rotaru**, *Buletin de informare științifică și didactică*, Pitești, 1986 (p. 338-339);
- **Programa de limba și literatura română**, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1987, 120 p. (în colaborare);
- **Indice bibliografic pentru limba și literatura română**, *Buletin de informare și documentare, Partea I*, Pitești, 1987 (p. 29-33);
- **Liceul Zinca Golescu, 75 de ani de la înființare (1921-1996)**, Revista *Ecou la Sânziana*, Nr. 1, Pitești, 1996, p. 5-10 (interviu), exemplar unic, redactor, Ileana Leotescu;
- **Aduceri aminte..., I**, Editura *Trefla*, Pitești (postum), 2002 (256 p.);
- **Aduceri aminte..., II**, Editura *Trefla*, Pitești (postum), 2006 (180 p.).

CUVÂNT ÎNAINTE**Aurelia FULGEANU****Profesoară gradul I, Limba și literatura română**

Născută într-o familie de învățători, profesoara Livia Popa a fost crescută și educată în cultul respectului față de școală, de dascăli, văzând, în fiecare dintre aceștia, un *Domn Trandafir*.

Pentru colegi avea un sentiment de solidaritate, de prețuire a strădaniei în munca de *apostolat*. N-ar fi permis nimănui să arunce o umbră negativă asupra lor.

În asistențele la ore, ca director, urmărirea și aprecia pasiunea, atașamentul față de elevi al profesorului de la catedră, doritor să se facă înțeles.

A cultivat o profesie nobilă, în care a predat *lecția omeniei*, a curajului, a răspunderii de sine, a iubirii de viață și frumos.

Vocația de dascăl a fost susținută de calități morale și intelectuale, dovedite în întreaga activitate didactică. Avea o disponibilitate aparte, prezență de spirit, inteligență cum rar întâlnești.

Conștientă de valoarea ei, de capacitatea de cercetător, a avut dorința să abordeze un domeniu, poate mai puțin cunoscut, cel al *vocabularului limbii române*.

Dicționarul realizat ilustrează aspirația autoarei de a cuprinde elemente din diferite *teritorii* ale științei și culturii umane.

În ordinea alfabetică, au fost consemnați termeni care să definească *idei, concepte, fenomene,*

noțiuni. Cuvintele particularizează și universalizează, prin definiții, creațiile materiale și spirituale succesive ale civilizațiilor și culturilor concret istorice.

A rămas de neuitat, în amintirea foștilor elevi, prezența, în liceu, a Cenaclului *Nicolae Labiș* și a revistei *Sânziana. Cenacliștii mei* - așa îi plăcea să-i numească pe membrii activi - și-au pus amprenta pe paginile revistei, pentru apariția căreia au trudit, alături de neobosita Livia Popa, și colegii Floarea Constantinescu și Augustin Stoenescu.

Cine răscolește colecția revistei descoperă, consemnate în pagină, gândurile și visele *sânzienelor* de la *Zinca Goleșcu!*

Ca om, ca prieten, ca dascăl, manifesta multă înțelegere, afecțiune față de cei aflați, la un moment dat, în dificultate.

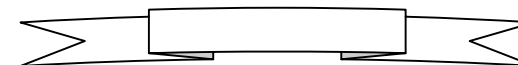
Împărțășea necazurile, dar și bucuriile prietenilor, având, întotdeauna, o vorbă de încurajare, un zâmbet optimist, un sfat pentru fiecare. Ușa sufletului său era deschisă cu o candoare copilărească, cu generozitate. În inima ei largă își făceau loc toate problemele de viață ale semenilor săi. Nu era doar un gest gratuit, ci semnul unei adevărate omenii!

Oameni care au fost. Profesori și elevi. Au trăit, au muncit, au visat, au înfăptuit, dar n-au pierit!

Prezența lor se simte în cancelarie, pe coridoarele liceului, în laboratoare și săli de clasă, unde li s-a imprimat, pentru totdeauna, glasul, dar și sufletul.

Alături de toți este și Livia Popa!

Pitești, 30 decembrie 2020

MOTIVAREA ACESTUI DEMERS

Sorginta *vocabularului* Lievei evocă, preliminar, amintirea excursiei noastre familiale, realizată, pe *traseele* principalelor mănăstiri din Moldova, în urmă cu o jumătate de secol (1971-2021)! Atunci, Livia Popa (1936-2001), absolventa *Filologiei* din București (1959), profesoara Liceului *Zinca Golescu* Pitești (1962-1989), *descifrând*, cu emoție, mai multe *pisanii*, ori alte documente, specifice veacurilor medievale autohtone, mărturisese dorința *alcătuirii* unei *colecții de cuvinte selecte*, menite să intersecteze, *lămuritor*, sensuri și nuanțe, proprii disciplinelor umaniste, studiate formativ.

Intenția, *validată* atât *istorigrafic*, de semnatarul acestor paragrafe, dar și prin *entuziasmul* fiului nostru, Dan Gabriel, elev ce *bilanța*, la vremea aceea, zece ani, ulterior devenind medic (1987), s-a consolidat treptat, suprapunând, uzual, *expertiza* carierei, *dialogul* colegial în câteva profiluri, *vizitele* externe, *implicarea* civică, *lecturile* elevate.

Esențială era, pentru atare *proiect*, oportunitatea clarificării sensului mai multor cuvinte sau expresii, *conexe*, intrinsec, manualelor folosite de elevi pentru *bacalaureat*, ori admiterea la facultate.

Totodată, *factorii colaterali*, amintiți mai sus, *livrau*, cotidian, relevante *vorbe frumoase*, care, selectate *lingvistic*, au diversificat conținutul *alfabetului* tematic, gândit inițial.

Conform paginilor următoare, interpretarea misiunii didactice *tutelare* va determina *vehicularea* *patrulaterului* convenit disciplinar: *artă, istorie, literatură, religie* (termeni listați combinativ). Opțiunea pentru aceste domenii *coagula* pregătirea sa intelectuală, speranța *decodificării* unor *secvențe* încifrate ale muzicii, teatrului, arhitecturii, plasticii, stilurilor *clădite* secular, regăsite, generos, în opere literare, sau valențele spiritualității eclesiastice, *redescoperită*, evlavios, după 1990.

În accepție individuală, *patrulaterul* citat *developează*, uneori, realități *paseiste*, părinții Lievei fiind învățători, atașați *idealurilor interbelice*, dar și nuanțări trădând *conviețuirea* (1960-2001) cu un universitar, implicat în diverse programe, specifice perioadei *contemporane* și actualității cotidiene.

Așa cum rezultă din *bibliografia* colecției, documentarea Lievei a cuprins *izvoare* latine, elene, franceze, slavone, engleze, *opisuri* naționale credibile, *tomuri* acoperind, cu precădere, secolele XIX-XX, informații verbale, culese, direct, de la *furnizori* primordialii. Comentariul *stilistic* este degajat, evită *formulările* rigide, promovează definiții simetrice, relevă *arhetipuri* locale și continentale, prelucrează *simboluri* arhaice, *translate* spre timpurile în care profesoara se exprima plenar. Intervențiile ulterioare asupra textelor rămase *pe masa de lucru*, în 2001, sunt ne semnificative!

Prima evaluare a fișelor explicative, prin raportare la criteriile *culegerilor clasice de cuvinte*, a fost realizată spre finalul anului 1988. Adnotarea survine, apoi, *gradual*, după evenimentele din decembrie 1989, editarea *manualelor alternative*, prima revizuire a *programei școlare* (1990-1991). Paralel cu asemenea *creionări*, Livia a început

elaborarea unor capitole memoriale, intitulate, *Aduceri aminte...*

Temporar, *gestionarea celor două proiecte personale* s-a amânat. Livia suportând, miercuri, 19 ianuarie 1994, la Clinica din Târgu Mureș, o *intervenție complicată pe cord deschis*. Revenind acasă, se va *apleca*, totuși, asupra textelor anterioare, efectuează, cu deosebire în literele A-C, ale vocabularului, completări consistente, așa cum rezultă din paginile ulterioare, *antamează* judecăți de valoare existențialiste, selectează *neologisme* europene, participă, împreună cu prietene, la anumite reuniuni comunitare, arată disponibilități favorabile *procesării* manuscriselor.

Dar, surprinzător, *marți, 23 ianuarie 2001*, în Spitalul din Pitești, la șapte ani de la operația chirurgicală amintită, profesoara Livia Popa pleca spre *Neant!* Se născuse la 4 iulie 1936! A lăsat școlii și familiei o adevărată *panoplie*, care, segmentată lucrativ, conferea speranțelor, viitoare împliniri!

Respectându-i dorința, am tipărit, pentru început, *paginile memoriale*, intitulate, așadar, *Aduceri aminte...*, destăinuiri care grupează, sub sigla Editurii *Trefla* Pitești, două volume: *I*, 2002 (256 p.); *II*, 2006 (180 p.). Se află inclusiv în *fondurile personalizate de carte Livia Popa*, din Biblioteca Locală Teiu (așezarea *obârșiei* sale), și Biblioteca Județeană *Dinicu Golescu* Argeș, instituție unde completează donația unor valoroase generice, primite, cu *dedicație*, prin *noblețea* mai multor autori.

Ulterior acestor momente, numele, ori preocupările *antume* ale profesoarei Livia Popa sunt continuu evocate, familial și public. Spre exemplu, în 2016, cel care vă relatează i-a dedicat volumul *Discurs*

istoriografic universal. De la scrierile moralizatoare antice, la exprimarea globalizării contemporane (Editura *Paralela 45*, Pitești), cartea (356 p.) valorificând inclusiv *noțiuni* din *portofoliul* său actualizat: „*Memoriei soției mele, LIVIA (4 iulie 1936-23 ianuarie 2001), profesoară gradul I, Limba și literatura română, inspector școlar, având contribuții definitorii la realizările familiei noastre!*”.

Apoi, Dumitru Tudosoiu, Emil Oprescu, George Rotaru, coordonatorii monografiei *Inspectoratul Școlar Județean Argeș. Semicentenar (1968-2018)*, Editura *Bibliostar*, Râmnicu Vâlcea, 2018, amintesc prezența Liviei în această instituție (1983-1989), cu deosebire contribuția specifică elaborării *programelor* pentru clasele liceale din România.

Este inclusă, totodată, în: volumul *Figuri de dascăli argeșeni, II*, emitent, Ion M. Dinu, Pitești, 2001; *crestomația Tărâmul tăcerii...*, de Silvia Popescu, Marin Drăgușin, Silviu Buburuzan, Iași, 2008; *Dicționar biobibliografic. Scriitori, publiciști, folcloriști ai Argeșului*, autori, Marian Stoica, Margareta Onofrei, Pitești, 2010; *Enciclopedia Argeșului și Muscelului, III*, redactor responsabil, Spiridon Cristocea, Pitești, 2012 (ediție virtuală); *Interviuri nonconformiste de pe patru continente*, Pitești, 2015; *Pitești 630. Memento*, 2020.

Calendaristic, ziarul *Argeșul*, editat la Pitești, director Mihai Golescu, reamintește cititorilor, prin intermediul suplimentului *Săgetătorul*, ziua de naștere a profesoarei Livia Popa (4 iulie 1936), precum și câteva detalii curriculare, așa cum sunt medalioanele sau *portretele* semnate de literații (cronologic): Ion Lică-Vulpești, Marin Ioniță, Ion Focșa, Aurelia Fulgeanu,

Grigore Constantinescu, Renata Alexe, Marin Rădulescu.

Acum, în 2021, la comemorarea celor două decenii de la trecerea Liviei în *Lumea umbrelor*, prin bunăvoința cunoscutei jurnaliste, Mihaela-Corina Fulgeanu Matei, fiica renumiților pedagogi din Pitești, Constantin Ion Fulgeanu (1933-2005) și Aurelia Fulgeanu, apropiați familiei noastre, se editează acest *glosar!* Titlul, ***Colecție de cuvinte. Vocabular. Artă. Istorie. Literatură. Religie***, este *sinteza* conceptelor profesoarei Livia Popa (1936-2001), privind *polifonia* Limbii române.

Repererele comentate în paginile următoare sunt *inspirate*, mai ales, din *Seria personală de manuale și cursuri universitare* (listare tipografică selectivă): Virgil Lupescu, ***Antichități publice romane*** (1915); Nicolae Dobrescu, ***Istoria Bisericii Române*** (1922); Petre Panaitescu, ***Istoria românilor*** (1942); Dumitru Almaș (colaborare), ***Istoria României*** (1966); Constantin Ciopraga (coordonator), ***Literatura română*** (1970); Dumitru Săvulescu, ***Limba română*** (1980); Maria Pavnotescu (și alții), ***Limba și literatura română*** (1991); Mircea Frânculescu (inițiator), ***Sinteze și comentarii pentru bacalaureat. Limba și literatura română*** (1992); Ioan Scurtu (colaborare), ***Istorie*** (1999); Petre Popa, ***Sisteme administrative comparate*** (2000).

Totodată, *reflexiile comparatiste* au determinat *foiletarea* altor surse reprezentative din *biblioteca proprie*, majoritatea, în limbi de circulație universală, apărute, succesiv, la: Paris (1900, 1925, 1989), Roma (1973), Beijing (1974), Sumgait (1975), Florența (1976), Bruxelles (1980); Brusa (1983), Londra (1985), Toronto (1986), Baltimore (1989), Niceea (1991). Adăugăm detaliile asimilate pe timpul documentărilor

sale externe în Austria, Bulgaria, Cehia, Federația Rusă, Germania, Slovacia, Ucraina, Ungaria, precum și concluziile formulate după reuniunea metodică româno-japoneză (Pitești, 5 noiembrie 1988).

Așa cum ne reamintim familial, profesoara Livia Popa avea permanent, în *mapa* didactică, *patru instrumente* de lucru: setul fișelor explicative, adiacente subiectului predat la clasă; lexicul român-latin; dicționarul greșelilor lingvistice; îndrumătorul ortografic și de punctuație. Toate se aflau inclusiv la dispoziția elevilor.

Vocabularul Liviei face referire la peste 1 700 de cuvinte, grupate strict alfabetic (A-Z), unele fiind *neologisme*, preluate în contextul europenizării și globalizării. Spre finalul cărții, lectorii pot răsfoi ***Addenda***, modalitate care dezvoltă, în premieră, *pasiunea autoarei* pentru: simbolistică milenară; cupluri familiale celebre istoriografic; pseudonime regăsite didacticist; catalogare literară; olografie.

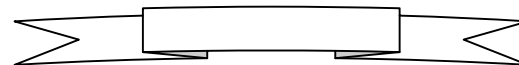
Bibliografia specială, rezumatele în limbile română, engleză, franceză, indicele persoanelor citate intrapaginal completează scrierea dedicată memoriei profesoarei Livia Popa. Demersurile valorificării portofoliului său antum continuă!

Acum, volumul ***Colecție de cuvinte*** se difuzează exclusiv digital.

Mulțumiri tuturor celor nominalizați în *casetele* tehnice.

Pitești, 8 ianuarie 2021

Petre POPA

A

- **AALENIAN** – Întâiul *etaj* al *jurasicului* mediu/*dogger*, ultimul *etaj* al *jurasicului* inferior/*liasic*, etapă integrată *mezozoicului*.
- **AB** – De la (*Ab urbe Condita* – *De la fundarea/întemeierea Cetății*, limba latină).
- **ABACĂ** – Partea superioară a unui *capitelu*, formată dintr-o placă de material rezistent, sprijină *arhitrava*.
- **ABATE** – Titlul acordat preotului creștin, devenit *Superiorul* unei abații (mănăstire catolică).
- **ABBEVILLIAN** – Aspect (*facies*) cultural-arheologic, stabilit pentru *catalogarea* anumitor obiecte rudimentare din *paleoliticul inferior*, asemănătoare celor descoperite în localitatea Abbeville (Franța).
- **ABDICARE** – Renunțare la calități monarhice, proiecte, programe, obiective proprii sau oficiale.
- **ABOLIRE** – Desființarea instituțiilor, sistemelor statale, structurilor social-politice, economice, legislative, religioase *paseiste*, opozante noilor doctrine.
- **ABORIGEN** – Locuitor autohton, aflat într-un spațiu geostoric bine definit; indigen; băștinaș.
- **ABSIDĂ** – Nișă semicirculară sau poligonală, care închide *nava* unei biserici romane; încăpere semicirculară, destinată *altarului* bisericilor creștine.

- **ABSOLUTISM LUMINAT** – Doctrină europeană, specifică secolului XVIII, caracterizată prin *receptivitatea* suveranilor la sugestii *novative*, avansate de gânditorii timpului.
- **ABSTRACTIONISM** – Stil artistic postmodernist, renunțarea la maniera figurativă, prin tehnici vizând *antamarea* gândirii și logicii.
- **ACANT** – Motiv decorativ, obținut prin stilizarea frunzelor de plante mediteraneene, având contur caracteristic, excelent decupat; spin.
- **ACERĂ** – Denumire arhaică pentru păsările puternice (acvile).
- **ACHEULEAN** – Portofoliu de vestigii aparținând, ipotetic, *paleoliticului inferior*, încadrate aspectului (*facies*) cultural-arheologic propriu descoperirilor din Saint-Acheul, Amiens (Franța).
- **ACROPOLĂ** – Înălțimea dominantă a orașelor și coloniilor Greciei antice, unde s-au ridicat adevărate *citadele*, cuprinzând renumite ansambluri arhitectonice.
- **ACROSTIH** – Cuvânt format din prima literă a fiecărui vers, citit pe verticală.
- **ACROTERĂ** – Element decorativ, reprezentat printr-o figură ornamentală, așezată în vârful sau la extremitățile *frontonului*.
- **ACVILĂ** – Pasăre răpitoare de mari dimensiuni, având aripi lungi, devenită simbol *heraldic* al țărilor ce folosesc asemenea *aceră*, în steme, sigilii, blazoane; pajură; vultur (*aquila*, limba latină).

- **ADAGIU** – Exprimarea rezumativă a unor principii, *aforisme*, dogme, învățături, maxime, sentințe, creații.
- **ADDENDA** – Completare ulterioară; anexă (limba latină).
- **AD-HOC** – Pentru aceasta (limba latină), urmărind un scop bine determinat; renumit, *Divanul/Consiliu* convocat în vederea dezbaterii *Statului Țărilor Române* (1857).
- **AD-INTERIM** – Interimar, *ține locul*, până la venirea persoanei numite, definitiv, în funcție; provizoriu.
- **ADSTRAT** – Totalitatea elementelor ce completează, sub presiunea unor limbi străine, *idiomul* esențial; *superstrat*.
- **ADUNARE NAȚIONALĂ** – Organ suprem al puterii în statele moderne și contemporane, având, *constituțional*, funcții legislative, electivă, ori alte atribuții, reglementate oficial; parlament.
- **ADUNAREA NORODULUI** – Titlatură convențională pentru participanții la Revoluția din Țara Românească (1821), inițiator, Tudor Vladimirescu (c. 1780-1821); adunarea poporului.
- **ADUNAREA STĂRILOR GENERALE** – Instituția centrală a statului medieval francez (1302), formată din reprezentanții celor trei categorii sociale (*clerici*, *nobili*, *producători*), existentă până la Marea Revoluție Modernă (1789).
- **ADUNAREA ȚĂRII** – Structură medievală unicamerală, *convocată*, periodic, în Țara Românească și Moldova, formată din marii

- boieri, uneori participând inclusiv reprezentanții altor *clase* urbane sau rurale, alegea domnul, fiind consultată la adoptarea celor mai importante hotărâri; *dietă* (în Transilvania).
- **AED** – Povestitor *itinerant* din Grecia antică; *declamator*, *cântăreț*; precursorul *barzilor*, *trubadurilor*, *truverilor* medievali europeni.
 - **AFEREZĂ** – Fenomen lingvistic, derulat de-a lungul timpului, concretizat prin *suprimarea* vocalei inițiale a mai multor cuvinte.
 - **AFORISM** – Cugetare concisă, devenită celebră; maximă; *sentință*; adagiu.
 - **AFRONTAT** – Motiv iconografic, cu valoare simbolică, reprezentând, de obicei, două animale din aceeași specie, față în față, *simetric*, prin raportare la axă, ori la *pomul vieții*.
 - **AGĂ** – Titlu acordat unor comandanți militari din Imperiul Otoman; conducătorul *pedestrașilor* Țării Românești, respectiv Moldovei, organiza paza reședinței domnești, participa la campaniile militare inițiate de șeful statului, asigura garda la sediul *agiei* (secolele XVI-XVIII).
 - **AGER PUBLICUS** – Ogor obștesc (limba latină); domeniu funciar, aparținând statului roman antic, format, în principal, prin cuceriri, ocuparea suprafețelor necultivate, ori cele folosite de categoriile sociale inferioare, *micșorat*, ulterior, în favoarea privilegiilor acordate nobilimii.
 - **AGGER** – Val de pământ, înconjura zidurile taberelor militare romane; drum de strajă; terasament; taluz (limba latină).

- **AGHEASMATAR** – Vas de metal prețios, sau *piesă* din piatră, prelucrată sub forma unui bazin, obiecte specifice bisericilor creștine, în care se păstrează *agheasma* (apa sfințită).
- **AGIE** – Instituție medievală din Țara Românească și Moldova, asigură *ordinea publică*; poliție; miliție.
- **AGORA** – Piața centrală a orașelor Greciei antice, locul unde se desfășurau adunările cetățenești, care adoptau hotărâri de importanță deosebită.
- **AINOS** – Locuitor din insulele Sahalin și Hokkaido; pescar.
- **AKINAKES** – Spadă scurtă, cu unul sau două tășuri, folosită de militarii sciți, sarmați, perși (secolele VI-III î. Hr.); pumnal.
- **AKINCIU** – Luptător otoman din cavaleria ușoară, unități militare subordonate direct sultanului, garnizoane, de regulă, la hotarele statului; achingiu (limba turcă).
- **AKKADIAN** – Locuitor din grupul popoarelor antice *semitice*, rezident în orașul-stat Akkad (Mileniul III î. Hr.).
- **ALA** – Formație de luptători folosită în *flancurile* armatei romane; unitate independentă de cavalerie, componentă a trupelor auxiliare imperiale.
- **ALAC** – Specie de grâu preistoric, având, în spic, un singur bob (*triticum monococcum*, limba latină).
- **ALAI** – Grup de persoane importante, constituind *suita* unui demnitar; paradă; cortegiu; *pompă* (figurat).

- **ALAMAN** – Locuitor germanic, de la granița, pe Rin, a Imperiului Roman antic, făcând parte din uniunile tribale apusene, atestate în Galia (secolele III-V), *colaborând* cu francii.
- **ALAN** – Migrator iranian, aflat, la începutul Mileniului I, în stepele Caucazului, grupuri *directionate* spre Imperiul Roman antic, completând, apoi, uniunile tribale nordice ale germanilor, alături de suevi.
- **ALCAZAR** – Palat maur fortificat, construit de arabi în mai multe orașe medievale din Spania.
- **ALCHIMIE** – *Tehnologie* medievală, bazată pe relansarea meșteșugurilor antice pentru producerea sticlei, coloranților sau metalelor, semnificând, totodată, căutarea *pietrei filosofale* și *elixirului vieții*, prin intermediul aurului; metamorfozare; ciudățenie.
- **ALEGAȚIE** – Susținerea anumitor idei pentru justificarea opțiunii prezentate contextual; insistență; îndestulare.
- **ALELUIA** – Refren regăsit în cântările creștine ortodoxe, simbolizând slava și glorificarea divinității.
- **ALFABET** – Totalitatea literelor, consoane și vocale, așezate convențional, reprezentând sunetele de bază ale unei limbi; primul alfabet, invenția *fenicienilor* antici (22 consoane), îmbunătățit de grecii și romanii erei vechi (A–*Alfa*; B–*Beta*, limba greacă).
- **ALGONKIAN** – Eră geologică, numită și *proterozoic*, îi sunt atribuite formațiile naturale dintre *arhaic* și *paleozoic*, conține urme de organisme și cărbuni, formând, împreună cu

arhaicul, a doua eră a imensului timp *precambrian*.

- **ALIANȚA CELOR TREI ÎMPĂRAȚI** – Grupare politico-militară europeană, constituită din imperiile German, Țarist și Austro-Ungar (1872-1873), obiectiv principal, *izolarea diplomatică* a Franței.
- **ALODIU** – Proprietate funciară, acordată țăranilor liberi, scutită de obligații *servile* sau *vasalice*, proprii feudalismului apusean (secolele V-XI).
- **ALOGEN** – Locuitor venit din alte zone, având origine diferită, comparativ cu *aborigenii* spațiului geoistoric fundamental (*allos*–altul; *genos*–neam, limba greacă); străin.
- **ALTAR** – Loc sacru, unde se aduceau jertfe zeilor antici; spațiu distinct din lăcașurile religioase creștine, orientat spre răsărit, în care preoții oficiază momente importante ale serviciilor cultice.
- **ALTEȚĂ** – Înalt titlu onorific, recunoscut oficial, intern și internațional, acordat împăraților sau regilor, altor persoane dintr-o dinastie domnitoare.
- **ALTHING** – Denumire conferită, generalist, parlamentului Republicii Islanda, considerat cel mai vechi din Europa (930).
- **ALTORELIEF** – Modalitate sculpturală, prin care formele devin proeminente, comparativ cu suprafața primordială, fără a se detașa, *virulent*, de aceasta; *relief înalt*.
- **ALTRUISM** – Atitudine bunăvoitoare; plăcerea acțiunii dezinteresate, în favoare altor persoane.

- **AMAZOANĂ** – Femeie războinică, evocată în mitologia greacă, originară din zona estică a Mării Negre, lupta ecvestru, accepta *extirparea* sânelui drept pentru a folosi, mai ușor, arcul cu săgeți; membra unui club *exclusivist* de călărie.
- **AMFIȚIUNE** – Asociație de triburi sau orașe-state elene, grupate în jurul unui *sanctuar* comun, unde se păstra *tezaurul* și se desfășurau, periodic, importante serbări religioase (*amphiktiones* –vecin, limba greacă).
- **AMFORĂ** – Vas ceramic, de mari dimensiuni (20 litri), folosit, în Elada antică, pentru transportul și păstrarea lichidelor sau grânelor, având două toarte (*amphora*, limba greacă).
- **AMORAȘ** – Divinitate din *cortegiul* zeiței romane Venus, patrona dragostea fizică (reprezenta un copil gol și corpulent, cu aripioare).
- **AMPLOIAT** – Funcționar inferior, slujbaș al statului, ori al unor instituții urbane, denumire folosită la începutul perioadei moderne; amploaiat.
- **AMULETĂ** – Obiect căruia i se atribuie, mental, încă din timpuri străvechi, calități magice, pentru apărarea de boli, accidente, farmece, aducând, totodată, noroc și șansă; talisman; apotropaion; bijuterie fermecată; pandantiv.
- **AMVON** – Loc special, construit sau amenajat într-o instituție ecleziastică, folosit pentru citirea din cărțile sfinte și rostirea predicilor religioase.
- **ANAFORA** – Proclamație domnească, adresată locuitorilor Țării Românești sau Moldovei

- (secolele XVIII-XIX); raport anual, prezentat șefului statului de Adunarea Obștească din București și Iași, conform *Regulamentului Organic* (1831); solicitare oficială scrisă către un superior.
- **ANAFURĂ** – Bucătică de pâine, *sfințită* pe timpul serviciului religios creștin, oferită credincioșilor la sfârșitul slujbei liturgice.
 - **ANAGLIFĂ** – Operă sculpturală, realizată prin maniera *basoreliefului*; imaginea în relief a obiectelor tridimensionale, obținută prin tehnică fotografică specială.
 - **ANAGRAMĂ** – Cuvânt obținut prin *amalgamarea* succesiunii *vorbelor* din textul inițial.
 - **ANAHORET** – Călugăr, care optează pentru a trăi într-un loc izolat; pustnic.
 - **ANALE** – Lucrare cu caracter istoric, prezintă evenimentele în succesiune cronologică anuală; publicație științifică periodică; letopisete; cronică.
 - **ANALECTĂ** – Culegere din creațiile publicate anterior de un literat.
 - **ANALOGIE** – Asemănare între două sau mai multe noțiuni, raționamente, legi, structuri lingvistice și religioase, moduri de viață, evoluții temporale, situații; concordanță; similitudine.
 - **ANARȚ** – Alogen celt, grupuri stabilite, temporar, în nord-vestul Daciei (secolele III-I î. Hr.), înfrânte de autohtoni.
 - **ANAT** – Avantaj material, oferit Statului Papal, decurgea din apartenența locuitorilor unei țări la religia romano-catolică.

- **ANATEMĂ** – Acuzație adusă unei persoane oficiale, pentru nerespectarea principiilor sau *cutumelor* dogmatice, religioase, juridice; excludere din comunitate; afurisenie; condamnare morală.
- **ANCADRAMENT** – Chenar decorativ, reliefat artistic, regăsit în jurul ușilor, ferestrelor, altor suprafețe arhitecturale.
- **ANCESTRAL** – Caracter ce demonstrează originea, ascendența, ereditatea îndepărtată, strămoșească, mai ales în legătură cu credința și neamul cărora aparțin comunitățile respective.
- **ANDREON** – Construcție proprie *calcoliticului*, respectiv *Casa bărbaților*, aflată în *epicentrul* unei așezări din stepele nordului Mării Negre (limba elenă).
- **ANGELIC** – Aspect îngeresc, asemănător celor ce înconjoară, legendar, marile divinități; diafan; curat.
- **ANGEVIN** – Component al dinastiei nobiliare franceze, originare din Comitatul Anjou, reprezentanți medievali în conducerea Angliei/*Plantageneti* (1154-1399), Siciliei (1266-1282), Italiei de Sud (1268-1442), Ungariei (1308-1387).
- **ANGLICANISM** – Religia oficială din Anglia, definită prin *reformarea* catolicismului fundamentalist (secolul XVI), inițiative, regii Henric VIII (1509-1547) și Elisabeta I (1558-1603).
- **ANGLO-SAXON** – Neam germanic (anglii, iuții, saxonii), ocuparea insulelor britanice (secolele V-VI), *dislocarea* provinciei romane antice.

- **ANIMISM** – Practică preistorică, *înzestrarea* obiectelor și fenomenelor naturii cu suflet; magia unor asemenea existențialități (*anima* – suflet, limba greacă).
- **ANNONA** – Departament pentru aprovizionarea cu grâu, în Italia antică.
- **ANSCHLUSS** – Genericul integrării Austriei, teritorial și economic, în cel de *Al Treilea Reich* (Germania fascistă), prin ocupație militară (12 martie 1938); alipire; anexare.
- **ANTABLAMENT** – Element de arhitectură, fixat deasupra zidurilor sau coloanelor, susține acoperișul, cuprinde *arhitrava, friza, cornișa*.
- **ANTANTA** – Alianță politico-militară, constituită, pentru Primul Război Mondial (1914-1918), din Franța, Rusia, Anglia, aderând, ulterior, inclusiv România (1916); *Tripla Înțelegere*.
- **ANTANTA CORDIALĂ** – Tratatul dintre Franța și Anglia (1904), *formulă* continentală aplicată pe timpul Primului Război Mondial (1914-1918).
- **ANTĂ** – Fragment arhitectural decorativ, care, împreună cu coloanele frontale, delimitează *pronaosul* și *epistodomul* unui templu; pilastru.
- **ANTERIU** – Haină lungă, îmbrăcată, tradițional, de preoții ortodocși, boierii români, lăutari; antereu; sutană.
- **ANTICHITATE** – Istoria Veche a Omenirii, caracterizată, de cele mai multe ori, prin existența sclavagismului clasic.
- **ANTISEMITISM** – Atitudine ostilă față de alte etnii, opozată, cu deosebire, evreilor; discriminare rasială și religioasă.

- **ANTISTROFĂ** – A doua *stanță* dintr-o creație lirică, interpretată, *coral*, în spectacole teatrale.
- **ANTROPOGEN** – Ultima perioadă a sistemului *neozoic*, temporalitate când apare omul; denumire sinonimă pentru *cuaternar*.
- **ANTROPOGENEZĂ** – Fenomenul complex și îndelungat al apariției și dezvoltării speciei umane; antropogenie (*anthropos* – om; *genesis* – formare, naștere, origine, limba greacă).
- **ANTROPOMORFISM** – Concepție care atribuie calități omenești unor lucruri, obiecte de artă, ființe sau fenomene naturale; reprezentarea divinităților sub înfățișarea omului, având inclusiv defectele pământenilor.
- **ANTROPONIME** – Nume de persoane, regăsite în documente scrise și alte *izvoare* istorice asemănătoare.
- **ANTUM** – Pe timpul vieții autorului (realizări și aprecieri profesionale, scrieri, titluri).
- **ANȚ** – Locuitor din secolele VI-VII, grupări etnice aflate la originea majorității slavilor de Est (ruși, ucraineni, bieloruși).
- **APARTHEID** – Segregație rasială, specifică, timp îndelungat, mai ales, Africii de Sud, caracterizată prin atitudinea ostilă a coloniștilor albi, împotriva populației *negroide* autohtone.
- **APELLA** – Adunarea poporului în orașul-stat Sparta (Grecia antică), hotăra pacea și războiul, desemna, prin aclamații, *eforii*, membrii *gerusiei*, doi regi.
- **APOCALIPSA** – Operă religioasă, *prorocește* Sfârșitul Lumii; ultima parte din *Noul Testament* (*apokalupsis* – revelație, limba greacă).

- **APOCOPĂ** – Modalitatea suprimării fonetice a vocalei finale dintr-un cuvânt.
- **APOCRIF** – Document cu autenticitate îndoielnică, necunoscută; *paginație* atribuită altui autor; scriere religioasă necanonică.
- **APOIKIA** – Așezare antică, întemeiată de coloniștii greci, după principii și norme civile, eclesiastice, militare sau comerciale, considerate obligatorii.
- **APOSTASIE** – Mișcare populară, având obiective bine definite; renegarea unei concepții religioase; răscoală; apostazie.
- **APOSTOL** – Discipol al lui Iisus Hristos (sunt numiți, în istorie 12 *misionari*); carte de cult creștin, cuprinde *pericope* din **Faptele apostolilor** și *epistolele Noului Testament*, folosite în liturgia ortodoxă; propovăduitor; învățător (*figurat*).
- **APOSTOLIC** – Sistem religios, emanat de la apostoli sau Marele Pontif, considerat, *doctrinar*, urmașul apostolului Petru, fondatorul *Bisericii Romano-Catolice*, astăzi, sediul în Vatican (Italia).
- **APOTEOZĂ** – Acțiunea *preamăririi*, prin *slăvire* și *divinizare*, a eroilor, conducătorilor militari, civili, religioși, anumitor persoane importante; apologie.
- **APOTROPAIC** – Caracter magic, acordat unor podoabe, menite să *deturneze* duhurile nedorite; forma circulară a grupării mormintelor, proprie *civilizației kurganelor* (apărarea comună, dincolo de moarte).
- **APOTROPAION** – Obiect, sau orice alt element, care, în conștiința oamenilor,

- contribuie la îndepărtarea spiritelor răului și victoria binelui; talisman, amuletă.
- **APROBATAE CONSTITUTIONES** – Norme juridice, elaborate de Dieta Transilvaniei (1653), considerau românii *națiune tolerată*, ortodoxismul nefiind integrat religiilor *recepte* (oficiale).
 - **AR** – Unitate de măsură, folosită pentru suprafețele agricole, egală cu 100 mp (5 000 mp – *pogon*; 10 000 mp – *hectar*).
 - **ARAB** – Popor de origine lingvistică semitic, regăsit în state din Orientul Apropiat și Nordul Africii; locuitor aparținând acestui neam.
 - **ARABESC** – Mod *nonfigurativ* de ornamentație, specific artei arabe (linii, motive geometrice, plante).
 - **ARBALETĂ** – Armă medievală, întrebuințată la aruncarea săgeților sau proiectilelor (*bombardelor*), folosită de *arbaletieri*.
 - **ARCADĂ** – Element arhitectural, prefigurând, geometric, arcul de cerc.
 - **ARC DE TRIUMF** – Construcție monumentală comemorativă, de sorginte romană, bogat ornamentată, frecvent, o singură *arcadă*, amplasare în piețe civice sau pe artere intens circulante (defilarea triumfală este *apanajul* armatelor victorioase).
 - **ARCHE** – Autoritate; putere; stăpânire (limba greacă).
 - **AREAE** – Piață romană antică, regăsită în Italia și teritoriile stăpânite de *Cetatea Eternă*.
 - **ARENĂ** – Spațiul din mijlocul unui amfiteatru, folosit pentru spectacole artistice; teren adecvat cerințelor jocurilor sportive.

- **AREOPAG** – Instituție supremă, de judecată și control, în orașul-stat Atena, din Grecia antică (secolele VII-V î. Hr.); reuniune importantă a statelor decizionale într-o etapă istorică.
- **ARHAIC** – Prima treaptă a evoluției *geocronologice* din *precambrian*, când dominau apele; *arheozoic*; foarte vechi; învechit.
- **ARHANGHEL** – Grad important în *areopagul* îngerilor.
- **ARHEOGRAFIE** – Disciplină de studiu, auxiliară istoriei, având ca obiect evidența izvoarelor edite și publicarea altor surse documentare.
- **ARHEOLOGIE** – Știința auxiliară istoriei, studiază trecutul Omenirii pe baza descoperirii și interpretării *vestigilor* culturilor materiale, definită ca atare spre sfârșitul secolului XVIII.
- **ARHEOZOIC** – Etapă importantă din *precambrian*, când au apărut, probabil, *urme incipiente* de viață (*archaios* – vechi; *zoon* – vietate, limba greacă).
- **ARHETIP** – Element *adoptat* ca punct de plecare pentru altele asemănătoare; model; obiect original.
- **ARHIDIACON** – Primul dintre diaconi, aflat în serviciile unui episcop; *protodiacon*.
- **ARHIDUCE** – Titlu onorific, superior ducelui și inferior prințului, integrat *ierarhiei* dinastiilor ereditare; primul moștenitor al tronului imperiilor Habsburgic sau Țarist.
- **ARHIEPISCOP** – Episcop superior, coordonatorul unei *eparhii* importante; grad

- eclesiastic, superior episcopului și inferior mitropolitului.
- **ARHIEPISCOPIE** – Eparhie condusă de arhiepiscop; arhiepiscopat; *arhidieceză*; reședința arhiepiscopului.
 - **ARHIEREU** – Persoană care ocupă cea mai înaltă treaptă din *ierarhia* ortodoxă bisericească; arhipăstor; sacerdot; mare preot.
 - **ARHIMANDRIT** – Titlu acordat *starețului* marilor mănăstiri ortodoxe, sau unui călugăr cu activitate îndelungată și valoroasă; calitate superioară *protosinghelului*.
 - **ARHITECTURĂ** – Știința și arta proiectării clădirilor, grupurilor de edificii, orașelor, metropolelor.
 - **ARHITRAVĂ** – Partea de jos a *antablamentului*, sprijinită pe *abacă*, uneori direct pe *capiteliul* coloanelor, sau pe zid (în cazul construcțiilor mici, ușoare); grindă principală.
 - **ARHIVOLTĂ** – Partea superioară a unei *arcade*, conturată artistic prin *muluri* din diferite materiale.
 - **ARHONDARIC** – Spațiu *mănăstiresc*, rezervat primirii oaspeților, *administrat* de *arhondar* (călugăr cu asemenea îndatoriri).
 - **ARHONDOLOGIE** – Evidența scriptică a familiilor nobiliare dintr-un stat continental; istorie genealogică; *arhontologie*; arhontologie.
 - **ARHONTE** – Magistrat suprem al Republicii Atena, din Grecia antică (secolele VII-V î. Hr.).
 - **ARI** – Nobil indian; stăpân; războinic al triburilor nomade, ajunse în nord-vestul teritoriului invocat.

- **ARIAN** – Popor aparținând familiei străvechi de limbi indo-europene; component al *rasei superioare*, comparativ cu evreii și alte etnii, *paralelă insinuantă*, conform *pseudoteoriei* vehiculate, mai ales, în *mediile liderilor* Germaniei naziste.
- **ARISTOCRAȚIE** – Categorie socială privilegiată, cunoscută, sub această denumire, preliminar, în etapele destrămării orânduirilor tribale, antice și feudale (*aristos* – nobil; *kratos* – putere, limba greacă).
- **ARLECHIN** – Spațiu distinct, aflat între scena teatrului și pereții *colaterali* ai clădirii; culisă; personaj comic, specific *farselor* italiene (*arlequin*, limba franceză).
- **ARMAȘ** – Dregător în Țara Românească și Moldova (secolele XVI-XVIII), atribuții administrative și judecătorești, precum paza temnițelor, sau execuția celor condamnați (nu era membru al Sfatului Domnesc).
- **ARMURĂ** – Îmbrăcăminte folosită de luptători în războaiele tradiționale; *piese* realizate de armurier; *ipostază* gravă, afișată ostentativ.
- **ARNĂUT** – Mercenar în garda voievozilor Țării Românești și Moldovei, de regulă, albanez; poteraș; pandur.
- **AROMÂN** – Român macedonean, de origine latină, stabilit în centrul muntos al Peninsulei Balcanice (anterior secolului X).
- **ARS NOVA** – Curent cultural francez (secolul XIV), *proiectând* reformarea exprimărilor anterioare din domeniu, fondatori, teoreticianul Machault și compozitorul Philippe de Vitry (1291-1361), episcop catolic.

- **ARTĂ** – Totalitatea operelor realizate printr-o activitate umană distinctă, având ca obiectiv major diversificarea valorilor estetice, prin utilizarea *mijloacelor* cu caracter senzorial; componentă esențială a spiritualității unui popor.
- **ARTĂ FRUMOASĂ** – Fiecare dintre *disciplinele* plastice actuale, *pictura*, *sculptura*, *gravura*, recunoscute universal, *cândva*, inclusiv *arhitectura*, *poezia*, *muzica*, *dansul*; bele-arte (*belle arti*, limba italiană).
- **ARZ** – Memoriu adresat Imperiului Otoman de unii domni, boieri, membrii clerului, sau alte persoane importante, din Țara Românească și Moldova; plângere; scrisoare; reclamație; jalbă.
- **AS** – Monedă antică romană, din bronz sau aramă, circulație continentală; persoană cu calități deosebite, comparativ cu celelalte; maestru (figurat).
- **ASCETISM** – Mod de gândire și existență, asumat de adepții traiului sobru, auster, retras, sever, preliminând *mortificarea* trupului, în favoarea conceptelor abstracte; propovăduirea operelor *asceticii* teologice; sihăstrie.
- **ASCLEPIAD** – Conținutul versurilor create, în *metrica* antică, din *spondeu*, doi *coriambi* și un *iamb*.
- **ASERȚIUNE** – Enunț afirmativ sau negativ, considerat, de *interlocutor*, ca fiind adevărat; intervenție verbală.
- **ASKOS** – Recipient din piele; obiect ceramic în formă de burduf (limba greacă).
- **ASPRU** – Monedă turcească din argint, folosită și în Țările Române (secolele XV-XIX).

- **ATEISM** – Concepție filosofică, prin care se respinge credința în forțe supranaturale (*a* – fără; *theos* – zeu, limba greacă).
- **ATELIER AL LUMII** – Denumire convențională pentru Anglia în timpul *revoluției industriale* (secolele XVIII-XIX), evidențiind, totodată, supremația economică mondială a Marii Britanii.
- **ATELIER NAȚIONAL** – Structură *ocupatională*, facilitând obținerea dreptului la muncă, în contextul aplicării *Programului revoluției franceze din 1848* (conotații europene).
- **ATLANT** – Figură masculină, reprezentată *sculptural*, susține, în locul coloanei, greutatea *antablamentului* edificiilor clasice, ori altor elemente arhitecturale; telemon (varianta feminină, *cariatida*).
- **ATLAS** – Personaj *mitologic*, având puteri supranaturale; culegere sistematizată științific, pentru realizarea unui ansamblu coerent de informații în domeniile geografiei, geologiei, istoriei, folclorului, lingvisticii; țesătură specială.
- **ATRIUM** – Curtea interioară centrală, sub formă de patruleter, acoperită parțial, sau neacoperită, integrată *gospodăriei* romane tradiționale, folosită pentru pregătirea mesei; spațiu deschis, înconjurat, uneori, de coloane, la intrarea într-o biserică.
- **ATTORNEY** – Înalt funcționar regal din Lumea anglo-saxonă, controla averile dobândite de lorzii britanici (secolele XV-XVI); avocat; procuror; justițiar.

- **AUGUR** – Preot roman, organiza ceremoniile imperiale, *prevestea viitorul* și voința zeilor, *ghidându-se* după aspectul măruntaielor unui animal sacrificat, ori *interpretând* zborul sau cântecul păsărilor; stare de spirit, suprapusă unei excelente reușite (*bun augur*); membru al Colegiului augustal.
- **AUGUSTUS** – Titlu onorific suprem, semnifica *preamărirea* conferită, de obicei, zeilor romani, ulterior, conducătorilor imperiali din *Cetatea Eternă*; slăvit; maiestuos; măreț; impunător; cel sacru; cel sfânt (Primul împărat roman: Caius Iulius Caesar Octavianus Augustus).
- **AULĂ** – Spațiu central, într-un edificiu public, având dimensiuni proprii organizării manifestărilor de amploare; curte domnească medievală.
- **AUREOLĂ** – Cerc luminos, prefigurată în jurul capului unui sfânt; nimb; aură; glorie; faimă.
- **AU REPOUSSE** – Tehnică folosită pentru confecționarea unor obiecte metalice, prin ciocănire.
- **AURIGNACIAN** – Complex arheologic din *paleoliticul superior*, cuprinzând vestigii asemănătoare celor descoperite în peștera Aurignac (Munții Pirinei, Franța).
- **AUSPICIU** – Semn divin; prevestirea unui *augur*, prin observații asupra animalului sacrificat; împrejurare pentru realizarea unui obiectiv propus.
- **AUSTRAL** – Spațiu istorico-geografic sudic; de sud (meridional).

- **AUSTRALOPITHECUS** – Tip biped antropomorf evoluat, având caracteristici apropiate celor umane; ființă contemporană cu *homo habilis* (*australis/de sud* - limba latină; *pithekos*/maimuță - limba greacă).
- **AUTOBIOGRAFIE** – Viața unei persoane, scrisă de ea însăși; cursul vieții (*Autos* – *biographien*, limba greacă; *Curriculum - vitae*, limba latină).
- **AUTOCEFALIE** – Calitatea obținută prin asumarea *autoconducerii* bisericii creștin-ortodoxe naționale; independența Bisericii Ortodoxe Române față de Patriarhia din Constantinopol.
- **AUTOCRAT** – Conducător autoritar, care deține întreaga putere statală; absolutist.
- **AUTOHTON** – Locuitor, popor sau grup, originar din teritoriul unde se află tradițional; aborigin; băștinaș; indigen (*autos* – limba latină).
- **AUTONOMIE** – Drept acordat unor state, zone sau regiuni, favorabil, *autoconducerii* teritoriale, exceptând domeniile aflate în competența forurilor superioare, naționale sau externe (calitate inferioară independenței).
- **AUXILIA** – Formațiune de luptă, proprie armatei romane antice, constituită din militari fără cetățenie italică.
- **AVANGARDISM** – Curent literar – artistic, apărut la începutul secolului XX, plasat, ideatic, împotriva tradiționalismului, promovând *formule* novatoare, uneori excentrice.
- **AVAR** – Migrator de origine turcică; zgârcit.

- **AVATAR** – Termen specific *hinduismului*, privind *reîncarnarea* succesivă a zeului indian Vișnu, ori *altor* divinități; transformare; evoluție; redefinire.
- **AYATOLAH** – Demnitar musulman din religia mahomedană șiiită.
- **AZAP** – Luptător turc necăsătorit, originar, mai ales, din Anatolia, grupuri integrate trupelor pedestre de *azalii*, ușor înarmate și mobile, trimise în centrul frontului, expuse permanent pericolului; celibatar; azab; prădător.
- **AZIMĂ** – Pâine din aluat nedospit, folosită ca element de cult în bisericile creștine, simbolizând trupul lui Iisus; *pită*, coaptă pe vatra unui cuptor sătesc tradițional.
- **AZOIC** – Eră primară a imensului timp *precambrian*, de când datează cele mai vechi urme de viață (circa patru miliarde de ani în urmă).
- **AZTEC** – Locuitor tribal din podișul Mexicului, zonă integrată artei și religiei *precolumbiene*, spiritualitate cunoscută europenilor spre finalul Evului Mediu.

B

- **BABISM** – Variantă a religiei islamice, desprinsă din credința șiiită (secolul XIX).
- **BACALAUREAT** – Examen susținut la finalizarea studiilor liceale franceze, inițiat pe timpul împăratului Napoleon Bonaparte (1804-1814/1815), preluat, ulterior, de multe state din Lume; *examenul maturității*.
- **BACANTĂ** – Preoteasă romană antică, însoțitoarea mitologicului Bacchus, participantă la *serbările bacanale*, dedicate acestui zeu, finalizate cu orgii și desfrâu; *menadă* (limba greacă).
- **BACARA** – Obiect de artă (din cristal), denumire *extrapolată* după manufacturile localității Bacarat (Franța).
- **BAGATELĂ** – Acțiune/întâmplare/fapt, având valoare neînsemnată, comparativ cu cele ce reprezintă semnificații majore; fleac; piesă muzicală de scurtă durată (conținut liric).
- **BAIADERĂ** – Dansatoare indiană, realizează, folosind muzică orientală, mișcări ritualice tradiționale religioase, sau din viața civilă, cotidiană.
- **BAIRAM** – Sărbătoare religioasă musulmană, organizată bianual; petrecere; chef mare; fast.
- **BAIRAMLÂC** – Dare în produse sau bani, introdusă, pe timpul domniilor fanariote din Țara Românească și Moldova (1711/1716-1822),

- pentru *cadourile* oferite demnitarilor Înaltei Porți Otomane, cu ocazia bairamului.
- **BALDACHIN** – Lucrare rafinată de arhitectură, constând dintr-un acoperământ special, conceput, înfrumusețat și așezat deasupra tronului, amvonului, patului, catafalcului unor conducători laici sau eclesiastici.
 - **BALISTĂ** – Mașină romană antică de război, folosită în scopul lansării sulițelor și *proiectilelor* din plumb, fier, piatră.
 - **BALTAG** – Topor mic, având două tășuri și coadă lungă, din lemn; emblema funcției de agă; măciucă; ghioagă; armă populară; baltac.
 - **BALUSTRADĂ** – Element de arhitectură, protejează conturul teraselor, scârilor, balcoanelor, podurilor, traseelor rutiere și feroviare, bine stabilite.
 - **BAN** – Rang boieresc premodern; mare dregător al Olteniei, considerat cel mai important demnitar din Sfatul Domnesc autohton, locțiitorul voievodului Munteniei (după secolul XV); guvernatorul unor *regiuni frontaliere*, integrate Regatului maghiar (secolele XIII-XVI); conducătorul Banatului medieval; diviziune/subdiviziune în sistemul monetar românesc.
 - **BANALITATE** – Obligație *măruntă* a țăranilor dependenți din Europa de Apus și Transilvania, față de seniorii feudali (folosirea morilor, teascurilor, cuptoarelor de copt pâine, care aparțineau nobililor).
 - **BANDIERĂ** – Steag; stindard regăsit, mai ales, în marină; banieră (drapel militar feudal); flamură.

- **BANDURĂ** – Instrument muzical cu opt până la 24 de coarde, origine ucraineană.
- **BANTU** – Locuitor african de culoare neagră, demografie *antropologică* polivalentă în zonele ecuatoriale și meridionale, din acest continent, vorbind limbi apropiate (*aglutinante*).
- **BAPTISM** – Variantă protestantă a catolicismului, apărută în Anglia (secolul XVII), adepții consideră *Biblia* ca fiind învățătură creștină și practică botezul la maturitate.
- **BAPTISTERIU** – Bazin de înot din *termele* romane antice; spațiu special construit, atașat *capelelor* catolice, unde se realizează botezul, prin scufundare în apă.
- **BARBACANĂ** – Element de arhitectură medievală, respectiv deschiderea înaltă și *strâmtă*, din zidul unui turn ori coridor; fortificație care precede intrarea Cetății, sau protejează *capul de pod*, cucerit strategic.
- **BARBAR** – Locuitor, *catalogat* astfel de greci și romani, stabilit în afara granițelor acestor etnii; nume *peiorativ*, dat celui ce nu aderase la creștinism; migrator.
- **BARBOTINĂ** – Suspensie fluidă argiloasă, din care se obțin, prin turnare în matrice speciale, obiecte cu forme și goluri diversificate, având calități impermeabile; tehnica realizării produselor ceramice cu mâna.
- **BARD** – Creator și interpret de cântece sau recitări în lumea celților, având sens războinic sau religios; poet; cantautor; aed (*bardus*, limba latină).
- **BAROC** – Stil artistic (secolele XVI-XVIII), reprezentat prin arhitectură grandioasă și

- compoziții plastice originale, sugerând *dinamismul*, *axialitatea*, *vârtejul perspectival*, caracteristici proprii timpurilor *Contrareformei religioase* din Italia, Germania, Spania (extinderi ulterioare).
- **BARON** – Titlu nobiliar, specific ierarhiei feudale din Europa de Apus și Centrală, plasat, *piramidal*, între *cavaler* (inferior) și *viconte* (superior).
 - **BARONET** – Rang ereditar englez (1611), inferior baronului, acordat, prin excepție, unui *ordin cavaleresc*, de regele Iacob I (1603-1625).
 - **BASARAB** – Membru al familiei dinastice autohtone, domnie tradițională în Țara Românească medievală, *fondator*, Basarab I *Întemeietorul* (c. 1310-1352).
 - **BASC** – Etnic din zona Munților Pirinei, origine preindo-europeană, *idiom* propriu, religie catolică, teritoriu distinct, *Țara Bascilor* (Spania).
 - **BASILEU** – Conducător de gintă, trib sau uniune tribală; rege, având și calitatea de mare preot; titlul dat celui de-al doilea *arhonte* din Atena antică; suveran al unor state elenistice; împărat bizantin (secolele VII-XV).
 - **BASILICALĂ** – Fundație monastică, inițiator universal, Vasile cel Mare (c. 330-379), episcop de Caesareea, provincia romană antică orientală Capadocia (înalț ierarh canonizat).
 - **BASILICĂ** – Edificiu roman antic, formă dreptunghiulară, *absidă* și trei sau cinci *nave*, despărțite de coloane, folosit, inițial, pentru activități judecătorești sau adunări publice; lăcaș medieval de cult creștin; biserică

- apostolică de mari dimensiuni; catedrală (catolică); bazilică.
- **BASORELIEF** – Tehnică sculpturală, prin care se realizează proeminente *discrete* pe suprafața de bază, prelucrată artistic (*relief scund*, comparativ cu *altorelieful*).
 - **BASTARN** – Locuitor germanic, integrat unui grup compact, atestat pe cursul Dunării Inferioare (secolul II î. Hr.), aliat, uneori, cu geto-dacii, asimilat, parțial, de autohtoni.
 - **BASTION** – Element de fortificație medievală, executat din piatră sau pământ, având, constant, formă *poligonală*, uneori *circulară*, complementar, șanțuri cu apă, amplasate la colțurile construcțiilor sau zidurilor exterioare.
 - **BAȘBUZUC** – Soldat otoman, voluntar în armata medievală, *răsplătit* cu ceea ce obținea prin acțiuni *prădalnice*, realizate, fulgerător, asupra statelor vecine; călăreț turc, din jandarmeria imperială (secolul XIX).
 - **BATALION** – Subunitate militară, formată din minimum două companii (infanterie, tancuri, artilerie).
 - **BAZAR** – Amenajare comercială, specifică, mai ales, statelor orientale, unde se vând inclusiv obiecte *depășite de moda timpului*, prețuri acceptabile, comparativ cu magazinele obișnuite.
 - **BĂJENAR** – Individ obligat, datorită unor împrejurări nefavorabile, să accepte strămutarea; pribeag; refugiat; răzlețit.
 - **BĂNCUȚĂ** – Monedă tradițională autohtonă din argint (50 de bani); *firfirică* (arhaic); bancă (mobilier) de mici dimensiuni.

- **BĂNIE** – Reședința oficială a persoanei care avea titlul de *ban* (Severin), sau *mare ban* (Craiova); totalitatea monedelor sau bancnotelor (*figurat*).
- **BĂNIȘOR** – Funcție administrativă medievală din Țara Românească, inferioară marelui ban al Olteniei; ban de județ.
- **BĂRĂȚIE** – Mănăstire catolică reprezentativă, unde, paralel cu efectuarea serviciilor *cultice*, se realizează activități sociale, didactice, educative.
- **BĂRBINȚĂ** – Obiect rural, executat prin *asamblarea doagelor din lemn*, folosit în Transilvania pentru conservarea produselor lactate (*berbence*, limba maghiară).
- **BĂȘTINAȘ** – Locuitor aflat, tradițional, într-un anumit areal geografic; aborigen; autohton; indigen.
- **BEATIFICARE** – Venerarea calităților unui demnitar eclesastic, ori a altor credincioși, remarcați, în timpul vieții, prin fapte excepționale, minuni inspirate de *harul* Divinității Supreme; sfințenie; preafericire.
- **BECHER** – Burlac; necăsătorit; celibatar.
- **BEDUIN** – Nomad sau seminomad, din Peninsula Arabă și nordul Africii, crescător, mai ales, de cămile, religie mahomedană/musulmană.
- **BEHAISM** – Concepție teologică desprinsă din *babism* (a doua jumătate a secolului XIX), preocupată de *modernizarea* islamului, lider spiritual, Beha Allah (*Gloria lui Alah*).
- **BEHISTUM** – Peșteră iraniană, conservând, *parietal*, inscripții antice cuneiforme.

- **BEI** – Titlu nobiliar medieval, acordat unor persoane importante din statele Orientului Apropiat și Mijlociu; administrator otoman; ofițer superior și înalt funcționar turc (secolele XIX-XX); suveranul unui teritoriu, stăpânit, inițial, de *Semilună*.
- **BEILERBEI** – Guvernator general în marile provincii ale Imperiului Otoman; pașă cu trei *tuiuri*; beglerbeg.
- **BEILIC** – Locuință feudală din Țările Române, amenajată pentru găzduirea *beilor* sau altor demnitari turci; dijmă în oi; cumpărarea turmelor de ovine, în Imperiul Otoman, la prețuri fixe; conac.
- **BEIZADEA** – Fiu de domn din statele supuse Turciei medievale; principe crescut, deseori, la Istanbul, garantând supunerea familiei sale față de sultan.
- **BELFER** – Învățător; profesor (limba germană); persoană care trăiește în lux și trândăvie (*figurat*).
- **BELIGERANT** – Statut juridic, acordat unei țări participante la confruntări militare externe; grup de locuitori, aflați în *război civil* (intern) cu *facțiuni* adverse; calitate recunoscută alianței combatante victorioase.
- **BENEDICTIN** – Călugăr aparținând primului ordin catolic (529), fondator, Benedict de Nursia (480-543), Monte Cassino (Italia), compus din *congregații*; militant *arhetipal* pentru răspândirea și apărarea creștinismului apostolic occidental.
- **BENOAR** – Lojă amenajată la nivelul parterului unei construcții civile sau eclesiastice.

- **BERAT** – Document atestând instalarea într-o funcție publică, emis pe timpul Imperiului Otoman.
- **BERLADNIC** – Etnic medieval român, aflat pe valea râului Bârlad, Moldova de Sus (secolul XII); bărladnic.
- **BERLINĂ** – Trăsură modernă, având formă de *cupeu* cu patru locuri (secolul XIX); automobil luxos, elegant.
- **BERNARDIN** – Călugăr dintr-o altă *congregație* catolică, separată de Ordinul Benedictinilor (529).
- **BESSI** – Locuitor vechi, de neam tracic, din Peninsula Balcanică; denumire dată, uneori, *pecenegilor* (izvoare istorice latine).
- **BEȘLIU** – Militar turc sau tătar, aparținând cavaleriei tradiționale, folosit ca jandarm și curier.
- **BETA** – Cea de-a doua literă din alfabetul grec (prima, *Alfa*).
- **BHAKTI** – Variantă a religiei indiene *hinduse*, caracter antifeudal, exprimată, cu deosebire, în secolele XVI-XVII.
- **BIBLIE** – Cartea sfântă a religiei mozaice și creștine, formată din *Vechiul Testament* și *Noul Testament*, evreii recunoscând numai primul tom; etichetarea figurativă a unei scrieri ample (*biblion*, limba greacă).
- **BIBLIOPIL** – Pasionat de cărți; volum prețios.
- **BICEFAL** – Obiect sau însemn heraldic, reconfigurând două capete, ceea ce sugerează *puterea și trăinicia*; bicefalie; bifacial.
- **BIFORĂ** – Divizarea suprafeței arhitecturale, printr-o *colonetă*, în două spații, de regulă,

egale, având terminațiile arcuite, caracteristici proprii stilurilor gotic și romanic.

- **BIMBAȘĂ** – Colonel turc (secolul XIX), subordona peste 1 000 de militari.
- **BINECUVÂNTARE** – Gest ritualic, folosit în religia creștină, ceea ce presupune invocarea protecției divine, pentru persoanele sau lucrurile blagoslovite.
- **BIR** – Dare în bani, percepută de voievozii din Țara Românească și Moldova, sume folosite pentru *cumpărarea bunăvoinței* Imperiului Otoman; impozit; tribut; *taxă* medievală autohtonă, achitată de toate persoanele masculine, în vârstă de peste 16 ani.
- **BISECT** – An calendaristic, având 366 de zile, în asemenea *structură*, luna februarie *totalizează* 29 de zile (*cadență* repetată din patru în patru ani).
- **BISERICĂ** – Lăcaș de cult, reprezentativ pentru creștinism; clădirea unde se celebrează *ritualurile* ortodox, catolic, protestant, conform *normelor* proprii; edificiu important al unei comunități.
- **BISERICĂ GREOGORIANĂ** – Instituția vechii confesiuni creștine din Armenia (301), despărțită, ulterior, de Patriarhia Ortodoxă din Constantinopol (506).
- **BISERICA LUTERANĂ** – Instituție eclesastică, *protestantă* față de *catolicismul clasic*, fondator, teologul german Martin Luther (1483-1546).
- **BISERICĂ REFORMATĂ** – Instituție religioasă *protestantă*, detașată, la inițiativa teoreticianului elvețian Ulrich Zwingli (1484-1531) și învățatului

francez Jean Calvin (1509-1564), de catolicismul fundamentalist.

- **BIVUAC** – Perimetrul destinat staționării temporare a trupelor, aflat în afara sediului garnizoanelor sau taberelor, militarii locuind în corturi și în alte adăposturi simple.
- **BIZANTIN** – Stil artistic, definit la Constantinopol (secolele VI-XV), reședința Imperiului Roman de Răsărit (395-1453).
- **BLASFEMIE** – Profanare a ceea ce este considerat sacru, sfânt, venerat; defăimare; ocară; hulă; injurie; calomnie.
- **BLAZON** – Însemn heraldic pentru state, localități, familii, unități productive, instituții, aplicat oficial sau promoțional; emblemă; noblețe; *armoarie* (limba franceză).
- **BLITZKRIEG** – Strategie militară, preconizată, secular, de *Lumea teutonilor*, eșuată în cazul ultimei conflagrații mondiale (1939-1945); *război fulger* (limba germană).
- **BLOCADĂ** – Restricție impusă unui stat, pe cale diplomatică, militară sau economică, de alte țări, urmărindu-se izolarea și constrângerea pentru acceptarea condițiilor preliminare.
- **BOBOTEAZĂ** – Sărbătoare religioasă la creștini, plasată la începutul anului calendaristic, atunci când se venerază botezul lui Iisus, *oficiat* de Sfântul Ioan *Botezătorul* în apa râului Iordan (Orientul Apropiat).
- **BODAPROSTE** – Expresie folosită în cultul creștin-ortodox, sugerând respectul sufletesc pentru ceea ce se oferă în memoria dispăruților; cuvânt care exprimă satisfacția evitării unei

- nenorociri, ori situație limită; *bogdaproste* (limba bulgară).
- **BOGASIER** – Negustor din Evul Mediu, specializat în vânzarea produselor manufacturiere de bună calitate.
 - **BOGOMILISM** – Erezie creștină, inițiator, teologul bulgar Bogomil, propovăduia *sistemul dualist al binelui și răului*, răspândit în Peninsula Balcanică și Rusia (secolele X-XV), combătut, prin lupte sângeroase, de fundamentaliștii bizantini.
 - **BOICOT** – Acțiune premeditată, urmărind sistarea relațiilor cu foștii sau potențialii colaboratori, termenul, folosit începând cu secolul XIX, amintește numele irlandezului Charles Cunningham Boycott (1832-1897); protest.
 - **BOIER** – Mare proprietar funciar medieval în Țara Românească și Moldova, posedea suprafețe agricole, sate locuite de țărani dependenți (*rumâni*, respectiv *vecini*), alte bunuri materiale; categorii cunoscute, *boierii mari (veliții)*, din rândurile cărora se alegeau dregătorii și membrii Sfatului Țării (urmașii lor numindu-se *neamuri*); *boierii mici (mazilii)*; moșier (pentru societatea modernă).
 - **BOL** – Vas din metal ori ceramică, având formă semisferică, uneori cu picior; cupă.
 - **BOLLANDIST** – Denumire generică pentru un cărturar iezuit, preocupat de *Viețile sfinților*, promotor Jean Van Bolland (1596-1665).
 - **BOLNIȚĂ** – Spital tradițional, organizat pe lângă mănăstiri sau așezăminte sociale, destinat, cu precădere, tratării săracilor; infirmerie.

- **BOLOHOVEAN** – Locuitor din nord-estul munților Carpați, grupare atestată inclusiv în Moldova (1150-1257).
- **BOLȘEVISM** – Doctrină politică de *ultra-stânga*, apărută în cadrul mișcării social-democrate din Rusia (1903), lider, Vladimir Ilici Lenin (1870-1924), conducătorul Partidului Comunist (Bolșevic), surclasarea majoritară a *menșevismului*.
- **BOLTĂ** – Element *conca* de arhitectură, executat din materiale rezistente (piatră, cărămidă, beton), preia, în bună parte, presiunea construcției (*masa*); cupolă.
- **BOMBARDĂ** – Mașină *balistică*, întrebuințată pentru distrugerea fortificațiilor, prin aruncarea obiectelor, rezistente asupra *sistemului* apărării; tun de mare calibru; *baliméz* (limba franceză).
- **BONAPARTISM** – Regim politic din *Hexagon*, instaurat la sfârșitul secolului XVIII - începutul secolului XIX, teoretician european, Napoleon I (1769-1821); doctrina guvernării împăratului Napoleon III (1852-1870).
- **BONZ** – Preot budist; călugăr *prezicător*.
- **BOSAJ** – Modalitate decorativă pentru pereți sau ziduri (*relief plat*), folosind puncte, linii, alte geometrii, menite să estompeze, ori să anuleze, vizual, rosturile (*spațiile*) dintre elementele constructive.
- **BOSNIAC** – Etnic mahomedan, rezident în Bosnia-Herțegovina, provincii stăpânite și disputate, multe secole, de sârbi, turci, habsburgi, astăzi, stat independent.
- **BOȘIMAN** – Băștinaș *negroid* din Africa de Sud, grupări localizate, mai ales, în deșertul Kalahari.

- **BOUR** – Animal sălbatic, renumit pentru putere și expresivitate, dispărut din arealul românesc (secolul XVII), *capul de bour* fiind reprezentat în stema Moldovei tradiționale și efigia României.
- **BRAHMAN** – Locuitor indian, aparținând *castei sacerdotale*, considerată cea mai importantă dintre cele patru categorii sociale premoderne; preot al zeului suprem Brahma; propovăduitorul *brahmanismului/hinduismului*, religie tradițională, suport dogmatic, învățăturile numite *Vedele*.
- **BRAZDA LUI NOVAC** – Val de pământ (secolul VI), *marca* stăpânirea Imperiului Bizantin la nordul Dunării și dorința stăvilirii grupurilor migratoare (*traseu* cunoscut, Hinova-Buzău).
- **BRÂNCOVENESC** – Stil artistic, definit pe timpul domniei voievodului Constantin Brâncoveanu în Țara Românească (1688-1714): foișoare; logii; arcade; decorații sculpturale și picturale bogate; particularizarea sintezei între elemente de inspirație orientală, occidentală, autohtonă.
- **BREASLĂ** – Asociație productivă medievală, exprimând, de regulă, caracter închis (staroste, sfat, meșteri, calfe, ucenici); organizație profesională unică (muncitori și patroni), *substituia* sindicatele din România, desființate pe timpul monarhiei autoritare (1938-1940) a regelui Carol II (1893-1953).
- **BRETON** – Locuitor din Peninsula Bretagne (Franța), urmaș al vechilor celți, religie catolică.
- **BREVIAR** – Lucrare cuprinzând noțiuni, date, informații, referitoare la un domeniu, prezentate

- sumar; cartea slujbelor și rugăciunilor preoților sau călugărilor catolici, folosite cotidian.
- **BRITANIC** – Trib celtic majoritar (secolele V-VI), atestat pe teritoriul Angliei de astăzi, supus, ulterior, prin *ofensiva* anglo-saxonilor.
 - **BROCARD** – Țesătură din mătase, ornamentată cu fir de aur sau argint, folosind *tehnica* broșării.
 - **BRODNIC** – Locuitor din Moldova de Sud, menționat documentar (secolul XIII).
 - **BRONZ** – Aliaj (cupru, staniu, aluminiu, plumb), rezistent la coroziune, calitatea obiectelor metalice devenind reprezentativă pentru epoca eponimă străveche.
 - **BUCEARDARE** – Tehnologia prelucrării suprafeței pietrelor folosite în construcții; lovirea sau ciocănirea materialelor cu *buciară* (unealtă-dispozitiv), care poate imprima adâncituri, șanțuri, alte denivelări estetice.
 - **BUCHE** – A doua literă din alfabetul chirilic; derivate: *buchiseală*, strădanie; insistență; clarificare.
 - **BUCOAVNĂ** – Abecedar cu caractere chirilice; carte *grafiată*, folosind asemenea litere (sorginte slavonă).
 - **BUDISM** – Religie fundamentală a Lumii, specifică zonelor Orientului Independent, apărută în India (secolele VI-V î. Hr.), suport dogmatic, preceptele legendarului Buddha Sakia Muni, consideră viața iluzorie și plină de suferințe, propovăduind *ascetismul*, renunțarea la plăceri, asimilarea *nirvanei* (variantele *hinayana* și *mahayana*); lamaism (Tibet).

- **BUGEAC** – Areal de stepă, format din văi cu versanți abrupti, fără ape curgătoare; partea sudică a Basarabiei, numită, astfel, în *conversația* tătarilor și turcilor.
- **BUIANDRUG** – Grindă puternică, din material rezistent, așezată deasupra ușilor sau ferestrelor, susține zidăria superioară a construcțiilor; *lintou* (limba franceză).
- **BULAT** – Cuțit, folosit în dogărie pentru *confeccionarea* cercurilor din lemn.
- **BULĂ** – Act special, *întărit* de regi, papi, împărați, folosind *pecetea* realizată din aur, argint sau plumb, pentru autentificare supremă; ștampilă nobiliară; enciclică.
- **BULÉ** – Sfatul *celor patru sute de cetățeni*, reprezentativi în Atena (Grecia antică).
- **BULGAR** – Locuitor alogen, origine turcică, *valuri* venite din zonele asiatice, așezate la sudul Dunării (secolul VII), asimilate de slavii sudici (majoritatea ortodocși).
- **BULIBAȘĂ** – Conducătorul/*liderul* unui grup de țigani (romi).
- **BULUC** – Unitate militară medievală din Țara Românească și Moldova, condusă de *bulucbașă* (efectiv, aproximativ o compania actuală); ceata oamenilor înarmați; pâlc; droaie; gloată (origine otomană).
- **BUMB** – Element arhitectural, formă sferică, fixat pe suprafețe interioare și exterioare; ornament.
- **BUMERANG** – Instrument primitiv pentru luptă și vânătoare, folosit, mai ales, de *aborigenii* australieni; obiect realizat din lemn încovoiat, având calitatea reîntoarcerii la punctul de lansare; inițiativă ratată (*figurat*).

- **BUNAVESTIRE** – Sărbătoare creștină ortodoxă, *prevestește* nașterea lui Iisus Hristos; *blagoveștenie* (limba slavonă).
- **BUNCĂR** – Construcție secretă, folosită pentru adăpostirea unor persoane sau valori materiale importante; cameră blindată; cazemată supradimensionată.
- **BUNDESTAG** – Parlamentul federal german.
- **BUNDESWEHR** – Armata germană.
- **BUNGALOU** – Locuință din lemn sau trestie, cu verande, fără etaj, înconjurată de vegetație.
- **BUR** – Locuitor geto-dac, din apropierea Buridavei (pe Olt), grup implicat în luptele contra alogenilor.
- **BURG** – Cetate medievală fortificată, sediul principalelor structuri militare, politice, administrative; oraș vechi german; așezare întărită; *burgum* (limba latină).
- **BURGUND** – Neam germanic, *federat* al Imperiului Roman de Apus, regăsit în stânga Rinului (secolul V), ocupa, apoi, Savoia; temporar, regat propriu, *Burgundia*, integrat Regatului Francilor (534).
- **BURNUZ** – Manta din lână cu glugă, purtată de arabi.
- **BUST** – Lucrare plastică, reprezentând partea superioară a corpului uman; portret.
- **BUTADĂ** – Vorbă, frază, expresie cu sens spiritual; ironie.
- **BUZDUGAN** – Armă specifică luptelor medievale; însemnul puterii pentru conducătorii unor *formații* prestatale; ghioagă; măciucă din fier țintuită (*figurat*).

C

- **CABALĂ** – Gândire religioasă medievală, specifică anumitor *teoreticieni iudaici*, interpretând, după propriile convingeri, ideile cuprinse în *Vechiul Testament*.
- **CABINET** – Termen folosit pentru a denumi, convențional, guvernul Țării; birou de lucru al unei oficialități.
- **CABOTAJ** – Activitate comercială realizată prin intermediul *navigației costiere*, de regulă, între localități importante.
- **CABOTIN** – Actor francez, ambulant prin tradiție; persoană doritoare de succes, folosind efecte teatrale nonvalorice.
- **CADIU** – Funcționar musulman, având rang de judecător.
- **CADÂNĂ** – Tânără sclavă, componentă a *haremului* secular.
- **CAFAS** – Spațiu special, existent în multe biserici, din care înalții *demnitari* ascultă slujba religioasă; locul rezervat corului; balcon.
- **CAFRU** – Locuitor din Africa de Sud-Est, aparținând grupului lingvistic *bantu*.
- **CAFTAN** – Piesă integrată costumului conducătorilor medievali, sorginte orientală, *etalând* elemente decorative din aur, mătase naturală, blănuri scumpe; cadou oferit domnilor Țării Românești și Moldovei de sultan, ca

- însemn al prețurii din partea Imperiului Otoman; manta lungă și largă.
- **CAIMACAM** – Titlu acordat locțiitorului domnilor Țării Românești sau Moldovei, denumire medievală, preluată din practicile *Înaltei Porți* (Istanbul).
 - **CALDARIUM** – Sala caldă a unui ansamblu termal, specific Lumii Romane antice.
 - **CALENDAR** – Sistemul împărțirii timpului în ani, luni și zile, având la bază *calculul astronomic*, analizând, temporal, poziția Pământului, Soarelui, Lunii.
 - **CALENDĂ** – Începutul fiecărei luni din calendarul roman (grecii antici nu au folosit acest termen, ca urmare, expresia *la calendele grecești* presupune *niciodată*).
 - **CALIACRĂ** – Stânca cea bună (limba greacă).
 - **CALIF** – Lider politic și religios din arealul musulmanilor suniți; conducător *teocrat* al unui *califat* arab medieval.
 - **CALVINISM** – Sistem doctrinar teologic protestant, inițiator, Jean Calvin (1509-1564), *departajat* din catolicismul fundamentalist (secolul XVI); *biserica reformată* (printre altele: ritual simplu; acceptarea predestinării absolute; *pastori* aleși de comunitate).
 - **CAMARILĂ** – Componentă *neoficială* a puterii, constituită din apropiații monarhului sau conducătorului țării respective; grupare influentă (*figurat*).
 - **CAMERĂ** – Instituție fundamentală a statului modern, atribuții preponderent legislative, constituind, împreună cu Senatul, Parlamentul unei țări (sistem bicameral).

- **CAMPANILĂ** – Clopotnița bisericilor catolice, prezentă, cu deosebire, în arhitectura italiană medievală, predilect, turnuri etajate (ornamentație bogată).
- **CANABAE** – Așezare civilă, amenajată în imediata apropiere a castrelor romane.
- **CANAFAS** – Pânză obținută din fire de cânepă, folosită pentru haine, precum și în *tehnologie editorială*.
- **CANAVA** – Țesătură originală, realizată din bumbac, întrebuițată, mai ales, la executarea broderiilor.
- **CANCELAR** – Înalt demnitar pentru unele state europene; prim-ministrul Germaniei și Austriei; președintele Camerei Lorzilor din Anglia; secretar științific al *senatului* universitar.
- **CANCELARIE AULICĂ** – Instituție supremă a Curții imperiale habsburgice, de la Viena, exercitând atribuții speciale în teritoriile provinciale.
- **CANDELĂ** – Lampă mică pe bază de ulei, folosită în ritualurile religioase, ori pentru *iluminat* spații cu dimensiuni reduse.
- **CANELURĂ** – Element ornamental, realizat de-a lungul *fusului* coloanei, pilastrului, obiectelor din lemn, ceramică, metal; adâncitură.
- **CANON** – Normă bine determinată pentru realizarea anumitor activități în domeniile ecleslastic, artelor plastice, muzicii; regulă; tipic; suferință (*figurat*).
- **CANONIC** – Preot catolic sau anglican, component al Consiliului episcopal; coordonatorul activității unei catedrale;

- **CANONIZARE** – Acordarea *postmortem* a calității de sfânt anumitor personalități, remarcate, *antum*, în mod special, pentru răspândirea și apărarea credinței creștine; sfințenie.
- **CANTON** – Entitate administrativă franceză, mai mare decât *comuna* și inferioară *arondismentului*; teritoriu din Confederația Elvețiană; punct de reper în activități feroviare, rutiere, forestiere.
- **CANTOR** – Dascăl bisericesc; diac; psalt; cântăreț la strană.
- **CAPĂ** – Pelerină scurtă din blană, sau alt material de bună calitate, folosită, constant, în perioada medievală.
- **CAPELAN** – Preot catolic (ajutor de paroh), realizează *serviciile cultice* dintr-o capelă.
- **CAPELĂ** – Biserică mică; *paraclis*; bonetă militară.
- **CAPITAȚIE** – Impozit medieval direct, stabilit pentru fiecare locuitor (*pe cap de om*).
- **CAPITE CENSI** – Denumire acordată celor mai săraci cetățeni romani antici, recenzați exclusiv pentru înregistrarea persoanelor.
- **CAPITEL** – Partea superioară, ornamentată, a *coloanei* sau a *pilastrului*, asigură unirea cu *arhitrava*, contribuție directă la caracterizarea stilului arhitectonic.
- **CAPITOLIU** – Colina sacră a *Cetății Eterne*, cuprindea perimetrele *Arx* (*Citadela*) și *Capitolinum*, adăugate celorlalte înălțimi clasice romane (*Septimontium*).
- **CAPODOPERĂ** – Realizare de excepție, în contextul aprecierii valorilor creației autorului.

- **CAPUCHEHAIE** – Reprezentantul domnilor Țării Românești și Moldovei în Imperiul Otoman sau în raialele turcești; ambasador; diplomat.
- **CAPUCIN** – Membru al Ordinului călugăresc franciscan, fondator, Matteo da Bascio (1526), însemn particular, *capişonul*, purtat permanent.
- **CAPUDAN** – Comandantul flotei turcești (*paşă*), subordonat marelui vizir, ori direct sultanului.
- **CAPUGIU** – Trimis *extraordinar* al sultanului otoman, în Țara Românească sau Moldova, pentru *detronarea* voievozilor.
- **CARABINĂ** – Pușcă, având țeavă scurtă și ghintuită.
- **CARAVELĂ** – Ambarcațiune mare cu pânze (secolele XIV-XV), folosită pentru realizarea călătoriilor îndelungate, ritm de navigare superior *vâslitului*.
- **CARBONAR** – Epitet conferit celui care participa la societățile secrete italiene (începutul secolul XIX), militând pentru înlăturarea absolutismului, unificare statală, independență națională; producător de cărbune din lemn; *cărvunar* (Principatele Române).
- **CARDINAL** – Înalt prelat catolic, aflat, prin ierarhia *Sfântului Scaun*, imediat după Papă, membru al *Consiliului Pontifical*, atașat obligatoriu, *ceremoniei* alegerii conducătorului Bisericii Apostolice (Roma, Italia).
- **CARIATIDĂ** – Coloană de arhitectură, realizată sub forma statuii feminine, în ipostază verticală (variante masculină, *telemon/atlant*).

- **CARMELIT** – Călugăr catolic, aparținând *Ordinului cerșetoresc*, format în Spania (secolul XIII).
- **CARTĂ** – *Constituție* premodernă; *manifest*, purtând *sigla* anumitor organizații; *act fundamental* pentru unele structuri internaționale; *chartă*.
- **CARTOGRAFIE** – Disciplină care studiază și realizează hărți, planuri, *crochiuri*, specifice domeniilor productive, militare, didactice, administrative.
- **CASTĂ** – Grup social, *perceput*, de regulă, negativ prin origine, privilegii, credință, obiceiuri; *clan*.
- **CASTELLUM** – Fortificație romană clasică, redusă comparativ cu un *castru*, alcătuită, însă, după același plan; sediul garnizoanelor militare mici, folosite, de regulă, pentru *alae* sau *numerus*.
- **CASTRU** – Complex militar roman, *dimensionat* pentru o legiune, sau alte unități specializate, amplasare favorabilă apărării hotarelor, drumurilor, punctelor strategice; lagăr antic; tabără.
- **CATAFRACTAR** – Luptător grec *ecvestru*, purtând *armuri* protectoare complexe; *cataphractor* (limba elină).
- **CATAGRAFIE** – Recensământ premodern, realizat pe baza deciziilor superioare; statistică; înregistrare; catalogare; conscripție.
- **CATAHREZĂ** – Modalitatea folosirii *vorbelor* și *expresiilor* cu înțelesuri diferite, dar apropiate ca sens, în oratorie (*catachrèse*, limba franceză).

- **CATALECTIC** – Modul finalizării unui vers, printr-un *picioar* incomplet (*catalectique*, limba franceză).
- **CATAPETEASMĂ** – Element decorativ, realizat din lemn sau zid, desparte, în bisericile creștin-ortodoxe, *naosul* de altar; tâmplă; iconostas.
- **CATAVASIE** – Cântare bisericească despre *pogorârea* lui Iisus Hristos în Iad; imn canonic, extras dintr-un *catavasier* (volum ritualic).
- **CATEHISM** – Prezentarea doctrinei creștine prin întrebări și răspunsuri; carte unde se expune, riguros, esența unei concepții.
- **CATEHUMEN** – Persoană adultă de altă religie, pregătită în vederea primirii botezului (creștin).
- **CATIHET** – Profesor de religie.
- **CATILINARĂ** – Generic pentru atitudinea vehementă, individuală, verbală ori scrisă, împotriva altei persoane, eponimie după celebrele *patru discursuri* ale savantului roman Marcus Tullius Cicero (106-43 î. Hr.), contra politicianului Lucius Sergius Catilina (c. 108-62 î. Hr.); oratorie.
- **CATISMĂ** – Una dintre cele 20 de secțiuni ale *Psaltirii*.
- **CATOLICISM** – Doctrina universală a creștinismului, oficializată, pentru Europa de Apus, prin *Marea Schismă* (1054), respectiv constituirea Bisericii Romane (Italia), condusă de papă separat de religia ortodoxă (Constantinopol).
- **CAVAF** – Cizmar; pantofar; negustor de încălțăminte inferioară în etapa premodernă.

- **CAVALER** – Titlu acordat unui cetățean roman antic, intrat, datorită *baremului* averii, în unitățile militare de cavalerie (*cens equestri*); component al elitei financiare romane, inferioară celei senatoriale, purta, *distinctiv*, inel de aur și tunică *angusticlavă*; nobil medieval, superior *omului liber* și inferior *baronetului* (Europa Occidentală).
- **CAZALĂ** – Subdiviziune administrativă a *pașalâcului* otoman, avea suprafață mai mică decât în *sangeac*; sat locuit, preponderent, de turci și tătari.
- **CAZANIE** – Carte cu conținut religios, cuprinde predici lămuritoare, prin explicații și comentarii, privind texte evanghelice.
- **CĂDELNIȚĂ** – Vas mic de metal cu lăntișoare, în care arde tămâie, folosit pe durata ritualurilor religioase creștin-ortodoxe.
- **CĂLĂRAȘ** – Ostaș ecvestru, aparținând corpului militar auxiliar al domnilor Țării Românești și Moldovei pe timp de război; funcționar administrativ în anii de pace.
- **CĂLUGĂR** – Persoană care acceptă, benevol, intrarea într-o comunitate monahală, constituită pe lângă mănăstiri sau schituri.
- **CĂMĂRAȘ** – Slujitor la curțile voievodale din Muntenia și de peste Milcov, având în grijă camera domnească; intendentul mănăstirii ortodoxe.
- **CĂMINAR** – Slujbaș medieval în Țara Românească și Moldova, se ocupa cu strângerea dărilor percepute pentru ceară, băuturi spirtoase, alte produse, considerate monopolul statului.

- **CĂPEȚEL** – Colac rotund, realizat din făină de grâu, în memoria morților, folosit, conform *ceremonialului* ortodox, la pomenirea celor decedați.
- **CĂUZAȘ** – Participant la Revoluția Română din 1848; militant pentru realizarea cerințelor specifice unei perioade istorice.
- **CÂȘLEGĂ** – Perioada dintre două posturi creștin-ortodoxe; *cârnăgeală*; *cârneleagă* (*carnem ligat*, limba latină).
- **CEANGĂU** – Locuitor de origine secuiască, integrat grupurilor așezate în Moldova, pe văile Trotușului, Bistriței, Siretului, până la Roman (secolul XV).
- **CEASLOV** – Carte bisericească, unde sunt cuprinse rugăciuni și cântări pentru diferite ore ale zilei; *orologhion*; manual folosit de primele școli românești.
- **CEAȘNIC** – Dregător domnesc în Moldova medievală, numit, deseori, paharnic.
- **CEAUȘ** – Curier în armata otomană tradițională; comandant al unei cete de slujitori domnești; grad militar inferior (Țara Românească și Moldova).
- **CELEST** – Ceresc; divin; minunat; foarte frumos; divinitate celestă (aflată în Cer).
- **CELIBATAR** – Individ necăsătorit; becher; burlac.
- **CELLA** – Partea principală a construcției cu destinație religioasă la romani; naos.
- **CELT** – Topor din fier, aparținând culturii *La Tène*; gal; locuitor indo-european, grupuri ajunse, sub presiunea triburilor germanice, în Europa vestică și centrală (Mileniul I).

- **CENOBIL** – Călugăr, trăitor într-o mănăstire.
- **CENOTAF** – Monument funerar, ridicat pentru memoria persoanelor decedate în locuri necunoscute, sau având mormântul pe teritorii străine.
- **CENS** – Evidența tradițională a cetățenilor și averilor, criteriile folosite pentru recrutarea militară, fixarea impozitelor, exercitarea dreptului de vot; rentă în bani sau în natură, datorată *seniorului* medieval; registrul averilor.
- **CENSOR** – Magistrat roman, ales de *comisiile centuriate*, printre atribuții: calcula *censul*; întocmea listele pentru senatori; iniția lucrări de utilitate publică; arenda domeniile statului; coordona recensămintele și strângerea impozitelor provinciale; censores; censor.
- **CENTAUR** – Ființă mitologică elenă, avea *alura cabalină* și bust de om; constelație sudică.
- **CENTIMĂ** – A suta parte dintr-un franc sau *leu vechi*; detaliu semnificativ al întregului.
- **CENTUMVIR** – Tribunal roman (105 membri), oficial, îndatoriri privind stabilirea dreptului la moștenire și proprietate.
- **CENTURIATO** – Cadastru italic, topografia terenurile *pătrat*, latură egală cu 2 400 de picioare (un *pas*, aproximativ 1/3 dintr-un metru).
- **CENTURIE** – Entitate administrativă, formată dintr-o sută de cetățeni; subunitate militară romană antică, totaliza o sută de luptători.
- **CENTURIO PRIOR** – Șeful primei *centurii* dintr-o formație militară romană, aflat în flancul drept (*ala dextra*), prioritar la comandă,

comparativ cu *centurio posterior*, din stânga dispozitivului de atac (*ala sinistra*).

- **CENTURION** – Ofițer roman tradițional, comanda o centurie; sutaș.
- **CENZITAR** – Principiu juridic electoral, acceptat, premodern, prin *Constituție*, impune exprimarea votului în funcție de avere; censitar.
- **CERBER** – Animal mitologic, având înfățișarea unui câine cu trei capete; paznic legendar, sever, dârz, puternic, incoruptibil, încăpățânat, supraveghea porțile Infernului.
- **CERCETĂȘIE** – Organizație sportivă pentru instruirea școlărilor, inițiator (1908), generalul englez Robert Baden-Powell (1857-1941), existentă și în România (1913-1937, apoi, după 1990).
- **CERCHEZ** – Locuitor caucazian, areal stăpânit, multă vreme de turci, adept al religiei musulmane sunitice; ostaș în armata Imperiului Otoman.
- **CESIUNE** – Principiu juridic internațional, conform căruia un stat transferă *oneros* altui stat anumite părți din suprafață; cedare teritorială nedorită; partajare financiară, funciară, familială.
- **CEZAR** – Titlu onorific, acordat, exclusivist, împăraților romani.
- **CHEIE DE BOLTĂ** – Element arhitectural din piatră, devenit esențial pentru rezistența *arcului* superior al construcțiilor (*clavis*, limba latină); moment istoric special (*figurat*).
- **CHELAR** – Persoană care deține cheile unei cămări, pivnițe sau magazii; administratorul *proviziilor* curții boierești.

- **CHERVAN** – Car mare pentru transportul mărfurilor și persoanelor; caravană de trăsuri cu cabaline.
- **CHIMVAL** – Instrument muzical arhaic, respectiv două talere din aramă, mânuite pentru a se lovi unul de celălalt; clopot.
- **CHIRILIC** – Vechi alfabet slav, atribuit învățatului Chiril (c. 827-869), folosit la sudul Dunării, precum și în Țările Romane (secolele IX-XIX).
- **CHIUP** – Vas ceramic, apropiat, ca formă, *amforei*, întrebuintat, din Antichitate, pentru conservarea alimentelor.
- **CHIVOT** – Casetă din altarul bisericilor creștine, unde se păstrează *cuminecătura*; ladă în care vechii evrei așezau tablele legii; miniatura unui lăcaș religios, inclus, deseori, *tablourilor votive* ale cititorilor; chivet.
- **CHTON** – Pământ (limba greacă), derivat universal, *chthonian* (de pe/de sub pământ); divinitate *chthoniană*.
- **CICERO** – Corp de literă, folosit în *imprimeriile clasice* (12 puncte); albitură editorială, *pătrar* cu 12 puncte tipografice.
- **CICERON** – Ghid, îndrumă și călăuzește vizitatorii unor orașe, muzee, case memoriale, instituții reprezentative, locuri istorice.
- **CICLOP** – Uriaș *antropofag* din mitologia elenă, având un singur ochi, aflat în frunte; păstor sau meșter făurar, ajutor al zeului Hefaistos.
- **CIFRĂ** – Simbolul scrierii numerelor: *arabe*, inventate și aduse în Europa, din India (1, 2, 3, 4 ~); *romane*, sorginte latină (I, V, X ~).

- **CINQUECENTO** – Denumire *savantă* pentru arta și cultura Italiei (secolul XVI).
- **CIOMP** – Lucrător în manufacturile de lână din Florența (Italia), participant la răscoală (1378).
- **CIRAC** – Discipol; elev; persoană care acceptă, fără scrupule, păreri alora.
- **CISLĂ** – Impozit *global*, fixat, de autorități, comunităților premoderne românești, *repartizare* locală, în funcție de averea fiecărei gospodării.
- **CIȘMEGIU** – Slujbaș al orașului București, supraveghea cișmelele publice (secolul XVIII).
- **CITADELĂ** – Fortăreață mică, din interiorul unei așezări urbane, folosită ca refugiu; cetate ori castel, exterioare orașelor, având funcție de apărare; bastion; centru renumit într-un domeniu.
- **CIVES** – Cetățean roman, beneficia de totalitatea drepturilor private și publice.
- **CIVITAS** – Oraș italic, constituit, tradițional, din meșteșugari și negustori (*civitates/civita*, limba latină).
- **CLACĂ** – Rentă medievală, țăranul dependent având obligația să presteze, *gratuit*, un număr de zile, cu unelte și animale proprii, pe domeniul feudal.
- **CLACTONIAN** – Aspect (*facies*) arheologic al vestigiilor încadrate, ipotetic, *paleoliticului inferior*, asemănătoare celor descoperite la Clacton-on-Sea (Anglia).
- **CLAN** – Grup constituit din indivizi sau familii cu origini apropiate și interese comune; gintă (celtică); trib (japonez); castă.

- **CLAROBSCUR** – Manieră picturală, *gradarea* luminii și umbrele degajând efecte speciale pentru obținerea contrastelor dorite.
- **CLASICISM** – Curent estetic, fundamental pentru cultura universală, apărut în Franța (secolul XVII), caracterizat prin: imitarea *modelelor* greco-romane; interesul pentru *moralitate*; atingerea unui ideal; stabilitate, armonie, proporționalitate, rațiune, echilibru; perfecțiunea formelor.
- **CLAUZULĂ** – Ultima parte a unei strofe, sau oratorii.
- **CLEPSIDRĂ** – Instrument care, prin *scurgerea gradată* a apei, ori a nisipului, *măsoară* timpul; ceas arhaic.
- **CLIENTES** – Clasă socială din Roma antică, exclusă de la viața publică, inferioară *patricienilor* prin dependență personală ori ereditară, drepturi limitate, exercitate în folosul *patronilor*.
- **CLUCER** – Boier muntean sau moldovean, slujbaș domnesc, responsabil cu aprovizionarea Curții voievodale și coordonarea ariilor de treierat.
- **CNEAZ** – Conducătorul unui *cnezat*, relevanță teritorială premodernă, inclusiv pentru zonele românești; om liber; jude; primar.
- **CNEMIDĂ** – Piesă din *armura* cavalească tradițională, proteja picioarele (între glezne și genunchi), ornamentată, frecvent, artistic.
- **CNUT** – Bici cu mai multe *terminații*, având, la capete, *alice* de plumb, obiect folosit pentru luptă, vânatoare, tortură.

- **COBUR** – Toc din piele, atârnat de șa, în care se transportă armele și hrana călărețului.
- **CODEX** – Cea mai veche *carte* la romani, constituită din *table cerate* asamblate; culegeri de legi și documente medievale; cod; codice.
- **COHORTĂ** – Unitate militară romană pedestră, reprezentând a zecea parte dintr-o legiune, *majoritari*, infanteriștii străini (*socii*), comandant, *praefectus cohortis*.
- **COLAN** – Podoabă purtată, frecvent, la gât, înobilată cu *piese scumpe*; colier; salbă; șirag; brâu; cordon; cingătoare.
- **COLEGIU** – Asocierie benevolă de persoane, cu aceeași profesie, religie, demnitate publică; teritoriu/grup electoral, pentru cetățeni egali în drepturi; for de conducere la grecii antici, constituit din *zece strategii* (centrali), sau *nouă arhonți* (Atena), ori *cinci efori* (Sparta); instituție de învățământ.
- **COLLIGATUM** – Carte legată artistic, prin unirea mai multor lucrări/fascicule diferite.
- **COLOANĂ** – Element arhitectural, formă preponderent cilindrică, *susține* sau *ornamentează* edificiul, componentele definiției (*baza, fusul, capiteliu*) jalonând cuprinderea într-un stil ori ordin, specific domeniului.
- **COLON** – Persoană liberă, lucra, pe timpul Imperiului Roman și în primele secole medievale, pământ arendat; locuitor ajuns dependent față de marele proprietar funciar, achita dijmă; individ aparținând *colonatului*, sistem economic și social *tranzitoriu*, de la Antichitate spre Feudalism (*servi cassati*, limba latină).

- **COLONETĂ** – Coloană mică, zveltă, întâlnită, cu deosebire, la edificarea galeriilor, porticurilor, ferestrelor (arhitectura romanică și gotică).
- **COLOS** – Statuie sau construcție având dimensiuni gigantice, neobișnuite, exagerate (arhetip, *Colosul din Rodos*, Grecia antică).
- **COLUMNĂ** – Monument triumfal, sub forma *coloanei solitare*, amplasat într-un loc special, prelucrat artistic, amintind personalități sau evenimente istorice universale, cu importanță deosebită.
- **COMATI** – Categorie socială la geto-daci, formată din producători liberi, purtau plete și luptau pedestru (*cometai*, limba greacă; *copillati*, limba latină).
- **COMEDIE** – Gen literar, integrat creației dramatice, subiecte ilustrând: buna dispoziție (*comedia de moravuri*); tipologii umane (*comedia de caracter*); întâmplări ocazionale și vesele (*comedia bufă*); specificul manifestărilor elene *comos*, organizate pentru zeul Dionysos.
- **COMIS** – Mare dregător feudal din Țara Românească și din Moldova, responsabilități specifice la Curtea Domnească: procurarea și îngrijirea cailor; amenajarea grajdurilor; aprovizionarea cu furaje.
- **COMITAT** – Circumscripție administrativ-teritorială medievală, condusă de *comite*, reprezentantul puterii centrale, formată constant, din localități cu etnii omogene.
- **COMITES** – Însoțitor al împăratului roman, îndeplinea funcții oficiale, *atribuite*, mai ales, pe timpul lui Constantin cel Mare (306-337).

- **COMITET DE OBLĂDUIRE** – Denumirea Guvernului provizoriu, format, în Țara Românească, la moartea principelui Alexandru Șuțu (19 ianuarie 1821).
- **COMITIA** – Adunarea poporului (limba latină), for antic suprem, existent pe timpul Republicii Romane (509-27 î. Hr.), atribuții politice, legislative, judecătorești, religioase, militare; periodic, întrunirile convocate de *Comitia centuriata*, *Comitia curiata*, *Comitia tributa*, *Adunarea preponderentă*, Senat.
- **COMPILATAE** – Colecție de norme juridice, extrase din hotărârile oficiale, care stabileau raporturile social-economice, culturale și religioase, între locuitorii Principatului Transilvaniei (1699).
- **COMPITALIA** – Serbare populară, organizată, prin tradiție antică, la *răspântiile* străzilor din *Cetatea Eternă*, în cinstea *larilor* (1 ianuarie/17 iunie), așteptată, cu mult interes, de *liberți*.
- **CONCHISTADOR** – Nume conferit *aventurierilor* spanioli, dornici să cucerească teritoriile americane, după descoperirea noului Continent (1492).
- **CONDOMINIU** – Exercițarea suveranității asupra aceluiași teritoriu, de două sau mai multe state, în mod echilibrat.
- **CONFEDERAȚIE** – Uniune de state independente, păstrând, însă, fiecare, anumite foruri naționale reprezentative, conform criteriilor convenite inițial.
- **COMMONWEALTH** – Titlatură specifică statului englez în perioada *protectoratului*

- (1649-1660), instituit de Oliver Cromwell (1599-1658); Comunitatea Britanică de Națiuni (1926), redefiniri teritoriale după 1945.
- **CONFESIUNE** – Termen special pentru *desemnarea* religiei/cultului unei persoane; mărturisire; spovedanie ascultată de *confesor/preot* (*confessio*, limba franceză).
 - **CONFRERIE** – Grupare a oamenilor cu preocupări comune; asociație constituită în scopuri religioase sau caritabile; alianța clericilor și laicilor; congregație.
 - **CONFUCIANISM** – Doctrină filosofică, elaborată de gânditorul chinez Confucius (551-479 î. Hr.), împreună cu *discipolii* săi, devenită una dintre religiile practicate în *Țara Marei Orient* (secolul II î. Hr. -1911).
 - **CONGREGAȚIE** – Adunarea obștească a catolicilor din Transilvania medievală; *secțiune* a unui ordin monahal; *confrerie*; departament al *Curiei* (administrației) papale: ședință sinodală.
 - **CONSCRIȚIE** – Recensământ civil, militar, ecleziastic, efectuat pe teritoriul unui stat, ori în anumite zone administrative; catagrafie; statistică; dispoziție legală, pentru realizarea unei acțiuni deosebite.
 - **CONSILIU AULIC** – Tribunal suprem în Imperiul Romano-German (962-1806), format din înalți funcționari (consilieri aulici).
 - **CONSILIU DE COROANĂ** – Sfat al regelui; grup apropiat monarhului, constituit din colaboratori direcți, oameni politici, reprezentanți ai *mediilor* religioase, elaborează decizii *cardinale* pentru națiune.

- **CONSISTORIU** – Adunarea cardinalilor, convocați din inițiativa Marelui Pontif; întrunirea unor grupuri de pastori sau rabini; organ suprem bisericesc, adoptă *hotărâri* administrative și disciplinare.
- **CONSOLĂ** – Element arhitectural, realizat în afara suprafețelor de bază ale clădirii, sprijină balcoane, loji, cornișe.
- **CONSTITUȚIE** – Lege fundamentală pentru state, federații, confederații, uniuni, aprobată exclusiv parlamentar; *legea tuturor legilor*.
- **CONSUL** – Titlul conferit celor doi magistrați, reprezentând *puterea executivă*, aleși, anual, pentru conducerea Republicii Roma (509-27 î. Hr.); calitate acordată *triumvirilor* Franței republicane (10 noiembrie 1799-18 mai 1804); rang diplomatic, atribuții exercitate prin *consulatul* unui stat în alte țări (inferior ambasadei).
- **CONTE** – Conducătorul unei provincii medievale din Europa, funcție administrativă și militară; titlu ereditar de noblețe, intermediar între viconte și marchiz.
- **CONTRAFORT** – Masiv exterior de zidărie ori beton, consolidează, arhitectural, *preponderent*, clădirile înalte.
- **CONTRAREFORMĂ** – Mișcare doctrinară religioasă universală, inițiată de papalitate, având susținerea Spaniei și a Dinastiei de Habsburg, pentru *contracurarea* protestantismului (secolul XVI).
- **CONVENT** – Consiliul *abației* sau ordinului călugăresc la catolici; for suprem, compus din

- laici și creștini protestanți; adunare generală a francmasonilor.
- **CORIAMB** – Component literar, introdus de poezii antici, alături de *spondeu* și *iamb*, în versificația *asclepiadă*.
 - **CORINTIC** – Stil arhitectonic, folosit în perioada *elenismului*, caracterizat prin suplețea *coloanei*, decorată cu *caneluri*, și ornamentarea sculpturală a *capitelului*, reprezentând frunze de *acant*.
 - **CORNIȘĂ** – Element constructiv, format din *muluri* decorative, sau pentru protejarea clădirii, în cazul scurgerii apei pe fațada edificiului.
 - **CORPORAȚIE** – Organizație medievală a meșteșugarilor, structurată pe domenii profesionale, apăra interesele și drepturile *asociațiilor*; breaslă; mare unitate productivă contemporană.
 - **CORPUS** – Culegere impresionantă de acte și documente, referitoare la diverse teme sau perioade istorice.
 - **CORTES** – Organ legislativ, specific regatelor feudale Spania și Portugalia; denumirea Parlamentului modern în aceste state; *cortez*.
 - **COSTOBOC** – Locuitor de neam dacic, grup atestat pe versanții nord-estici ai munților Carpați.
 - **CRĂCIUN** – Sărbătoarea nașterii lui Iisus Christos/Hristos, instituită prin *Hotărârea Patriarhiei de la Constantinopol* (patriarh, Sfântul Ioan Gură de Aur), oficializată, inițial, pentru Occident (354), apoi, în Orient (386), acceptată, astăzi, de toate bisericile creștine din Lume (*creatio/creationes*, limba latină).

- **CREȘTINISM** – Religie fundamentală a Lumii, *întemeietor dumnezeit*, Iisus Christos/Hristos, acceptare (313), împăratul roman, Constantin cel Mare (306-337), departajată, prin *Marea Schismă* (1504), în: *creștinism catolic* (occidental); *creștinism ortodox* (oriental).
- **CROMLEH** – Construcție integrată civilizației aztecilor (America Centrală), spiritualitate *precolumbiană*, cunoscută europenilor după 1492.
- **CRONICĂ** – Lucrare cu caracter istoric, fapte expuse cronologic; letopiseț; comentariu asupra evenimentelor la *ordinea zilei*; scurtă prezentare a creațiilor literare și plastice.
- **CRUCIADĂ** – Expediție militară, pornită, la inițiativa Bisericii Catolice, de armatele feudalilor Europei Apusene și Centrale, opt asemenea evenimente (1096~1270), urmărind, cu precădere, eliberarea Sfântului Mormânt din Ierusalim, aflat sub stăpânirea musulmanilor, ocuparea Bizanțului ortodox, expansiunea spre Orient; conflict interreligios cu *sectanții*; cruciată.
- **CUATERNAR** – Cea de-a patra subdiviziune a erei *neozoice*, care continuă și astăzi (*quartus*, limba latină).
- **CUBISM** – Curent artistic, exprimat, cu deosebire, în pictură, *sorginte* franceză (1908-1910), reprezentare *geometrică* a imaginilor, *abandonarea* unor principii tradiționale, diversificări actuale.
- **CULĂ** – Locuință boierească fortificată, cuprindea două/trei *caturi*/etaje și turn de apărare (secolul XVIII).

- **CULT** – Adorarea unor ființe reale (eroi, strămoși, personalități), spirite mistice (zei/Dumnezei, sfinți); realități personificate (frumusețea, bunăvoința, rațiunea); totalitatea ritualilor religioase; religie; confesiune; admirație; recunoștință; respect.
- **CULTURĂ DE PRUND** – Ansamblul vestigiilor *paleolitice timpurii* (unelte din pietre de râu, rotunjite prin rostogolire; cioplitoare unifaciale sau bifaciale; răzuitoare).
- **CUPOLĂ** – Element arhitectural, cu bază circulară, *eliptică* sau *poligonală*, formează *acoperământul* unui edificiu monumental; boltă.
- **CURIA** – Comunitate religioasă, politică și militară latină, cetățenii cu drept de vot (*curialis*) alegeau conducătorul (*curio*), senatorii și soldații, în raport cu numărul locuitorilor.
- **CURIE** – Grupul instituțiilor administrative ale Statului Papal; curte.
- **CURTE** – Reședința suveranului și familiei sale: regală/imperială/*aulică*/domnească/judecătorească /marțială (*curia regis*, limba latină).
- **CUTUMĂ** – Normă tradițională de drept, fără reguli scrise, izvorâtă dintr-o practică îndelungată (*obiceiului pământului*).
- **CURUȚ** – Locuitor din Ungaria medievală; țaran *cruciat* (limba maghiară).
- **CVADRIGĂ** – Vehicul rutier cu două roți, tras de patru cai, folosit în *cursele* romane din circ și *triumfurile* imperiale; *quadrigă* (limba latină).
- **CVARTET** – Formație muzicală, constituită din patru artiști, vocali sau instrumentali.
- **CVINTET** – Ansamblu muzical, format din cinci specialiști în domeniu.

D

- **DAJDIE** – Dare; bir; impozit (*arhaic*).
- **DANIE** – Donație; cadou; avantaj material, conferit prin *bunăvoința* superiorilor medievali din Țara Românească și Moldova.
- **DANEHOF** – Adunarea reprezentanților scandinavi; parlament nordic.
- **DAOISM** – Doctrină religioasă chineză, fondator, gânditorul Lao Tzî (604-531 î. Hr.), acceptată, *oficial*, pentru mai multe secole, *promovare*, ideea ordinii spirituale universale (*dao/tao* – cale/drum, limba chineză).
- **DAVĂ** – Așezare *întărită*, specifică dacilor antici, asemănătoare *oppidum*-ului celtic; reședință tribală consolidată; oraș incipient.
- **DECENVIR** – Magistrat tradițional, judeca *procesele speciale*, pronunțând, cu deosebire, *verdictele asupra* condiției umane; membru într-o comisie parlamentară (zece persoane), atribuții conexe elaborării legilor.
- **DECRET** – Document juridic, emis, *constituțional*, de conducerea statului, stabilește norme obligatorii și reglementează, oficial, aspecte procedurale.
- **DECIMA** – Dîjmă plătită bisericilor catolice din Transilvania medievală.
- **DECUMA** – Taxă achitată de *coloni* marilor proprietari agrari, pentru acceptarea stabilirii în zonele rurale preferate; *zecimea* din prada de

- război, adusă *ofrandă* zeilor (*decima* – *dîjmă*, limba latină).
- **DECURIE** – Subdiviziune militară romană antică, având zece luptători; Colegiul micilor funcționari din Capitala Imperiului Italic și teritoriile administrate continental.
 - **DECURION** – Comandantul unei *decurii* romane; membru al Consiliului municipiilor și coloniilor romane (*cei 20*); șeful unui serviciu important din Palatul Imperial.
 - **DEDITIC** – Dușman al statului, care, *depunând* armele benevol, obținea libertate individuală, fără celelalte drepturi cetățenești.
 - **DE FACTO** – Expresie utilizată în dreptul roman clasic, *proclama* supremația realităților; *de fapt* (limba latină).
 - **DE JURE** – Principiu folosit în *literatura* specializată universală, *derobând* semnificația verdictelor juridiciare; *de drept* (limba latină).
 - **DELATOR** – Deconspirator, pentru tribunalele italice, al vinovaților, primea, apoi, un sfert din proprietatea condamnatului.
 - **DELNIȚĂ** – Partea *moșiei satului*, aflată, ereditar, în stăpânirea unei familii de țărani medievali, din Muntenia sau din Moldova, locuitori ai structurilor obștii; jirebie (*figurat*).
 - **DEMOCRAȚIE** – Forma societății care proclamă și presupune aplicarea principiului că, în stat, puterea aparține poporului.
 - **DEMON** – Geniu al neliniștii; diavol; drac; om rău (*figurat*).
 - **DEMOS** – Totalitatea grupurilor comunitare de oameni liberi dintr-un *polis*, având drepturi cetățenești; popor (limba greacă).

- **DEMNITATE** – Calitatea acordată unei personalități publice; autoritate; prestigiu; înalt funcționar de stat; măreție (*figurat*).
- **DENAR** – Monedă romană antică din argint, *circulată* secular.
- **DESCĂLECAT** – Termen arhaic, regăsit istoriografic, privind modalitatea *întemeierii* statelor feudale autohtone, prin venirea și stabilirea voievozilor Negru Vodă (Țara Românească), respectiv Dragoș Vodă (Moldova).
- **DESETINĂ** – Dare agricolă medievală în Țara Românească și Moldova, reprezentând, cu deosebire, zece la sută din produsele *stupăritului*; suprafață de teren, măsurând 1,09 hectare (sistem rusesc); zeciuală; dijmă; deseatină (limba bulgară).
- **DESPOT** – Conducător cu puteri *discreționare*, în Antichitate și Evul Mediu; tiran; guvernatorul unei provincii din Imperiul Bizantin; persoană excesiv de autoritară.
- **DESPOTISM LUMINAT** – Sistem politic (secolul XVIII), urmărind *reformarea* societății, dar păstrarea privilegiilor nobiliare anterioare, *doctrinari* fundamentaliști, francezii: Voltaire (1694-1778); Montesquieu (1689-1775); Rousseau (1712-1775).
- **DEVĂLMĂȘIE** – Modalitate prin care *moșnenii* Țării Românești, sau *răzeșii* Moldovei, stăpâneau suprafețe agricole, aflate în *hotarul* satului, specifică obștilor rurale; activitate desfășurată fără reguli precise.
- **DEZAVUARE** – Dezaprobare; condamnarea spuselor sau faptelor cuiva; nerecunoaștere.

- **DHARMĂ** – Legea morală a indienilor tradiționaliști.
- **DIAC** – Scriitor la cancelaria domnească; slujbaș al vistieriei; grămătic; uricar; cărturar; învățat.
- **DIACON** – Membru al clerului, aflat pe prima treaptă a ierarhiei preotești creștine.
- **DIACRITIC** – Semn grafic, folosit pentru sporirea *fonetismului* textelor elaborate cotidian.
- **DIACRONIC** – Punct de vedere, privind metoda reprezentării evoluției istorice.
- **DIADEMĂ** – Operă de artă, executată din metale și pietre prețioase, purtată pe cap; podoabă.
- **DIADOH** – Titlu nobiliar, acordat generalilor care au stăpânit, după moartea împăratului Alexandru Macedon (336-323 î. Hr.), ample spații continentale (*diadochos* – urmaș/*epigon*, limba greacă).
- **DIALECT** – Caracter lingvistic local, folosit pentru comunicare uzuală.
- **DIASPORĂ** – Totalitatea comunităților evreiești, *dispersate*, în afara Palestinei, ca urmare a *captivității* babiloniene (secolele VI î. Hr.) și a ocupării Ierusalimului de romani (70-71); grup de cetățeni dintr-o țară, stabiliți în alte zone geografice.
- **DIATRIBĂ** – Critică virulentă, răutăcioasă; pamflet.
- **DICASTERIE** – Tribunal bisericesc, judeca, istoriografic, procesele pentru divorț.
- **DICTAT** – Act politic și administrativ inechitabil, impus, prin forță sau diplomație, unui stat, contrar voinței națiunii defavorizate.

- **DICTATURĂ** – Formă de stat, funcțională prin autoritatea *dictatorului*, deținător al puterii politice, administrative și militare, neîngrădită de lege; tiranie.
- **DIDAHIE** – Scriere cu esență religioasă creștină; cazanie; predică; învățătură (*didachi* – limba neogreacă).
- **DIECEZĂ** – Structură teritorială, specifică bisericii creștine, condusă de episcop; eparhie (*dioecesis* – limba latină).
- **DIES DOMINICA** – Ziua Domnului (*duminica*), proclamată după oficializarea sau acceptarea creștinismului.
- **DIETĂ** – Adunare legislativă în Transilvania (secolul XVI), anterior, *congregații*; regim alimentar.
- **DIJMĂ** – Dare în natură (a zecea parte din grâu, vin, miere, ceară, oi), acordată, de *lucrătorii pământului*, feudalilor Țării Românești și Moldovei; *dijmă la tarla*, dare în muncă, obligație asumată de țăranii dependenți pentru a lucra, marilor proprietari, loturi agrare, egale cu suprafețele *arondate* familial (*decuma/decima* – limba latină).
- **DINASTIE** – Familie ai cărei membri se succed, *ereditar*, la conducerea unei țări; șir de suverani, aparținând aceleiași genealogii; casă domnitoare.
- **DIOCEZĂ** – Mare unitate administrativă romană, existentă pe timpul *tetrarhiei* imperiale.
- **DIPLOMĂ MILITARĂ** – Document antic, prin care se acorda *Civitas Romana* (cetățenie romană) și *ius conubii* (legalizarea căsătoriei), soldaților din trupele auxiliare (origini provinciale).

- **DISIDENT** – Persoană exprimând, într-o comunitate sau organizație, păreri total opuse celor oficiale.
- **DISCIPOL** – Individ care adoptă și continuă doctrina unui *maestru*; elev/ucenic (*figurat*).
- **DISCOBOL** – Atlet specializat în aruncarea discului; titlul anumitor creații artistice pe această temă.
- **DISTRICT** – Unitate administrativ-teritorială din Transilvania și din Banat (secolul XIX), având, de regulă, un centru urban, mai multe localități rurale, populație omogenă etnic, autonomie judiciară.
- **DIVAN** – Sfat domnesc medieval, existent în Țara Românească și în Moldova (secolele XVI-XIX); consiliu; *instanță* de judecată; *culegere* literară orientală; guvern otoman.
- **DIVAN AD-HOC** – Adunare cu activitate tranzitorie, convocată, special, în urma alegerii deputaților din Muntenia și din Moldova (1857), pentru dezbateră viitorului *statut* al Principatelor Române.
- **DIVINITATE** – Personaj întruchipând o ființă supranaturală, *celestă* sau *chthoniană*, cu puteri excepționale pentru destinul oamenilor de rând; Dumnezeu (la creștini).
- **DOCTRINĂ** – Suma concluziilor fundamentale pentru exprimarea sistemelor publice; principii asumate.
- **DOGE** – Conducătorul republicilor italiene Veneția (697-1797) și Genova (1339-1797); persoană având acest titlu (acordat pe viață).
- **DOGMA** – Învățătură considerată ca fiind *imuabilă*, acceptată și aplicată fără a ține seama

de condițiile istorice și de *evoluția* cunoașterii umane; teză autoritară; principiu asumat obligatoriu; *formulă* necritică.

- **DOLMEN** – Monument gigantic, religios sau funerar, constituit dintr-o lespede orizontală, așezată deasupra celor *plantate* vertical; megalit (*mégalthé*, limba franceză).
- **DOM** – Cupolă monumentală, înălțată, pe tambur, deasupra unui edificiu, de regulă, religios; catedrală impunătoare (celebre, *domurile* catolice din Roma, Paris, Köln, Milano).
- **DOMENIU FEUDAL** – Proprietate funciară nobiliară, specifică Europei de Apus (secolele V-XVII), considerată *celula economică a orânduiri* medievale (*rezerva seniorială* și pământurile lucrate de țărani dependenti).
- **DOMINAT** – Formă de stat, folosită, pasager, pe timpul Imperiului Roman (284-395).
- **DOMINIUM EMINENS** – Principiu *juridic*, folosit pentru *exercitarea prerogativelor* domnilor Țării Românești și Moldovei în perioada medievală (suzeranitate, atribuții judecătorești, militare, administrative).
- **DOMINUS ET DEUS** – Stăpân/domn absolut și zeu (limba latină).
- **DONARIUM** – Donație pentru instituțiile eclesiastice tradiționale; ofrandă; dar; altar; templu.
- **DORIC** – Ordin specific arhitecturii antice elene, caracterizat prin *coloane* robuste, fără bază, și *capiteluri* simple
- **DRANG NACH OSTEN** – Doctrină militară germană, inițiată de teutonii tradiționaliști

(secolul XIII), simbolizând *Ofensiva/Presiunea spre Răsărit*, exprimată inclusiv contemporan (1939-1945).

- **DRAGOMAN** – Alogen în Imperiul Otoman, provenit din familiile creștine, *intermedia* preocupările diplomaților străini la *Înalta Poartă*; interpret oficial pentru țările din Orient; tălmăci; dregător al Turciei medievale, coordona relațiile cu statele europene (mare dragoman).
- **DRAHMĂ** – Monedă din argint, circulantă milenar, inclusiv în Grecia contemporană; veche unitate de măsură pentru greutate (*drachma*, limba elină).
- **DRAMĂ** – Specie a literaturii universale, definită în secolul XVIII, la origine, îmbinare *hibridă* de elemente comice și tragice (*teatrul grec*), evoluții relevante în perioadele Renașterii și Romantismului (*teatrul modern*), astăzi, nuanțarea scenică a construcției caracterelor și conflictului vieții reale (mare varietate expresivă).
- **DRAVIDIAN** – Locuitor de culoare din India tradițională (piele și păr negru).
- **DREGĂTOR** – Demnitar la Curtea domnească medievală, din Muntenia și din Moldova, atribuții administrative, militare, judecătorești, selectiv, membru al Sfatului Țării (vornicul, logofătul, vistierul, banul).
- **DREGĂTORIE** – Instituție centrală, specifică Evului Mediu românesc; departament; *eforie*; minister.
- **DREPT CUTUMIAR** – Obiceiul pământului; *cutumă*; tradiție.

- **DREPT DE PROTIMISIS** – Normă juridică, reglementând aplicarea principiului favorabil primului născut.
- **DRUID** – Preot cult, din Galia și Britania antice, aparținând clasei sacerdotale, practica *metempsihoza* și *sacrificiile*, difuza puternice influențe comunitare, diminuate după cucerirea romană.
- **DUALISM AUSTRO-UNGAR** – Regim statal, acceptat, la 5 februarie 1867, de Imperiul Habsburgic, divizare administrativă (Austria și Ungaria), sistem *tangent* inclusiv unor teritorii românești (Bucovina, Transilvania, Banat), menținut până în 1918.
- **DUCAT** – Teritoriu european, guvernat de *duce* sau *ducesă*; monedă italiană din argint (secolul XII), apoi, din aur, *circulată*, medieval, și în alte țări apusene (emisiuni proprii secolelor XIV-XVII, descoperite, *aleatoriu*, pe teritoriul României).
- **DUCE** – Conducător militar al vechilor triburi germanice; titlu nobiliar, superior marchizului și inferior prințului; *stăpânul* unui ducat; persoană având acest titlu.
- **DUMĂ** – For legislativ tradițional în Rusia/Imperiul Țarist/Federația Rusă; parlament (*Duma de Stat*).
- **DVERĂ** – Ușă din *tâmpla* bisericilor creștine, de regulă, două laterale și una în centrul accesului spre altar.
- **DVOR** – Slujitor devotat Curții Domnești din Moldova medievală și conducătorilor timpurilor feudale.

E

- **EBRAICĂ** – Limba vorbită de vechii evrei, astăzi, oficială în Israel, aparține familiei *semitice*.
- **ECCLESIA** – Adunarea poporului, organ suprem al democrației sclavagiste în Atena antică; biserică (la romani).
- **ECHINOCTIU** – Moment astronomic anual, când ziua este egală cu noaptea pe tot globul pământesc (21 martie/de primăvară; 23 septembrie/de toamnă); echinox.
- **ECLECTISM** – Metoda îmbinării *hibride* a unor idei, concepții, puncte de vedere, *eterogene* sau opuse; sistem de gândire neunitar, care rezultă dintr-o asemenea îmbinare; variantă doctrinară filosofică și arhitecturală (*stil eclectic*).
- **ECUMENIC** – Principiu universal, valabil, ca autoritate, pentru toate bisericile, catolice sau ortodoxe; mișcare religioasă, conturată la începutul secolului XX, favorabilă unificării creștinismului occidental și oriental, respectându-se propria autonomie; consiliul mondial (1948), care reunește reprezentanții bisericilor ortodoxă, catolică, anglicană; concilii tradiționale răsăritene (325~787); ecumenism.
- **ECVESTRU** – Călăreț; monument/statuie reprezentând o persoană călare; procedeu de luptă prin folosirea animalelor, cu predilecție a cailor.

- **EDEN** – Rai; *tărâmul* fericirii postume; paradis (*figurat*).
- **EDICT** – Act imperativ, având caracter normativ, emis în Antichitate și Evul Mediu de monarh, autorități laice sau eclesiastice superioare; decret.
- **EDICUL** – Obiectiv arhitectural de mici dimensiuni, protejează, uneori, opere artistice; nișă funerară, pentru conservarea portretelor și a *urnei* cu cenușa celor plecați spre *Neant*.
- **EDIFICIU** – Clădire de mari proporții.
- **EDIL** – Magistrat din Lumea romană, atribuții privind administrarea construcțiilor și *instalațiilor* publice, aprovizionarea urbană, organizarea *jocurilor*; consilier municipal; demnitar.
- **EFEB** – Personaj masculin, *cultivat* prin *școala/efebia militară și cetățenească* din Grecia clasică (18-20 de ani); tânăr model; chip frumos.
- **EFEMERIDĂ** – Operă istorică, referitoare la momente tranzitorii; notificarea calendaristică a evenimentelor petrecute la aceeași dată, în etape diferite; știre cotidiană, de importanță minoră; tabel alcătuit cu anticipație, indicând, pentru un an, poziții astrale și diverse fenomene cerești.
- **EFOR** – Nume dat, în Sparta antică, fiecăruia dintre cei cinci magistrați, importante atribuții statale, interne și externe; membru al consiliului unei eforii; epitrop.
- **EFORIE** – Instituție centrală administrativă, de utilitate publică, existentă, temporar, în Țara Românească și în Moldova; epitropie; departament; minister.

- **EGUMEN** – Starețul unei mănăstiri ortodoxe; călugăr de grad superior.
- **EIDOS** – Caracteristica unui aspect; particularitatea unei forme (limba greacă).
- **ELECTIV** – Succes obținut, sau acordat, prin alegere; principiu, conform căruia, o funcție se conferă, exclusiv, prin sufragiu.
- **ELECTOR** – Persoană participantă la vot; principe sau prelat, din colegiul care, istoriografic, alegea împăratul romano-german.
- **ELEGIE** – Specie a poeziei lirice, caracterizată, inițial (în Grecia antică), prin elemente strict formale, ulterior, relevând conținut sentimental (deprimare, regret, durere); compoziție muzicală, cu caracter melancolic, trist, nostalgic.
- **ELEN** – Membru al vechilor triburi grecești, din sudul Thesaliei, influență extinsă, după secolul VIII î. Hr., asupra tuturor triburilor etniei; persoană care aparține, fundamental, populației Greciei antice; urmașul lui Elen, fiul cel mare al primului Om de pe Pământ (*legendar*).
- **ELENISM** – Cultura perioadei *elenistice* (336-30 î. Hr.), plasată, temporar, între *grandoarea* Greciei clasice și *realitățile* Lumii romane; *spiritualitate*, unind, simbolic, Orientul cu Occidentul.
- **ELINĂ** – Limba greacă veche, *arhaică*, folosită, verbal, până în secolul VI inclusiv.
- **ELITĂ** – Partea distinsă a națiunii sau societății, identificată, frecvent, prin aristocrația etapelor invocate; arhetip civic.

- **EMIGRANT** – Individ care părăsește țara de origine și se stabilește în altă zonă geografică; migrant.
- **EMIR** – Titlu conferit, simbolic, descendenților profetului Mahomed; guvernator/principe, în multe țări musulmane; conducătorul unui emirat.
- **EMPLECTON** – Zid de apărare, specific cetăților dacice (Munții Șureanu și împrejurimi), construit, fără mortar, din calcar fasonat, bârne, jgheaburi, umplutură (*emplectare*) din pământ, piatră brută (*murus dacicus*, limba latină).
- **ENAREU** – Nume generalizat pentru preotul sciților arhaici.
- **ENCICLICĂ** – Document oficial, transmis, periodic, prin Cancelaria papală, preoților, episcopilor, celorlalți *demnitari* catolici; circulară, semnată de Marele Pontif; bulă.
- **ENCICLOPEDI** – Dicționar de mari proporții, *livrând* informații *cardinale*, referitoare la toate domeniile, ori aprofundat, pentru un singur *segment* al cunoașterii.
- **ENCLAVĂ** – Teritoriu de mici dimensiuni, *conexat* altor *perimetre* geografice, *revendicat*, autonom, prin acțiunile etniei *conclucuitoare*; fragment geologic, integrat marilor *straturi* explorate.
- **ENCOMION** – Discurs elogios, laudă peste măsură (*enkomion*, limba greacă).
- **ENDECASILABIC** – Denumirea versului compus din *unsprezece* silabe (*hendicasyllabe*, limba franceză).
- **ENORIE** – Zonă rezidențială, *arondată* unei biserici, frecventate de credincioși/enoriași; parohie.

- **ENOSIS** – Definiție mondială pentru mișcarea consacrată unificării Insulei Cipru (independentă), cu *Elada* tradițională.
- **ENTELEHIE** – Forță morală interioară, aflată, *filosofic*, la originea dezvoltării; vitalitate (limba greacă).
- **EPARHIE** – Unitate administrativă bisericească, având, la conducere, un episcop; episcopie; dieceză.
- **EPIC** – Gen literar, exprimă ideile și sentimentele *eroilor* din cărțile analizate, prezența narativ, evenimente sau întâmplări, suprapuse portretului fizic și moral al personajelor, relațiile lor cu mediul înconjurător.
- **EPIGON** – Personaj legendar, erou remarcat în *asediul* cetății elene Teba; succesor, inferior împăratului Alexandru Macedon (336-323 î. Hr.); *diadoh*; scriitor, *etichetat* ca fiind mai puțin valoros, comparativ cu *sensurile* creațiilor anterioare.
- **EPIGRAFIE** – Știință conexă istoriei, având ca obiect de studiu descifrarea și valorificarea textelor, *grafiate* în piatră, metal, lemn, ceramică, os, alte *suporturi* materiale.
- **EPIPALEOLITIC** – Epoca mijlocie a pietrei, *temporalitatea* dintre paleolitic și neolitic; mezolitic (*mesos* – mijloc; *lithos* – piatră, limba greacă).
- **EPITROP** – Administratorul unui teritoriu, departament sau altor bunuri, inclusiv de natură ecleziastică; efor.
- **EPISCOP** – Grad superior în ierarhia bisericească, membru al clerului creștin,

personalitate care conduce o eparhie, subordonat arhiepiscopului, uneori, direct mitropolitului; eparh.

- **EPISCOPIE** – Instituție eclesiastică superioară, coordonează activitatea religioasă dintr-un teritoriu, asupra căruia se exprimă autoritatea episcopului; eparhie; reședința episcopatului.
- **EPISOD** – Partea secundară a unor opere narative, compoziții și interpretări muzicale, intercalată variabil; eveniment de importanță minimă; episod (*épisode*, limba franceză).
- **EPISTAT** – Grad inferior în poliția premodernă românească; vechil.
- **EPITAF** – Inscripție funerară; creație literară de mici dimensiuni, versificație improvizată la trecerea unei persoane în *Lumea umbrelor*; obiect de cult, de regulă, țesătura brodată, reprezentând scena așezării în mormânt a Mântuitorului Iisus Hristos (*epi* - pe, deasupra; *taphos* - mormânt, limba greacă).
- **EPITRAHIL** – Obiect textil, realizat din stofă sau mătase, atașat *ținutei* preotului pe timpul slujbelor religioase; patrahil; patrafir.
- **EPODĂ** – Ultima parte (a treia) din partitura unui cor, anterior, strofa și antistrofa; structură specifică teatrului antic elen; cuplet liric, având două versuri inegale; suită de asemenea cuplete.
- **EPOPEE** – Specie în versuri, de mari dimensiuni, aparținând genului epic, regăsită, cu precădere, în antichitate, celebrează fapte dominate de personaje legendare, inclusiv forțe supranaturale; șir de întâmplări eroice,

glorioase (celebre, *Iliada* și *Odiseea*/Homer; *Eneida*/Vergilius).

- **ERETIC** – Adept, susținător, propovăduitorul unei erezii.
- **EREZIE** – Concepție religioasă aflată, evident, în contradicție cu dogmele bisericii oficiale; greșeală; abatere; rătăcire (*figurat*).
- **ERGASTERIE** – Atelier meșteșugăresc, tradițional, mai ales, în Lumea elenă clasică, folosea munca sclavilor.
- **ESEU** – Studiu de proporții variabile, autorul tratând subiecte din domenii importante, fără epuizarea temei; încercare (la sport).
- **ESPLANADĂ** – Suprafață amenajată arhitectural, interferată *complexelor* urbanistice sau *edificiilor* monumentale, *traietorii* exteriorizate, *plantate*, deseori, naturist.
- **ESTETICĂ** – Știința care studiază legile, esența, metodele, criteriile și genurile artei.
- **ETIMOLOGIE** – Ramură a lingvisticii, studiază originea cuvintelor, evoluțiile fonetice și semantice; etimon.
- **ETNIE** – Popor; neam; genealogie.
- **ETNOGENEZĂ** – Fenomenul originii, constituirii și evoluției unui popor (*genesios* – origine; *ethnos* - neam, limba greacă).
- **ETNOGRAFIE** – Știința care studiază originea și răspândirea popoarelor, etniilor, comunităților, modul lor de viață, interferențele reciproce (*ethnos* - neam; *graphie* - descriere, limba greacă).
- **ETRUSC** – Locuitor din vestul Italiei antice (Mileniul I î. Hr.), regiunea exercitând puternice influențe asupra Romei (astăzi, Toscana).

- **EUFEMISM** – Cuvânt sau expresie folosite pentru *substituirea* vorbelor cu sensuri *neplăcute* auditiv.
- **EUHARISTIE** – Împărtășanie religioasă; cuminecătură (*eucharistie*, limba franceză).
- **EUNUC** – Paznicul *haremului* sultanal (Imperiul Otoman).
- **EUPATRID** – Membru al aristocrației gentilice din Grecia antică, termen folosit, mai ales, în peninsula Atica.
- **EV** – Perioadă din istoria Omenirii (*figurat*).
- **EVANGHELIE** – Carte sfântă, integrată *Bibliei*, redă viața legendară și preceptele Mântuitorului Iisus Hristos, având patru părți, scrise de autori anonimi (secolul II), atribuite, eclesiastic, evangheliștilor Matei, Marcu, Luca, Ioan, fundamentale pentru *Noul Testament*.
- **EVOCATUS** – Veteran al statului italic peninsular, rechemat sub arme.
- **EVREU** – Denumire generică pentru locuitorul de religie iudaică (*mozaică*), descendent din Palestina tradițională, ori aparținând altei etnii, adept, însă, al iudaismului; ebreu (limba *idiș*).
- **EXARH AL PLAIURILOR** – Calitate acordată, de patriarhul ortodox din Constantinopol, unor voievozi ai Țării Românești, pentru *ocrotirea* creștinilor transilvăneni.
- **EXCOMUNICARE** – Excludere temporară sau definitivă dintr-o comunitate religioasă; afurisenie; anatemă; scoaterea în afara legii.
- **EXEGEZĂ** – Preocupare specifică mediului filologic, respectiv comentarea, explicarea, interpretarea, transfigurarea textelor literare,

- metodologie asumată de exegeți (*exégèse*, limba franceză).
- **EXILARE** – Determinarea unei persoane pentru a părăsi țara al cărei cetățean este; surghiun.
 - **EXPANSIUNE** – Fenomenul extinderii influenței/dominației politice și economice; acaparare de teritorii.
 - **EX-VETO** – În afara votului (limba latină).

F

- **FABRICĂ** – Unitate industrială, unde se realizează, cu ajutorul mașinilor și utilajelor, produse finite; atelier mecanizat de mari dimensiuni; uzină.
- **FACTORIE** – Punct comercial, specific ținuturilor geografice izolate.
- **FACIES CULTURAL** – Totalitatea caracteristicilor proprii unei *culturi* arheologice; aspect particularizat.
- **FAȚIUNE** – Grup de persoane, *animate* de interese comune; partidă.
- **FALANGĂ** – Unitate militară specială, constituită, la grecii și macedonenii antici, din infanteriști *lăncieri*, așezați în rânduri lungi, compacte, având centrul și aripa dreaptă mai puțin vulnerabile; *celulă social-economică* (1 500-2 000 de persoane), preconizată, prin *doctrina socialiștilor utopici*, să funcționeze ca asociație primară, specifică îndeletnicirilor agricole; fiecare dintre oasele degetelor (*anatomie*).
- **FAMILIE** – Nucleu social, întemeiat prin căsătorie, unește soții și descendenții, prin raporturi strânse de ordin biologic, economic, spiritual; suma cuvintelor, derivate și compuse din același *suport lingvistic* fundamental.
- **FANAR** – Far tradițional, existent în strâmtoarea Bosphor; cartier celebru al *metropolei* Constantinopol (Istanbul), locuit de

- negustori greci (*fanarioți*); reședința patriarhului ortodox din Constantinopol (după 1453).
- **FARAON** – Titlu purtat de monarhul Egiptului antic; persoană puternică, influentă, dominatoare.
 - **FARAONIC** – Stil artistic, exprimând grandoare, forță, universalitate, *cultivat*, uneori, artificial.
 - **FASCIE** – Mănunchi de nuiele, legat cu o curea la coada securii, armă purtată de *lictori*, însoțitorii magistraților din statul roman antic.
 - **FASCISM** – Regim politic extremist, instituit, temporar, după Primul Război Mondial (1914-1918), în Germania și Italia; alte exprimări naționale și continentale.
 - **FEDERAȚIE** – Entitate alcătuită prin *acordul* mai multor state, care, păstrând organizarea proprie, acceptă, totodată, structuri și legi comune; asociație constituită din organizații autonome.
 - **FEDERALISM ISTORIC LIBERAL** – Regim statal, specific (1860-1967) Imperiului Habsburgic, toate națiunile fiind subordonate, direct, Cancelariei de la Viena, sistem înlocuit prin Dualismul Austro-Ungar (1867-1918).
 - **FELONIE** – Actul *neloialității* vasalului față de suzeran; infidelitate; viclenie; trădare.
 - **FENICIAN** – Locuitor atestat, istoriografic, pe coasta de răsărit a Mării Mediterane, *contribuitor* la făurirea strălucirii civilizației din țara sa (Mileniul III î. Hr.).
 - **FETIȘ** – Obiect căruia i se atribuie *virtuți magice*, fiind *onorat* ca atare; principiu devenit *suportul* unei venerații nemotivate.

- **FEUD** – Domeniu agrar, din vestul Europei medievale, oferit, *viager*, ori *ereditar*, de senior, altor persoane, în schimbul anumitor obligații; fief.
- **FIBULĂ** – Podoabă pentru îmbrăcăminte, atestată, arheologic, din preistorie.
- **FILISTEN** – Locuitor antic, aparținând triburilor egeice/*popoarele mării*, așezate în sudul Palestinei (secolele XIII-XII î. Hr.).
- **FILISTIN** – Târgoveț german (secolul XVIII); om mulțumit de sine/mărginit în vederi; meschin; fățarnic, laș; incult.
- **FILIPICĂ** – Discurs virulent, acuzator, pronunțat împotriva cuiva; *pledoaria* oratorului atenian Demostene (384-322 î. Hr.), contrară cuceritoriului macedonean, regele Filip II (359-336 î. Hr.); rechizitoriu.
- **FINO-UGRIC** – Grup de limbi, vorbite în regiuni din nordul și centrul Europei, ori nordul Asiei (finlandeza, estona, maghiara, mordvina, ziriana, komi).
- **FIRMAN** – Decret emis, tradițional, de suveranii Imperiului Otoman, ai Iranului, ai Afghanistanului și ai altor state din Asia Mijlocie; ordin.
- **FLAMINES** – Membru al celor mai vechi 15 colegii de preoți romani, aflate în slujba reumitelor zeități, adorate public.
- **FLEȘĂ** – Element de arhitectură, formă piramidală sau conică; acoperiș foarte înalt și ascuțit, caracteristic, distinct, *stilului* gotic; procedeu special în scrimă.
- **FOEDUS** – Pact de alianță și *înțelegere mutuală*, semnat, de romani, cu locuitorii unor

- comunități orășenești sau structuri teritoriale adiacente.
- **FONETICĂ** – Subdiviziune a lingvisticii generale, preocupată de cunoașterea și explicarea sunetelor unor graiuri, *paseiste* sau contemporane.
 - **FONIE** – Vibrarea cuvintelor în timpul comunicării publice; sonoritate; rezonanță (*fonie* – limba greacă).
 - **FOR** – Piață publică, din localitățile antice romane, folosită pentru reuniuni politice, religioase, militare; forum; spațiu amenajat special, prevăzut cu *portice*, înconjurat de edificiile urbane reprezentative; autoritate; organ de stat; oficialitate; *agora* (limba greacă).
 - **FORT** – Lucrare din zidărie, contur, de regulă, *poligonal*, integrată unei linii strategice; așezare întărită.
 - **FOSSATUM** – Loc întărit și apărat, tradițional, prin șanțuri, pline, uneori, cu apă; satul italienilor antici, denumire folosită și în spațiile nord-dunărene (secolele II-VI).
 - **FRANC** – Denumirea monedei tradiționale în Franța, Belgia și Elveția; locuitor german, din triburile care trăiau pe cursul inferior și mijlociu al Rinului (secolul III), ocupând aproape toată Gallia, formând, apoi, Statul franc (secolele V-VI).
 - **FRANCMASONERIE** – Asociație etico-religioasă, politică și filantropică, urmărind, la origine (Anglia, secolul XVIII), solidaritatea *corporațiilor medievale de zidari*, extensii ulterioare, în țări europene și în America, propagarea *iluminismului* (1850-1870),

mișcărilor democratice, revoluționare, antifeudale, anticomuniste.

- **FRESCĂ** – Tehnică picturală, folosind culori dizolvate în apă, ori în apă de var, aplicate pe tencuială umedă; pictură monumental-decorativă, executată în atare modalitate; operă literară de amploare, care evocă specificul unei perioade istorice.
- **FRIZĂ** – Ornament arhitectural clasic, regăsit între *arhitravă* și *cornișă*, manieră polivalentă (pictură, basoreliefuluri, *caneluri*); bandă desenată, ori incizată, înnobilând conturul unor obiecte, spații, suprafețe.
- **FRONDĂ** – Revolta unor nobili francezi împotriva absolutismului monarhic (secolul XVII); opoziție civilă sau religioasă, exprimată virulent.
- **FRONTISPICIU** – Principala fațadă a clădirii, realizată ornamental; pagina de identificare a cărților, ziarelor, revistelor.
- **FRONTON** – Element de arhitectură, realizat sub formă de *cornișă*, curbă sau frântă, predilect, la intrarea în edificii, în *aule*, holuri, camere principale.
- **FUEGIEN** – Aborigin din Țara de Foc (extremitatea *meridională* a continentului american sudic), grupe preistorice identificate, *ona*, *alacaluf*, *yamana*.
- **FUGĂ** – Lucrare muzicală *polifonică*, interpretată pe mai multe voci, *expunând*, uneori, subiecte (*teme*) cunoscute.

G

- **GAL** – Locuitor antic, ocupând spații din Europa Centrală, denumit astfel de romani; *celt* (limba greacă).
- **GALERĂ** – Corabie tradițională, cu mai multe rânduri de *rame*, complementar, una/două *vele*, folosită, în Antichitate și Evul Mediu, pentru lupte sau transporturi comerciale, *mânuiitori*, sclavi sau condamnați la muncă silnică.
- **GALET** – Bolovănaș de prund, *fasonat* prin efecte naturale; piasă litică *productivă* în Preistorie; *galets* (limba greacă).
- **GARDĂ NAȚIONALĂ** – Unitate de luptă, formată din cetățeni voluntari civili, pentru apărarea localităților, statului, succeselor sociale, revoluționare, sau de eliberare.
- **GARNIZOANĂ** – Instituție teritorială specială, *grupând* structuri militare, dispuse permanent, ori temporar, în aceeași localitate sau, după caz, plecate spre *teatrul de război*.
- **GAUDEAMUS IGITUR, IUVENES DUM SUMUS** – *Să ne bucurăm, așadar, cât suntem tineri* (limba latină); începutul unui vechi cântec al studenților germani, astăzi, *Imnul studenților din toată Lumea*.
- **GEAMIE** – Lăcaș de cult, dimensiuni arhitecturale mici, propriu religiei mahomedane/musulmane.

- **GEIAGEA** – Cadou pentru înalții dregători turci, oferit cu prilejul promovării ierarhice.
- **GENEZĂ** – Amplul fenomen al apariției omului, a etniilor, a populațiilor, a popoarelor, a națiunilor și a spiritualității lor milenare.
- **GENNAO** – Naștere, ca sens general (limba latină).
- **GEPID** – Persoană de neam germanic, aparținând etniei migratoare dinspre nord-estul Europei, așezată în nord-vestul Daciei și în Panonia (secolul III), *copleșită* de longobarzi și de avari (567).
- **GERONTOCRAȚIE** – Sistem politic, unde puterea aparține bătrânilor (*geront* – bătrân; *kratos* – putere, limba greacă); gerontologie.
- **GERUSIA** – Sfatul bătrânilor *polisului* grec Sparta, format din 28 de membri, vârstă, peste 60 de ani, colaborau cu cei doi regi (*putere bicefală*).
- **GHIAUR** – Cuvânt prin care turcii mahomedani numeau, în trecut, persoanele de altă religie.
- **GHILDĂ** – Asociația negustorilor medievali din Europa de Vest (secolele XII-XV), sau Rusia (secolele XVIII-XIX), facilita transportul mărfurilor, activitățile în piețe, monopolul negoțului.
- **GINECEU** – Spațiu arhitectural, rezervat femeilor din Grecia antică; loc destinat femeilor în vechile biserici creștine.
- **GINTĂ** – Grup de oameni, alcătuit din urmașii recunoscuți ai aceluiași strămoș; *treaptă* administrativă și socială în Preistorie, constituită din mai multe familii, independentă economic; neam (mai multe ginți formau un trib).

- **GIRONDIN** – Membru al grupării reprezentând, prioritar, interesele marii burghezii industriale și comerciale pe timpul Revoluției franceze (1789-1794); *estuar* natural (eponimie).
- **GLADIATOR** – Luptător *exotic* în Roma italică, de obicei sclav, *anima* spectacolele publice din *arenă* prin confruntarea cu atleți, sau animale sălbatice.
- **GLADIFER** – Membru al Ordinului monahalo-cavaleresc eponim, creat, de Statul Papal, în Germania (1237), inițierea doctrinei *Drang Nach Osten* (Presiunea/*Ofensiva* spre Răsărit).
- **GLAGOLITIC** – Denumirea alfabetului slavon medieval, realizat prin *imitarea* literelor grecești mici, folosit în activități eclesiastice.
- **GLAGORE** – Numele chirilic al *literei* g, din alfabetul *glagolitic*; pricepere; *glagorie*; minte; istețime (*figurat*).
- **GLOABĂ** – Amendă primită pentru intrarea animalelor pe alte proprietăți; cabalină aflată într-o stare critică (*figurat*).
- **GLOSĂ** – Formă fixă de poezie, când *fiecare strofă*, începând cu cea de-a doua, *comentează un vers din prima strofă*, versul invocat repetându-se la finalul strofei respective; explicația *pasajelor* sau cuvintelor, greu de înțeles, prin termeni accesibili; comentariu *notificat* pe marginea unui manuscris, ori text.
- **GLOSAR** – Lista cuvintelor, în general, mai puțin cunoscute, explicate uzual; colecție lingvistică; vocabular; lexic.

- **GNOSEOLOGIE** – Teoria cunoașterii; epistemologie (*gnosis/episteme* – cunoaștere; *logos* – studiu, vorbire, cuvânt, limba greacă).
- **GOPAC** – Dans popular ucrainean, transpus în muzica vocală și instrumentală cultă.
- **GORGAN** – Movilă, respectiv element *geomorfologic*, datorat activității omului; kurgan (limba rusă).
- **GOȘTINĂ** – Impozit medieval asupra oilor și asupra porcilor; dare (în natură sau bani).
- **GOT** – Migrator de neam germanic, grupuri originare din Scandinavia, așezate pe teritorii carpato-danubiene (secolul III), divizate în *ostrogoți* și în *vizigoți*.
- **GOTIC** – Stil artistic, apărut în Franța (secolul XII), extensie europeană, caracterizat prin: bolți pe cruce de *ogive*; stâlpi *fasciculați*; arcuri *butante*; contraforturi; *fleșele* ascuțite și ornamentate; rozete; vitralii; arhetip, *catedrala catolică*.
- **GROBIAN** – Mod *grosolan* de comportare a persoanelor needucate; prost-crescut; bătăran (limba germană).
- **GROF** – Mare proprietar funciar; conte (limba maghiară).
- **GROPNIȚĂ** – Mormânt aflat în interiorul sau în curtea unui *așezământ* ortodox; criptă; cavou; cimitir (*grobница*, limba slavonă).
- **GROSSO MODO** – În linii mari; fără a intra în amănunte; sumar; grosolan (limba latină).
- **GROȘ** – Monedă medievală din argint, *circulată* (secolele XIII-XIV) în mai multe state continentale, inclusiv în Moldova.

- **GROTĂ** – Cuvânt redenumind *substantivul* peșteră; cavernă (*grotte*, limba franceză).
- **GROTESC** – Stil artistic, specific romanticilor, abundă *decorația caricaturală* (vegetație, animale, personaje bizare, măști disproporționate); actor comic, excesiv de caraghios; burlesc; ridicol; formatul unei litere tipografice, definit simplu, din *arce* și *drepte* obișnuite (*grotesque*, limba franceză; *grottesca*, limba italiană).
- **GULDEN** – Monedă din aur sau argint, emisă în țări europene centrale (secolele XV-XIX); unitate monetară olandeză.
- **GÜNZ** – Prima epocă glaciară din *cuaternarul* alpin, *eponimie*, un afluent german al Dunării.
- **GUVERNATOR GENERAL** – Reprezentatul monarhului Marii Britanii în teritoriile care formează *Commonwealth* (Canada, Australia, Noua Zeelandă, Ceylon, Sierra Leone), devenind, uneori, șeful statului respectiv; conducătorul unor instituții reprezentative de credit.

H

- **HABEAS CORPUS** – Expresie *desemnând* legile constituționale (1679), care garantau libertatea persoanei în Anglia („*Să păstrăm corpul*”, limba latină).
- **HABITAT** – Spațiul/teritoriul locuit; biotop (*bio* – viață; *top* – loc, limba greacă).
- **HADISĂ** – Legendă referitoare la profetul Mahomed.
- **HAGIOGRAFIE** – Ramură a teologiei, studiază viața sfinților (*hagios* – sfânt; *graphie* – descriere, limba greacă)
- **HAIDUCIE** – Formă de luptă populară, specifică sfârșitul Evului Mediu (Țările Române și Peninsula Balcanică).
- **HALLSTATT** – Denumirea primei etape a civilizației fierului, pentru Europa (1200-450/400 î. Hr.), interferarea cercetării *necropolelor celtice* din localitatea eponimă (astăzi, în Austria), publicarea concluziilor (1844).
- **HAMIT** – Locuitor aparținând grupului de popoare din nord-estul Africii, înrudite prin limbă și trăsături fizice (coptii, tuaregii, berberii).
- **HAN** – Titlu purtat în Evul Mediu de conducătorii mongoli și alți suverani orientali; *stăpânul* unui hanat; complex turistic, existent, precumpănitor, în mediul rural.

- **HARACI** – Suma anuală, plătită sultanului otoman de conducătorii statelor vasale, Țara Românească și Moldova achitând, pentru prima dată *haraciu*, în 1415 (Mircea cel Bătrân), respectiv 1456 (Petru Aron); tribut.
- **HARNAȘAMENT** – Totalitatea pieselor așezate pe un cal, menite să faciliteze controlul birjarului și călărețului (ham, frâu, zăbale, șa/șea).
- **HAS** – Teritoriu stăpânit de turci în stânga Dunării, aferent cetăților Brăila, Giurgiu, Turnu Măgurele, devenite, temporar, *raiale* otomane.
- **HATIȘERIF** – Decret al Cancelariei Imperiului Otoman, semnat de conducătorul statului și purtând *tugra* (pecetea sultanului), ceea ce presupunea executare necondiționată.
- **HATMAN** – Titlu acordat în Muntenia medievală comandantului oștirii, având, concomitent, pentru Moldova, funcția de pârcălab și de portar al Sucevei; mare comandant al oștirii poloneze, ori al celei căzăcești.
- **HAVUZ** – Bazin exterior, construit din piatră sau beton, *încorporând* izvoare și fântână arteziană (limba turcă).
- **HECTAR** – Unitate de măsură pentru suprafețele de teren, egală cu 10 000 mp (5 000 mp – *pogon*; 100 mp – *ar*).
- **HEGEMONIE** – Calitatea asumării rolului dominator, față de celelalte exprimări sociale, economice, politice, diplomatice; supremație.
- **HEGIRA** – Sărbătoare musulmană, semnificând *strămutarea* profetului Mahomed de la Mecca la Medina (*hedjira* – fugă, limba arabă).

- **HELIAIA** – Tribunalul juraților din orașul-stat Atena (Grecia antică).
- **HELIOCENTRISM** – Sistemul astronomic, prin care *Soarele* este considerat centrul *Universului*, fondator Nicolaus Copernic (1473-1543).
- **HENOTEISM** – Concept religios, presupunând adorarea unei unice divinități, fără a exclude existența și altor zeități (*eis* – unu; *theos* – zeu, limba greacă).
- **HEPTAMETRU** – Vers alcătuit din șapte picioare.
- **HEPTARHIE** – Structură teritorială premodernă britanică (secolele V-VII), formată din șapte regate mici: Kent; Sussex; Wessex; Essex; Bernicia; Deira; Mercia (*heptarhia* anglo-saxonă).
- **HERMANDADĂ** – Uniunea tradițională a orașelor medievale iberice, realizată, pe timpul stăpânirii arabe, pentru apărarea drepturilor urbane, activitate integrată, după secolul XIII, *Reconquistei*; frăție (*hermandad*, limba spaniolă).
- **HERMENEUTICĂ** – Metodologia interpretării conținutului unor texte, cu deosebire a celor aparținând spiritalității antice elene; explicație (*hermeneuein*, limba greacă).
- **HERȚEG** – Demnitate adăugată *titulaturii* domnilor Țării Românești, atunci când stăpâneau inclusiv ținuturile Amlășului și Făgărașului, din Transilvania medievală.
- **HESPERĂ** – Personaj mitologic feminin, din Elada antică, *părinți*, Atlas și Hespera, ori Zeus și Temis; păzitoarea grădinii aflate, imaginar, dincolo de *Coloanele lui Hercules/Gibraltar*; esperidă; nimfă (*hespera* – seara, limba greacă).

- **HEXAGON** – Figură geometrică, având șase laturi (*hex*/șase; *gonia*/unghi, limba greacă); *poligon*, care a inspirat numele convențional pentru Franța: total, *șase vecinătăți* terestre (Belgia, Luxemburg, Germania, Elveția, Italia, Spania).
- **HICLENIE** – Transcrierea în vechiul drept românesc a cuvântului viclenie; felonie; trădare.
- **HIEROGLIFĂ** – Semn din scrierea *ideografică* a vechilor egipteni, descifrată (1821) de Jean François Champollion (1790-1832); scris neciteț, indescifrabil (*hieros* – sfânt; *glypho* – sculptural, limba greacă).
- **HILOT** – Slav, aparținând statului spartan antic, împrumutat proprietarilor funciari pentru cultivarea pământului; ilot; persoană exploatată; om degradat, decăzut (*figurat*).
- **HIPOGEU** – Amenajare subterană, specifică perioadelor străvechi, alcătuită din spații pentru morminte; vietate care trăiește sub pământ.
- **HOARDĂ** – Tipologie administrativă și militară, regăsită, la entitățile mongolo-tătare, cu deosebire în etapele medievale (arhetip, secolul XIII, *Hoarda de Aur*); ceată; *bandă*; armată cotropitoare (*figurat*).
- **HOF SAGER** – Adunarea reprezentanților în unele țări scandinave.
- **HOG E** – Preot mahomedan; învățător; dascăl (*hoca*, limba turcă).
- **HOLOCAUST** – Jertfă *ritualică*, adusă zeilor în antichitatea orientată, predilect, arderea totală a unui animal, sacrificat pe altar, prin excepție, inclusiv ființă umană; sistem *distructiv* contrar poporului evreu, conceput de regimul fascist

contemporan, aplicat, intensiv, pe timpul victoriilor estice ale Germaniei (1939-1944); olocaust.

- **HOLOCEN** – A doua perioadă a *Cuaternarului* (*halos* – tot; *kainos* – recent, limba greacă).
- **HOMERID** – Rapsod tradițional din insula Chios (Grecia), grupare favorizând *coagularea*, apoi, *transmiterea* poemelor homerice (*Iliada* și *Odiseea*); poet care promovează sau imită stilul legendarului Homer.
- **HOMINID** – Ființă preistorică, având chip uman; *homo habilis* (om apropiat ca înfățișare); *homo erectus* (om ridicat în picioare, *biped*); *homo sapiens fossilis* (omul *vechi*, exprimând posibilități raționale); *homo sapiens sapiens* (omul evoluat, inteligent, creativ); homin (limba latină).
- **HORRERUM** – Magazie pentru cereale în așezările romane clasice (limba latină).
- **HOTENTOT** – Locuitor tribal din *familia* limbilor hotentoto-bosimană, grupuri răspândite, cândva, în estul și sudul Africii.
- **HOPLIT** – Soldat pedestru, echipat cu armament greu, existent în *oștirea* permanentă a Greciei antice.
- **HRISOV** – Act oficial, emis de Cancelaria Domnească din Țara Românească și din Moldova, acorda sau confirma privilegii.
- **HUGHENOT** – Calificativ generic pentru *cetățeanul* francez, devenit *protestant* calvin (secolele XVI-XVIII).
- **HUN** – Locuitor asiatic, de origine *turanică*, aparținând *primelor grupuri migratoare*

(sfârșitul Antichității – începutul Evului Mediu), așezate în Panonia (secolul IV), incursiuni contra Imperiului Roman, *copleșite* prin superioritatea gepizilor (453).

- **HURON** – Locuitor *aborigen*, din nordul Statelor Unite ale Americii, ori sudul Canadei, *triburi* apropiate lacurilor Huron și Ontario, *decimate*, după secolul XVII, prin colonizarea impusă de europeni.
- **HUSITISM** – Mișcare religioasă reformatoare, inițiator, teoreticianul catolic ceh, Jan Hus (1369-1415), contrară papalității și *arbitrariului* feudalilor dominatori germani, exprimată prin *calixtini*, *taboriți*, *hiliaști/picarzi*, idei răspândite inclusiv în Moldova și în Transilvania (secolul XIV).
- **HYPOCAUSTUM** – Cameră subterană pentru încălzire, aferentă unui *castru* roman tradițional (limba latină).

I

- **IACOBIN** – Membru al *grupării radicale* din timpul Revoluției Franceze (1789-1794), *partidă* aflată, temporar, la guvernare (1793-1794), reprezentând Clubul *Sfântul Iacob* (Paris).
- **IAD** – Locul mitologic al suferinței sufletului oamenilor păcătoși; infern; gheenă; tartar.
- **IAMB** – Tip de vers (*picior*), compus din două silabe: prima, *scurtă* sau neaccentuată; următoarea, *lungă* sau accentuată (evoluție stilistică seculară).
- **ICAR** – Personaj din mitologia greacă, inventatorul aripilor, fiul lui Dedal; planetă de mici dimensiuni (1949); zburător; aviator (*figurat*).
- **ICHILIC** – Monedă turcească din argint, *circulată* și în Țările Române (prima jumătate a secolelor XIX).
- **ICONOCLAST** – Adept al *iconoclastului* bizantin (secolele VIII-IX), fenomen religios contrar *adorării* icoanelor și puterii excesive a clerului înalt, sau nobilimii civice; participant la *răscoala* protestantă din Țările de Jos (1566), împotriva unor ritualuri specifice Bisericii Catolice (*eikon* – imagine/icoană; *klastos* – zdrobire, limba greacă).
- **ICONODUL** – Susținător al *cultului icoanelor* în religia Imperiului Bizantin (secolele VIII-IX);

- credul (*eikon* – imagine/icoană; *doulos* – supus, limba greacă).
- **IDE** – Denumire folosită, în calendarul roman antic, pentru cea de-a *cincisprezecea zi* din lunile martie, mai, iulie, octombrie, respectiv *ziua a treisprezecea*, proprie celorlalte luni.
 - **IDEOGRAMĂ** – Semn grafic, specific anumitor graiuri, care *desemnează* un cuvânt sau o noțiune (*idea* – idee; *gramma* – literă/ semn, limba greacă).
 - **IDEOLOGIE** – Ansamblul ideilor și concepțiilor care exprimă, într-o formă teoretică, aspirațiile anumitor categorii sociale, partide politice, sisteme administrative.
 - **IDIȘ** – Grai folosit de unele grupuri ale *etniei* evreiești, la origini, limbă germanică, *metamorfozată* secular (*jüdisch*, pronunție teutonă).
 - **IDOL** – Reprezentarea zeilor în religiile *politeiste*, folosind obiecte, chipuri, statui; ființă sau lucru, devenit *suportul* unui cult; persoană adorată; simbol; model; *reperul* mării iubiri (*figurat*).
 - **IENICER** – Soldat de elită al infanteriei otomane, recrutat, multă vreme (1300-1826), dintre *copiii turciți* ai populațiilor creștine ocupate.
 - **IERARHIE** – Sistemul subordonării gradelor, a funcțiilor, a autorităților; orânduire; ordine.
 - **IEROMONAH** – Călugăr, având *prerogative* preoțești.
 - **IEZUIT** – Membru al Ordinului monahocavaleresc *Compania lui Iisus*, fondator (1534), călugărul spaniol catolic, Ignațiu de Loyola

(c. 1491-1556), *obiective*, combaterea *Reformei religioase* și consolidarea puterii Statului Papal; ipocrit; intrigant; perfid; viclean (*figurat*).

- **IMN** – Creație muzicală și poetică, interpretată, *solemn*, prin care grecii antici celebrau zeii sau eroii legendari; specie *patetică* a liricii, înrudită cu *oda*; cântec de laudă, ocazional și festiv, compus pentru preamărirea anumitor idei, personalități, evenimente, divinități; simbol al exprimării independenței și unității naționale.
- **IMPERATOR** – Titlu onorific, acordat, în Roma republicană (509-27 î. Hr.), generalilor, de către soldați, ori Senat, după *repurtarea* unei victorii militare; calitatea funcției supreme imperiale (27 î. Hr.-476).
- **IMPERIU** – Stat monarhic autoritar, condus de împărat; ansamblul teritoriilor (metropolă și posesiuni coloniale), care depind de aceeași autoritate centrală (Imperiul Roman, Imperiul Țarist, Imperiul Britanic); *reich* (limba germană).
- **IMPIETATE** – Eludarea respectului față de ceea ce este considerat sacru, demn de venerat, modelator.
- **IMPOSTĂ** – Element arhitectural *prismatic* din piatră, regăsit, în *stilul bizantin*, deasupra *capiteliului coloanei*, sprijină *arcul*, *bolta* și *zidăria* convergentă.
- **INALIENABIL** – Principiu juridic internațional, prin care *entitatea* evocată nu se poate înstrăina (teritoriul, statul, spiritualitatea).
- **INCAȘ** – Locuitor tribal din America Centrală, zonă integrată, spiritual, artei și religiei

precolumbiene, cunoscută, de europeni, spre finalul Evului Mediu.

- **INCHIZIȚIE** – Instituția Bisericii Catolice (secolele XIII-XVIII), folosită pentru *judecarea*, *condamnarea* și *execuția* celor acuzați de *erezie*; sistem represiv *apostolic*, reorganizat (1542), din inițiativa papei Paul III (1534- 1549), activitate subordonată *iezuiților*, victime, numeroși gânditori, temporar, consolidarea absolutismului spaniol și a *Sfântului Scaun*.
- **INCINERARE** – Arderea cadavrelor sau altor materii organice, de regulă, în cadrul unor *ceremonii* funerare; cremație (*in* – în; *cinis/cineris* – cenușă, limba latină).
- **INCIZARE** – Tehnica ornamentării ceramicii, ori metalelor, *practicând* în profunzime, linii, puncte, simboluri, modele, contururi.
- **INCUNABUL** – Carte valoroasă, imprimată înainte de anul 1500; cea mai veche carte, tipărită într-un stat..
- **INDEPENDENȚĂ** – Calitate *legitimată* unui stat, *superioară autonomiei*, pentru a rezolva liber, respectând drepturile altor entități și principiile internaționale, *problemele* interne și externe, fără *ingerințe* colaterale; ipostaza *judecății* nepărtinitoare; verticalitate (*figurat*).
- **INDEX** – Listă alfabetică, sau sistematică, tipărită, de regulă, la sfârșitul unei cărți, cuprinzând nume, expresii, locuri, citate în volum, cu precizarea paginilor și surselor bibliografice; *sinopticul* persoanelor, titlurilor, activităților supravegheate ori interzise (aflate la *index*); indice.

- **INDIGEN** – Locuitor băștinaș; pământean; autohton; din propria țară.
- **INDO-EUROPEAN** – Sistem lingvistic, format din *exprimările* italo-celtice, germanice, bato-slavice, elene, reprezentând continuarea unor *graiuri familiale* tradiționale, reconstituite comparatist; grup de populații, locuind, prin Mileniul III î. Hr., regiuni din Asia Centrală, emigrare ulterioară, spre Vest și Sud-Vest.
- **INDULGENȚĂ** – Act referitor la *iertarea păcatelor*, probă acordată credincioșilor catolici (începând din secolul XI), contra unor sume de bani, modalitate combătută prin *doctrina* lui Martin Luther (1483-1546); abolire generalizată; toleranță; îngăduință; clemență.
- **INFANTERIST** – Militar *pedestru*, prin excepție, *moto și naval*, acționează, frecvent, pe uscat; pușcaș; pifan (*figurat*).
- **IN-FOLIO** – Detaliul stabilirii formatului cărților, purtând *sigla* tipografiilor de artă, respectiv *îndoirea* unei coli numai o dată, *obținând*, așadar, *patru pagini* (limba latină).
- **INGERINȚĂ** – Intervenție; amestec ilegal, nedorit, forțat (în treburile statului, persoanei, familiei, comunității).
- **INJOCȚIUNE** – Presiune direcționată în scopul subordonării sau ocupării unor teritorii, ceea ce presupune *eludarea* dreptului internațional.
- **IN-OCTAVO** – Tehnologia realizării cărților, sub *egida* imprimeriilor artistice, folosind coala îndoită de *opt ori*, rezultând, astfel, *16 pagini* (limba latină).
- **INOROG** – Figură zoologică fabuloasă, având corp de cal, cap de cerb, corn în frunte, animal

- invocat, uneori, literaturizat; rinocer (*inorogu*, limba greacă).
- **IN-PLANO** – Modalitatea *formatului* cărții tipografiate prin îndoirea colii în două.
 - **INSCRIPȚIE** – Text *gravat* pe piatră, pe metal, pe ceramică, pe os, pe pergament, pe hârtie, ori pe lemn, relevând, *memorial*, persoane, evenimente, date calendaristice, fenomene astrale și de altă factură.
 - **INSURECȚIE** – Formă organizată de *răzvrătire*, uneori armată, împotriva regimului politic, persoanelor aflate la conducere, sau a formei administrative; revoluție.
 - **INTERPRETATIO ROMANA** – Fenomenul *adorării*, în timpul stăpânirii Daciei (106-271/274), sub nume italice, a *divinităților* autohtone (Diana Augusta, Hercules Invictus, Liber, Libera).
 - **IOANIT** – Component al Ordinului monahocavaleresc eponim, înființat (secolul XII) pe lângă Biserica *Sfântul Ioan* (Ierusalim, Palestina), numit, uneori, *ospitalier*, importanță, pentru spațiul românesc, *Diploma* data 2 iunie 1247 (informații privind structurile teritoriale prestatale medievale autohtone).
 - **IOBAG** – Țăran *aservit* stăpânului feudal de pământ din Transilvania, primea, spre cultivare, diverse suprafețe, oferind, în schimb, zile de lucru, produse, bani; clăcaș; rumân; vecin; șerb.
 - **IOBAG AL CETĂȚII** – Om liber, care, în schimbul obligațiilor militare, față de regalitate, avea anumite privilegii sociale și economice.

- **IOBAG URBARIAL** – Locuitor independent din Transilvania medievală, lucra suprafețe de pământ, mai mari sau mai mici, în raport cu zona geografică.
- **IONIC** – Stil arhitectural, apărut în coloniile grecești tradiționale din Asia Mică, preluat și de romani: *coloană* zveltă, decorarea *capitelului* cu volute, *friză* sub formă de bandă continuă; vers antic, format din patru silabe, două lungi și două scurte (*ionic* mare; *ionic* mic).
- **IRANIAN** – Grup lingvistic indo-european, structurat în: *iraniene vechi* (persana antică, avastica, scita); *medio-iraniene* (pelhi, sogdiana); *neoiraniene* (persana actuală, afgana, oseta); locuitor al spațiului geografic eponim.
- **IREIDENTISM** – Mișcare obiectivată național, eliberarea teritoriilor aflate sub stăpânire străină, specifică, mai ales, italienilor, românilor, sârbilor (secolele XIX-XX); iredență.
- **IROCHEZ** – Locuitor din familia limbilor *hokasioux*, comunități regăsite în nordul Statelor Unite ale Americii sau Canada (regiunea lacurilor Erie și Ontario).
- **ISLAMISM** – Doctrină religioasă fundamentalistă universal, profet (622), Mahomed, *îndumnezeirea* lui Allah (*al-ilah*, limba arabă), *suport* generalist, **Coranul**, variante oficiale, *sunnismul*, respectiv *șiiismul*; mahomedanism.
- **ISNAF** – Denumirea organizației meșteșugarilor cu aceleași preocupări medievale; breaslă.

- **ISOGLOSĂ** – Zonarea *cartografică* a teritoriilor *exprimării* lingvistice de pe Glob.
- **ISPRAVNIC** – Slujbaș *autohton*, urmărirea îndeplinirea *poruncilor* domnești (secolele XV-XVII); *dregător* al Țării Românești și al Moldovei, conducea, efectiv, un *județ* sau *ținut* (secolele XVIII-XIX).
- **ISTORIE** – Știința care studiază apariția, dezvoltarea, diversitatea și complexitatea societății omenești; scriere relatând *dinamica* principalelor segmente existențialiste național și universal; povestire; narațiune; întâmplare; pățanie; pozna; năzbâtie (*figurat*).
- **ISTORIOGRAFIE** – Știință auxiliară istoriei, analizează conceptele elaborării operelor tematice, realizate într-o țară sau perioadă temporală.
- **ISTORISM** – Principiu metodologic, folosit în analiza fenomenelor generale, privite evolutiv, *raportate*, contextual, faptelor și momentelor *integratorii* ansamblului preliminar.
- **IUDEU** – Aborigen al statului antic Iudeea; israelit.
- **IUGĂR** – Unitate de măsură pentru suprafețe agrare, folosită, uzual, în Transilvania (0,5775 ha); jugăr (arhaic).
- **IUNCHER** – Tânăr care se pregătește pentru cariera de ofițer; cadet; elev militar (*junker*, limba germană).
- **IURTA** – Locuință specifică populațiilor nomade din Asia Centrală, amenajată, sub formă conică sau de cupolă, pe *schelet* lemnos, ori metalic, acoperită cu pâslă, piele, alte materiale izolante.

Î

- **ÎMBĂLSĂMARE** – Tratarea *corpurilor inerte* cu substanțe naturale sau chimice, pentru a rezista *degradării* în timp; mumificare (celebrități).
- **ÎMPĂRAT** – Titlu purtat de suveranul unui teritoriu vast, puternic, bogat; stăpân; lider (*figurat*).
- **ÎMPĂRTĂȘANIE** – Una dintre cele *șapte taine* ale creștinismului; *ritualul* oferirii credincioșilor ortodocși, *symbolic*, a vinului și a pâinii sfințite de preot, exprimând *sângele și trupul lui Iisus Hristos*; cuminecătură; grijanie.
- **ÎNĂLȚARE** – Sărbătoare religioasă creștină, *prăznuind* urcarea în *Ceruri* a Mântuitorului Iisus Hristos.
- **ÎNCORONARE** – Festivitatea așezării coroanei pe capul *monarhului*, sugerând acordarea *prerogativelor* specifice unei asemenea demnități.
- **ÎNCORPORARE** – Chemarea *recruților* la unitatea militară, pentru satisfacerea stagiului ostășesc; adăugare; anexare; înglobare.
- **ÎNGER** – Ființă supranaturală cu aripi, întruchipând binele; *vestitor* al divinității; arhanghel; serafim; heruvim.
- **ÎNHUMARE** – Pogorârea corpului *defunct* în pământ, modalitate practică, tradiționalist, din

Preistorie și Protoistorie (variantă conexă, *incinerarea*).

- **ÎNTREPRINDERE** – Unitate economică reprezentativă pentru sistemul proprietăților de stat.
- **ÎNVĂȚĂTOR** – Cadru didactic la *clasele primare* (I-IV), absolvent al Școlii Normale/Liceul Pedagogic, predare *generalistă*, pe ani de studiu.
- **ÎNVESTITURĂ** – Oficializarea transmiterii *beneficiului seniorial* către *vasal*; confirmarea numirii *prelaților*, sau *civililor*, în funcție, prin acordarea unor simboluri specifice contextului istoric.
- **ÎNVIERE** – Eveniment biblic, relevând finalul existenței *pământeanului* Iisus Hristos, precedând urcarea *divinității* la Ceruri; sărbătoarea creștină a *paștelui*; slujba nocturnă, care precedă *Duminica Sfântă*; înviore; trezire (la viață).
- **ÎNVOIALĂ** – Acord medieval între indivizi ori comunități, pentru cultivarea pământului; tocmeală; târguire; contractare finalizată; înțelegere.

J

- **JAD** – Piatră semiprețioasă; obiect sculptat în *jadeit* (silicat natural de sodiu și aluminiu), specific, preponderent, *artei chineze* (unelte, arme, podoabe, piese decorative).
- **JAGIELLON** – Membru al dinastiei tradiționale din Polonia (1386-1572), *sorginte* lituaniană, temporar, regi ai Ungariei și ai Cehiei.
- **JALBĂ** – Denumire *arhaică* pentru motivarea unor nemulțumiri; plângere; reclamație; jeluire (*jalobă*, limba slavă).
- **JELER** – Țăran medieval din Transilvania, lipsit de proprietate funciară, sau cu pământ puțin, lucra, în condiții nesigure, pe domeniul nobiliar, având o anumită libertate juridică personală.
- **JIMBLĂ** – Pâine cu dimensiuni variabile, specifică, prevalent, Transilvaniei medievale; franzelă (*zsemlye*, limba maghiară).
- **JOIMIR** – Mercenar, integrat *oștirii* Poloniei tradiționale (*zoinierz*, limba polonă).
- **JUBILEU** – Sărbătorirea unui număr considerabil de ani, cu precădere, date rotunde, *peste cinci decenii*, reverberând momente, evenimente, fapte, nume, întâmplări importante pentru națiune, ori pentru comunitățile teritoriale (*jubilé*, limba franceză).

- **JUDE** – Stăpân de *rumâni* (țărani dependenți medievali); om liber; *gestionarul* unei obști rurale; cărmuitor peste *sălașele* Țiganilor; judecător; cneaz (uneori).
- **JUDEȚ** – Unitate teritorial-administrativă, proprie, inițial (secolul XIV), numai Țării Românești (pentru Modova, *ținut*); conducătorul așezărilor urbane autohtone (anterior 1750-1770); judecător medieval; astăzi, termen generalizat, în componență, sate, comune, orașe, municipii
- **JUNGER** – Obiect de artă ascuțit, identificat, frecvent, în *trusa* comandanților militari, antici și medievali; pumnal; stilet; iungher.
- **JUNIMISM** – Doctrină autohtonă (secolul XIX), promovată, *de noua generație a timpului*, în special, prin Societatea *Junimea*, din Iași.
- **JUPAN** – Nobil din *elita* autohtonă; titlu purtat de marii boieri și dregători medievali; jupân (*figurat*).
- **JURASIC** – Fenomen specific perioadei a doua, din era secundară; rocă.
- **JURAT** – Persoană oficială, numită/aleasă pentru participarea la soluționarea unor cauze penale; *jeer* (membrul Curții cu Juri).
- **JUXTALINEAR** – Sinoptic *poliglot*, cuprinzând cuvinte sau expresii, *grafiate* paralel, pe aceleași rânduri, studiate comparatist.

K

- **KABIL** – Etnic aparținând populației *berbere*, din Algeria.
- **KAISER** – Titulatură folosită pentru nominalizarea împăraților germanici; kaizer.
- **KAKEMONO** – Manieră picturală japoneză, aplicată pe mătase și pe hârtie din orez.
- **KAGHANAT** – Uniune tribală asiatică la avari, turci, mongoli, cunoscută, în Europa medievală, pe timpul migrațiilor.
- **KALAM** – Concept teologic *sunnit*, lansat de Al-Așari (873-935).
- **KANTIANISM** – Sistem filosofal clasic german, fondator, Emmanuel Kant (1724-1804), principii atașate, *istoric*, sensurilor *iluminismului* european.
- **KARMA** – Teorie *sanscrită* indiană, promovează, empiric, doctrina reevaluării, prin *reîncarnare*, a faptelor din existența individuală anterioară.
- **KHMER** – Locuitor din familia lingvistică *monkhomeică*, grupuri regăsite, compact, în Cambodgea, Vietnam, Laos, Thailanda (brahmani și budiști).
- **KINESCOP** – Obiect tubular, interferat, *productiv*, evoluției cinematografeiei (*a șaptea artă*).
- **KNESSET** – Denumirea Parlamentului *unicameral* din Israel, ales pentru patru ani, exercită puterea legislativă în stat.

- **KORE** – Personaj feminin, reprezentare artistică, în *rond-bosse*, a unei tinere, *drapată* conform *modei* preclasice grecești.
- **KOUROS** – Personaj masculin, reliefat, *rond-bosse*, printr-un nud de *efeb*, sugerând calitățile tinerilor din Grecia preclasică (ținută frumoasă, statuară).
- **KȘATRYA** – Casta aristocrației militare antice din zonele indiene, aflată în conexiune directă cu brahmanii (civilizația *sanscrită*); *gruparea* războinicilor indieni tradiționali.
- **KURD** – Component al grupurilor de etnici islamizați, ocupând, masiv, zone geografice din Turcia, Iran, Irak, Siria, Afghanistan, Pakistan, Armenia, Gruzia/Georgia, Azerbaidjan.
- **KURGAN** – Element *geomorfologic*, remodelat prin activitate umană; movilă; gorgan (limba slavonă).
- **KYAT** – Unitate bănească, folosită pe teritoriul Birmaniei.

L

- **LABARUM** – Steag, *arborat* pe timpul expansiunii imperiale romane; flamură.
- **LACONIC** – Stil de exprimare, folosit în educația spartanilor greci antici; concis; clar; precis; lapidar.
- **LAIC** – Termen definind caracterul civil; nebisericesc; persoană detașată religios.
- **LAGINĂ** – Fasciculă tipărită, făcând partea dintr-o lucrare de mari proporții (enciclopedii, albune, cărți memoriale).
- **LAICIZARE** – Acțiunea separării bisericii de stat; scoaterea instituțiilor eclesiastice de sub autoritatea civilă oficială.
- **LAITMOTIV** – Fragment muzical, repetat la succesiunea aceluiași *frazări* melodice; ideea centrală a unei creații umane, *determinante* pentru evoluția *segmentului* cardinal.
- **LAMA** – Lider suprem în *religia budistă* din Tibet, Mongolia și din Calmucia (Orientul Îndepărtat); *doctrinarul* lamaismului.
- **LANCE** – Armă albă, realizată prin montarea vârfului metalic ascuțit, la capătul unui suport lung din lemn; suliță.
- **LANDSTANG** – Adunarea reprezentanților în statele germane.
- **LAPIDARE** – Uciderea unei ființe prin lovire cu pietre.

- **LAPIDARIUM** – Expoziție tematică muzeală, realizată, de regulă, în aer liber, *etalând* pietre inscripționate documentar.
- **LARI** – Denumirea divinității considerate protectoarea *căminului* romanilor, *venerare* privată, ori semipublică; serbări periodice, organizate la intersecțiile străzilor din orașele antice (*compitalia*, limba latină).
- **LA TÈNE** – Cultură materială, proprie etapei finale a civilizației fierului, eponimie după o localitate din Elveția.
- **LATICLAVĂ** – Bandă textilă, din stofă fină *purpurată*, folosită la ornamentarea *tunicilor* senatoriale italiice.
- **LATIFUNDIU** – Mare proprietate rurală particulară după secolul III î. Hr.; domeniu (*latus* - interes; *fundus* – ogor, limba latină).
- **LATIN** – Locuitor tradițional din ținutul italic *Latium*; caracterul limbii latine sau *graiurilor* conexe acestei spiritualități.
- **LATINISM** – Concept *vehiculat* temporar (secolele XVIII-XIX), susținea formarea *limbii române* exclusiv prin influențe latine și *eliminarea* cuvintelor având alte origini fundamentaliste.
- **LATRON** – Hoț; dezertor; sclav; răsculat; *latrones* (în timpurile vechi); haiduc (*figurat*).
- **LAZARET** – Așezământ social de binefacere, pentru îngrijirea și tratarea bolnavilor contagioși, izolați comunitar, *fondator*, Sfântul Lazăr; lăzăret (*arhaic*).
- **LĂCAȘ** – Spațiu locuit; așezământ religios; casă; suprafață rezervată pentru construcții ulterioare.

- **LĂUTĂ** – Instrument tradițional cu coarde, *emitea*, la început, sunete apropiate cobzei, diversificări ulterioare; vioară (figurat).
- **LECTICĂ** – Mijloc *locomotor* pentru persoane, având forma unui pat, ori scaun, tracțiune umană sau cabalină.
- **LEGAT** – Înalt magistrat civil și militar, reprezentantul Senatului Roman, *proconsului*, ori *imperatorului*, pentru provinciile din afara Italiei; comandantul unei regiuni; *agent* diplomatic al *Marelui Pontif*/Papa de la Roma; delegat; trimis extraordinar; *legatus* (limba latină).
- **LEGATUS AUGUSTI PRO PRAETORE** – Comandant suprem, din rândul *Ordinului Cavalerilor*, având rang consular; guvernatorul unei provincii romane; împuternicit imperial, cu atribuții administrative, juridice, militare.
- **LEGENDĂ** – Specie a genului epic (versuri ori proză), explică, apelând, de obicei, la *fantastic*, geneza anumitor realități înconjurătoare, evenimente istorice, fapte extraordinare; compoziție muzicală, vocală sau instrumentală, inspirată dintr-o legendă; text, oferind amănunte asupra fotografiilor, desenelor, hărților, planurilor; completarea informațiilor care nu se pot reprezenta grafic.
- **LEGENDA SFÂNTULUI GERARD** – Scriere *hagiografică* latină (secolul XI), relatează viața lui Gerard, primul episcop de Cenad (reședința românilor din Banat).
- **LEGIO** – Mare unitate militară romană, având 4 200-6 200 de luptători, *pedestrași* și *călăreți*, aproximativ, 60 *centurii* și 30 *manipulus*, drapel propriu (*signum militum*), comandanți, *legatus*

- legionis* (general de rang senatorial), *praefectus* (membru al Ordinului Ecvestru).
- **LEGIUNE** – Structură militară românească, organizată, în Transilvania, pe timpul Revoluției de la 1848-1849; formație *paramilitară* extremistă a mișcării legionare din România interbelică (*falangă*).
 - **LEMURIA** – Evocarea morților, în Italia tradițională, zile fixe, 9, 11, 13 mai, din fiecare an (sărbătoare precreștină); *manes* (limba latină).
 - **LEȘ** – Generic medieval pentru un luptător din armata Poloniei, ajuns în Moldova.
 - **LETOPISEȚ** – Cronică; operă istorică, prezentând fapte și evenimente, notificate cronologic.
 - **LEVALLOISIAN** – Tipologie de vestigii, specifice paleoliticului, descoperite, inițial, pe timpul cercetărilor arheologice din așezarea Levallois-Terret, suburbia metropolei Paris (Franța).
 - **LEVANT** – Denumire tradițională pentru litoralul răsăritean al Mării Mediterane (Asia Mică, Siria, Liban, Egipt), *frecventat*, după secolul XI, de negustorii creștini, *dominatori*, italienii din Veneția și Genova, supremație dislocată prin *ofensiva* turcilor otomani (secolul XV).
 - **LEVANTIN** – Locuitor din Levant; ultimul *etaj* al vârstei *pliocenului*, pentru România, *depozite* lacustre (*lamelibranhiate*, *gasteropode*, *mamifere*, uneori, lignit).
 - **LEX** – Act juridic roman, adoptat, la cererea unui magistrat, prin hotărârea adunării cetățenilor.

- **LIBERT** – Sclav eliberat, în Italia antică primea, inițial, drepturi limitate, comparativ cu *ingenui* (cetățenii născuți liberi), urmașii bucurându-se, apoi, de toate privilegiile.
- **LICTOR** – Agent de execuție al magistratului roman, purta, în timpul misiunii oficiale, *togă* și *fascie*, deschizând calea superiorului prin atenționarea locuitorilor, obligați să-l salute.
- **LIGĂ** – Uniune de state, orașe, societăți, persoane fizice, constituită în vederea realizării unor obiective comune; alianță; asociere.
- **LIMBĂ LITERARĂ** – Aspectul cel mai îngrijit al exprimării lingvistice, care se conformează, exemplar, tuturor normelor gramaticale, fixate autohton sau universalist; vorbirea oamenilor instruiți.
- **LIMES** – Drum despărțitor, separând teritorii antice; sistem de fortificații, amenajat pentru apărarea granițelor statului roman, *dublând*, în special, marile cursuri de apă; limită teritorială; frontieră.
- **LINGVISTICĂ** – Știința studierii limbii și legilor dezvoltării acestui domeniu.
- **LIRIC** – Gen literar, cuprinde creațiile în care autorul accentuează, prioritar, exprimarea directă a gândurilor și sentimentelor sale (poezie, operă poetică, muzică).
- **LIRISM** – Modalitatea reliefării caracteristicilor genului liric (inspirație, avânt, atitudine, căldură, afecțiune).
- **LITERATURĂ** – Artă fundamentală a creației umane, mijloc de expresie, *cuvântul*; ansamblul faptelor, prezentate ca fenomen istoric distinct; totalitatea producțiilor scrise, aparținând unor

- perioade, națiuni, domenii de activitate (opere literare, științifice, politice, filosofice); referiri scrise privind anumite realități; bibliografie.
- **LITURGHIE** – Slujbă religioasă cotidiană în bisericile creștine; solicitarea *pomenirii* viilor sau morților, pe timpul serviciilor cultice ortodoxe.
 - **LOCUINȚA LACUSTRĂ** – Construcție edificată pe apă, ori în zone mlăștinoase, susținută de stâlpi, *estacade*, alte instalații ingenioase, mijloc folosit, tradițional, inclusiv pentru apărare.
 - **LOGGIE** – Galerie acoperită, încorporată unei clădiri și deschisă, spre exterior, prin *arca* de sprijinire pe coloane; element arhitectural.
 - **LOGOFĂT** – Mare dregător, membru al Sfatului Domnesc medieval, în Moldova, *întâiul boier* administrativ, iar în Țara Românească, *locul trei* (după ban și vornic); șef al Cancelariei voievodale, avea în grijă redactarea celor mai importante hotărâri, autentificate prin *pecetea* statului.
 - **LOJĂ** – Element arhitectural, regăsit, predilect, în teatrele clasice, spațiu amenajat prin *compartimentarea* sălii de spectacole; asociația francmasonilor.
 - **LORD** – Titlu ereditar nobiliar, acordat prin voința Coroanei Britanice; mare proprietar funciar medieval din Anglia; membru în Camera Superioară a Parlamentului/*Camera Lorzilor*; demnitar cu atribuții speciale (*lord protector*), calitate asumată de Oliver Cromwell (1599-1658), spre finalul Revoluției moderne (1642-1649).

- **LUCERNĂ** – Obiect arhaic, realizat pentru difuzarea luminii artificiale, de regulă, *feștilă*, îmbibată cu ulei, fixată pe un suport rudimentar; lampă; felinar; plantă erbacee furajeră (*natural*).
- **LUDĂ** – Unitate fiscală în Țara Românească și Moldova (1783), cuprindea șase familii de *birnici*, solidari la plată.
- **LUDOVIC** – Monedă franceză din aur, emisă pe timpul domniei regelui Ludovic XIII (1610-1643), circulată temporar.
- **LUMPENPROLETARIAT** – Denumire antică romană, folosită pentru identificarea *oamenilor declasați* (delincvenți, cerșetori, vagabonzi); grupuri întâlnite la periferia așezărilor urbane, medievale și moderne; *lumea* persoanelor fără proprietate.
- **LUNTRE** – Barcă cu vâsle, *inventată* în vremuri străvechi.
- **LUTERANISM** – Doctrină protestantă germană, fondator, reformatorul catolic Martin Luther (1483-1546), propovăduind *mântuirea prin credință*, simplificarea cultului religios, apropierea dintre biserică și societate.

M

- **MACELLUM** – Piață comercială din orașele romane italice, amenajată separat de *forum* (piața publică).
- **MACHIAVELISM** – Atitudine perfidă; comportament neloial; termen amintind de *florentinul* Nicolo Machiavelli (1469-1527).
- **MACROLIT** – Piatră de dimensiuni mari, prelucrată sumar, folosită încă din preistorie.
- **MADRIGAL** – Compoziție muzicală de mici dimensiuni, având *caracter* liric; versificație scurtă, scrisă pentru *elogierea* unei femei; cor *a capella*, interpretări *polifonice*, ori pe două sau trei voci.
- **MAGHIAR** – Component al grupului etnic de origine *fino-ugrică*, migrator dinspre Est (secolul IX), așezat în Câmpia Panonică, unde s-a format statul feudal; locuitor al Ungariei contemporane.
- **MAGIE** – Formă primitivă de religie; ansamblul ritualic, menit să imprime fenomenelor sensuri *pozitive* miraculoase (*magia albă*), ori determinări *negative* potrivnice (*magie neagră*); invocarea *demonilor*, practică pedepsită, în Evul Mediu, prin *arderea pe rug*; putere de atracție deosebită; divinație; farmec; încântare; seducție (*figurat*).

- **MAGISTRAT** – Titlul acordat, constituțional, pentru judecător și procuror.
- **MAGISTRATURĂ** – Totalitatea corpului magistraților; funcția îndeplinită de magistrat; etapa exercitării unei responsabilități administrative de mare importanță.
- **MAGISTRU** – Primar de sat (Moesia antică), ales pentru un an, preocupări administrative și financiare; expert (*figurat*).
- **MAGNA CHARTA LIBERTATUM** – Actul regelui Angliei, Ioan Fără de Țară (15 iunie 1215), favorabil baronilor, cavalerilor și orășenilor răsculați (63 de articole); constituție medievală.
- **MAHALA** – Gruparea caselor din orașele secolelor XVI-XVIII, purtând, uneori, numele breslelor meșteșugărești; periferie urbană.
- **MAIORES TERRAE** – Stăpân de pământ, categorie amintită, pentru Transilvania, în *Diploma cavalerilor ioaniți* (2 iunie 1247).
- **MAJORDOM** – Intendentul domeniilor regilor franci, atestat pe timpul Dinastiei Merovingienilor (481-751), important rol militar; administratorul unui palat princiar și nobiliar; *șeful personalului* din casele familiilor bogate; coordonatorul protocolului oficial (*figurat*).
- **MANES** – Denumire latină convențională pentru *Lumea cealaltă*, ofrande aduse dispăruților (boabe negre, evocare, serbări); *lemuria* (precreștinism).
- **MANUELIN** – Stil artistic și arhitectural, exprimat în Portugalia (secolele XV-XVI), *eponimie* amintind, special, perioada domniei

- regelui Manuel I (1495-1521), interferențe gotice, romanice, maure, orientale, autohtone.
- **MANUFACTURĂ** – Unitate de producție, bazată, prioritar, pe divizarea muncii manuale în ateliere, reprezentând, după *cooperația simplă*, noua *treaptă* a dezvoltării *economiei capitaliste*, pregătitoare trecerii la *mașinism*.
 - **MANUSCRIS** – Text *grafiat* cu mâna; manuscris; olograf.
 - **MARCĂ** – Unitate bănească tradițională, folosită în Finlanda și Germania; denumirea obștii sătești medievale din Europa de Vest; titulatura *comitatelor* frontaliere, specifice Statului francilor și Germaniei (secolele VIII-IX).
 - **MARCELLA** – Târg alimentar în Italia antică latină.
 - **MARCHITAN** – Negustor ambulant de mărunțișuri; proprietarul unei prăvălii; markitant; marghidan.
 - **MARCHIZ** – Conducătorul militar al unei *mărci* medievale occidentale; markgraf; titlu nobiliar, inferior ducelui și superior contelui.
 - **MARCHIZĂ** – Element de arhitectură, realizat din fier și sticlă, protejează intrarea principală în clădiri joase; cabina mecanicului locomotivelor cu aburi (*marquise* – limba franceză).
 - **MARCHIZET** – Țesătură rafinată din bumbac, subțire și transparentă.
 - **MARCOMAN** – Membrul unor triburi germanice, așezate, la începutul *erei creștine*, pe cursul superior al Dunării, confruntări cu Statul Roman (166-180), *imperator*, Marcus Aurelius (161-180).

- **MAREA ADUNARE A ȚĂRII** – Instituție medievală, compusă din reprezentanții *stărilor privilegiate*, atribuții: alegerea conducătorului statal; adoptarea măsurilor fiscale; *ratificarea* vasalității; încheierea tratatelor de pace.
- **MAREȘAL** – Cel mai înalt grad militar contemporan; șeful casei/curții regale sau imperiale.
- **MATRIARHAT** – Denumirea perioadei preistorice, în care apartenența la gintă se stabilea conform descendenței materne; etapa recunoașterii rolului primordial feminin.
- **MATERIALISM** – Orientare fundamentală în filosofie, prin dezacord cu *idealismul*, consideră *materia* (realitatea, natura) *factor* primordial existențialist, iar *conștiința* (gândirea, spiritul), *suport* derivat.
- **MATROANĂ** – Soția unui cetățean roman antic; stăpâna casei; femeie aristocrată, căsătorită, matură, responsabilă (*matrona*, limba latină).
- **MARTYRIUM** – Element arhitectural, construcție ridicată deasupra mormântului unui martir, de regulă, ucis pentru convingerile sale creștine.
- **MATARA** – Lance (armă, în *dialectul* galilor/celților).
- **MATTEUCĂ** – Măciucă; ghioagă (*figurat*).
- **MAVROFOR** – Luptător voluntar grec, purtând echipament negru; *combatant* de elită în luptele cu turcii; eterist.
- **MAUR** – Nume antic, dat de cartaginezi și romani *băștinașilor* din Nordul Africii (*berberi*); arab medieval, integrat *cuceritorilor*

- zonei Maghreb și Spaniei; persoană aparținând triburilor din Mauritania; locuitor de pe malul drept al Senegalului.
- **MAUSOLEU** – Monument *funerar* de mari proporții, construit în *onoarea eroilor căzuți* la datorie; clădirea *funeră* pentru *Mausol*, regele Cariei antice (secolul IV î. Hr.); eponimie milenară.
 - **MAYAȘ** – Locuitor *tribal* din America Centrală, vorbea limba *maya*, exersată, astăzi, în Peninsula Yucatan, zonă integrată, *spiritual*, artei și religiei *precolumbiene*, cunoscută, de europeni, spre finalul Evului Mediu.
 - **MAZIL** – Voievod medieval *detronat*, la ordinul sultanului otoman, din *scaunul* Țării Românești, ori al Moldovei; descendentul unei mari genealogii *falite*, etichetat *boier de țară* (rangul al doilea); *răzeș*, însărcinat cu strângerea birurilor; funcționar destituit; individ alungat din Cetate; ostracizat.
 - **MAZURCĂ** – Dans național polonez, extins, universal, prin maniera *coregrafiei de salon*; creație muzicală tematică.
 - **MĂNĂSTIRE** – Așezământ religios, în care trăiesc, după reguli *ascetice*, călugări sau călugărițe; ansamblul clădirilor unui asemenea *lăcaș* (biserica, *paraclis*, chili, *arhondaric*, *trapeză*, ateliere și anexe gospodărești).
 - **MECENAT** – Inițiativă favorabilă dezvoltării artelor plastice, literaturii, sportului, fondator tradițional, nobilul antic roman, Caius Cilnius Maecenas/*Mecena* (70-8 î. Hr.); modalitatea susținerii preocupărilor umane novative.

- **MEGALIT** – Bloc monumental din piatră, prelucrat, uneori, sumar, funcție preistorică, probabil funerară, sau de cult (*mega* – mare; *lithos* – piatră, limba greacă); menhir; cromleh; dolmen.
- **MEGIEȘ** – Țăran liber medieval în Țara Românească și în Moldova, stăpân de pământ (inclusiv prin *devălmășie*, ori *hotărnicit*, din *moșia satului*); vecin; megiaș.
- **MEGLENOROMÂN** – Autohton *migrat* în Peninsula Balcanică (secolele XI-XII), grupuri preferând provincia Meglen (Macedonia), alăturându-se macedoromânilor, aromânilor și istroromânilor (Peninsul Istria), context anterior, venirea *masivă* a slavilor (secolele VI-VII), fenomen care a *dijuns* unitatea romanității danubiene.
- **MEMORANDUM** – Document diplomatic, expunerea faptelor sau argumentelor juridice, privind relațiile dintre state, *arhetip* istoriografic, *Memorandumul românilor din Transilvania și Ungaria*, adresat Curții de la Viena (29 mai/9 iunie 1892).
- **MENADĂ** – Femeie legendară, însoțitoarea zeului grec Dionysos pe timpul serbărilor populare, finalizate prin orgii; bacantă (la romani).
- **MENESTREL** – Personaj medieval, creator de versuri și muzică, interpretate, *actoricește*, la castelele nobile; peregrin; trubadur (*figurat*).
- **MENHIR** – Bloc masiv din piatră, prelucrat, uneori, sub forma *dalelor* supradimensionate; cromleh; dolmen; megalit.

- **MENȘEVISM** – Doctrină promovată în mișcarea social-democrației ruse de mica burghezie, contrară *bolșevismului* (secolele XIX-XX).
- **MENUET** – Partea unei simfonii ori sonete, având *trei timpi*; dans tradițional francez.
- **MENZIL** – Serviciu poștal premodern pentru persoane și corespondență; *diligență* cu cai; curier; olac; ștafetă.
- **MERCENAR** – Ostaș angajat cu plata într-o armată străină; persoană *universală*, care, pentru bani, sau alte avantaje materiale, devine adeptul oricărei convingeri.
- **MEREMET** – Sistemul obligațiilor medievale din Muntenia și din Moldova, prestate la construirea *podurilor*, repararea *drumurilor*, amenajarea altor *obiective* comunitare.
- **MERIDIONAL** – Teritoriu aflat în spațiul geografic *sudic*, raportat la celelalte puncte cardinale; aspect specific țărilor și popoarelor sudice; locuitor originar din această zonă a Globului; *miazăzi*.
- **MESIA** – Simbol legendar biblic, oferind, spiritual, însușiri divine, convergente *mântuirii păcatelor*, identificat, la mozaici și la creștini, prin Iisus Hristos, variante doctrinare apropiate în budism (Maitreya), hinduism (Vishnu), islamism (Mahdi).
- **METALOPLASTIE** – Manieră artistică, reprezentând, frecvent, *gravarea* unei plăci de cupru prin *transpuneri* în relief, ori în adâncime.
- **METOH** – Lăcaș călugăresc *subdimensionat*, preluat, administrativ, de marile mănăstiri

creștin-ortodoxe din țară, sau din alte zone geografice; metoc.

- **METOPĂ** – Element arhitectural, integrat *frizei* unui templu doric, aflat între *trigliffe*, de obicei, placă decorată cu basoreliefuri.
- **METROPOLĂ** – Oraș-stat antic, etala putere economică, militară, politică, înființând colonii; mare așezare urbană, reprezentativă contemporan; țară care stăpânește și guvernează teritoriul străine; metropolis (limba greacă).
- **MEZOLITIC** – Epoca mijlocie a pietrei, *tranzitație*, de la *paleolitic*, la *neolitic* (*mesos* – mijloc, *lithos* – piatră, limba greacă); epipaleolitic.
- **MICROLITĂ** – Piatră de dimensiuni mici, prelucrată sumar, încă din preistorie, folosită, uneori, ca unealtă și armă.
- **MIGRATOR** – Individ care părăsește teritoriul autohton, pentru stabilirea în alte *perimetre* geografice.
- **MIGRAȚIE** – Deplasare masivă a unor *grupuri demografice* pe noi teritorii, acțiune cauzată de factori diferiți, inclusiv naturali: plecarea diferitelor specii de păsări și animale spre *Țările Calde*; migrațiune.
- **MILENIU** – Perioadă de timp, egală cu o mie de ani; *milenium*; existență considerabilă (milenară).
- **MILIARĂ** – Bornă *plantată* pe drumurile romane, consemna *distanțe* și, deseori, *formulări* onorifice.
- **MILITANT** – Persoană care se implică, efectiv, pentru succesul anumitor principii și

cauze, realizând, cu precădere, activitate în scopul propus; luptător; combatant.

- **MILITARISM** – Doctrină politică, subordonează *programele statale* scopului măririi potențialului strategic și pregătirilor pentru război.
- **MILITIA** – Denumire tradițională pentru *serviciul militar*, executat pe timp de pace, sau de război; campanie ostășească.
- **MILOSTIV** – Individ *predispus* la fapte binevoitoare; îngăduitor; generos; blând; iertător; darnic.
- **MIMETISM** – Calitate nativă, ori *cultivată*, exprimând posibilitatea schimbării fizionomiei/opinieii, față de realități înconjurătoare, fenomene, ipostaze, persoane.
- **MINARET** – Turn înalt, alipit *geamiei*, având, în partea superioară, balcon circular; element arhitectural decorativ, laic sau religios, specific Lumii musulmane.
- **MINDEL** – A doua epocă glaciară din *cuaternarul* alpin, denumire conexasă unui pârâu.
- **MINIATURĂ** – Obiect având mici dimensiuni (pictură, sculptură, grafică, desen); manieră artistică rafinată, esențializată spațial; proporție fizică/naturală redusă.
- **MINNESÄNGER** – Cântăreț medieval germanic, autor și interpret al *compozițiilor* specifice; trubadur; minnesinger.
- **MIRACOL** – Fenomen neobișnuit, considerat inexplicabil pe baza unor date și legi cunoscute; minune.
- **MISCELANEU** – Manuscris vechi, cu *texte variate*; rubrică *gazelărească*, având informații *pluritematice*; volum de autor, sau elaborat în

colectiv, care *distribuie* relatări pentru mai multe domenii.

- **MISTER** – Fenomen *incifrat*; secret; enigmă.
- **MISTICISM** – Concept existențialist, bazat pe credința în forțe supranaturale și posibilitatea comunicării tainice, *nonraționale*, a omului cu acestea.
- **MIT** – Formă de exprimare a spiritualității, incluzând reprezentări generalizate asupra realităților religioase sau civice (miturile *cosmogonice, etiologice, eleusiene, orfice, sacre*); narațiune populară; întâmplare fabuloasă; fantezie; născocire.
- **MITOLOGIE** – Totalitatea miturilor create de un popor sau de *etniile* înrudite; formă *sincretică* a conștiinței sociale, interferând *elemente primare* din religie, artă, filosofie, istorie, etnografie.
- **MITRĂ** – Obiect purtat de *slujitorii* creștini, de regulă, în timpul slujbelor religioase, pentru acoperirea capului.
- **MIZANTROP** – Individ care exprimă *neîncredere* față de *valorile morale*, proprii oamenilor, preferă *izolarea* comunitară, denigrează *capabilitatea* societății.
- **MOCAN** – Nume convențional pentru locuitorul zonelor muntoase transilvănene, crescător și proprietar de oi; cioban; oier.
- **MOIRĂ** – Generic legendar pentru fiecare dintre cele *trei zeițe* elene, care stabileau *destinul* omului, firul vieții era *tors, depănat, tăiat (parcelă)*, mitologia romană).
- **MONARH** – Titlu dinastic suprem; rege; împărat (considerat, uneori, divin); suveran.

- **MONARHIE** – Formă de stat, în care puterea aparține monarhului (rege, țar, împărat, șah), exprimată, istoriografic, prin *despotism, teocrație, absolutism, autoritarism, constituționalism*.
- **MONDIR** – Haină bărbătească uzuală, completează, de regulă, uniforma militară; tunică; mundir (limba rusă).
- **MONEDĂ** – Semn bănesc, întreg și subdiviziuni, confecționat din metal (aur, argint, aramă, aluminiu), formă, greutate, titlu, stabilite oficial; mijloc *evaluator* de circulație financiară.
- **MONGOL** – Locuitor aparținând rasei și limbii *mongoloide*, regăsit, predilect, în Asia Centrală, etnie majoritară pentru Mongolia contemporană.
- **MONOGAMIE** – Tipologie familială, când, un bărbat are o singură soție, iar femeia, un singur soț.
- **MONOTEISM** – Sistem religios fundamentalist, în care *practicanții* adoră, solitar, *dumnezeirea supremă* (mozaism; creștinism; islamism; budism).
- **MONOXILĂ** – Barcă realizată dintr-un singur trunchi de copac.
- **MOSCHEE** – Edificiu religios, reprezentativ pentru cultul mahomedan; templu musulman.
- **MOȘNEAN** – Țăran liber din Muntenia medievală, stăpâna, în *devălmășie* cu alți locuitori ai satului, având *statut* identic, suprafețe agrare, provenite de la aceeași străbuni; moștean; răzeș (în Moldova).

- **MOTET** – Compoziție muzicală *polifonică*, vocile interpretând, special, *tonalități proprii*, chiar și *texte* distincte.
- **MOȚ** – Locuitor român din Munții Apuseni (Transilvania); șuviță de păr.
- **MOZAIC** – Tehnică folosită în artele plastice, respectiv asamblarea unor cuburi mici, colorate (marmură, sticlă, ceramică), fixate, apoi, pe suport adecvat (de obicei, ciment), rezultând imagini, peisaje, figuri; *eterogen*: amestec.
- **MOZAISM** – Religie fundamentală a Lumii; doctrină *cultică monoteistă*, specifică evreilor, zeu suprem tradițional Iahve (*Cel ce este*), fondator, patriarhul Moise, autor prezumtiv al ideilor *Vechiului Testament*; iudaism; adonaim (Adonai – Dumnezeu).
- **MU** – Unitate de măsură pentru suprafețe agricole în China.
- **MUCARER** – Sumă medievală de bani, oferită, din Țările Române, sultanului otoman, la confirmarea sau la reînnoirea domniei (*mucarerul mic*, anual; *mucarerul mare*, trienal).
- **MUL** – Material de esențe diferite, folosit pentru realizarea *arhivoltei*.
- **MUMIE** – Corp uman, conservat, la deces, prin *îmbălsămare*, inventatori, *specialiștii* vechilor egipteni; individ slab, lipsit de vlagă (*figurat*).
- **MUNICIPIU** – Oraș important din Lumea romană antică, organizare administrativă autonomă; așezare urbană cu *demografie* variabilă, având, însă, rol special pentru existența statelor contemporane.

- **MUNIȚIE** – Denumirea totalității explozibililor, *folositori* armelor de foc (proiectile, cartușe, bombe, gloanțe, grenade); argumentele susținerii unei cauze (*figurat*).
- **MURUS DACICUS** – Zid *amplu*, propriu cetăților autohtone, integrate, *perimetral*, Munților Șureanu, construit, fără mortar, din: blocuri de calcar prelucrate; bârne; pământ; piatră nefasonată.
- **MUSCAL** – Luptătorul rus și ucrainean, aflat pe teritoriul românesc medieval; birjar (*figurat*).
- **MUSCEL** – Zonă naturală, identificată, geografic, între deal și munte; mușcel (*arhaic*).
- **MUSTERIAN** – Cultură materială specifică *paleoliticului*, denumire raportată la obiectele găsite, inițial, pe timpul cercetărilor din peștera Le Moustier (Dordogne, Franța).

N

- **NABAB** – Generic pentru titlul de *prinț* în *geografia* musulmană, cu deosebire, India, Iran, Pakistan; om foarte bogat (*figurat*).
- **NAIADĂ** – Nume legendar pentru protectoarea izvoarelor și apelor curgătoare în mitologia greacă; *nymphē* (limba elină).
- **NAIVITATE** – Însușire *relevată* de un om fără experiență; candoare; simplitate; credulitate.
- **NAOS** – Spațiul central din interiorul unui lăcaș de cult, aflat între *pronaos* și *altar*.
- **NAPOLEON** – Monedă franceză din aur, echivalent, 20 de franci, emisiune *emblematică* pentru domnia împăratului Napoleon III (1852-1870), *circulație* continentală.
- **NARAȚIE** – Relatare esențializată a întâmplărilor veridice; povestire; narațiune.
- **NATIV** – Personaj exprimând *naturalele genetice*; înnăscut; firesc.
- **NART** – Preț maximal, fixat oficial în Țara Românească și în Moldova, la vânzarea mai multor produse agricole; normă zilnică de muncă pentru țărani clăcași, pe *moșia* marilor proprietari (secolul XVIII).
- **NAȚIONALISM** – Ideologie aferentă etapei trecerii societății europene de la *feudalism*, spre *capitalism*, favorizând constituirea statelor unitare și independente.

- **NAȚIUNE** – Structură social-politică modernă, care exprimă *unitate lingvistică, economică, teritorială, culturală*, precum și *conștiința* originii etnice comune.
- **NEMEȘ** – Nobil feudal, mic sau mijlociu, din Transilvania; stăpân de pământ, fără titluri ierarhice, în Moldova medievală.
- **NEOABSOLUTISM** – Regim politic represiv, introdus de Imperiul Habsburgic, ulterior înfrângerii Revoluției din 1848-1849, inclusiv pentru Transilvania, Banat, Bucovina (control militar, cenzură, suspendarea presei, centralizare excesivă, limba germană oficială, presiuni religioase), *sistem* anulat în 1866.
- **NEOCLASICISM** – Definirea conceptelor exprimării artei și arhitecturii secolului XIX, prin raportare la caracteristicile stilului clasic tradițional.
- **NEOFIT** – Individ orientat spre o nouă *formulă* existențialistă, comparativ cu etapele precedente; începător; novice.
- **NEOGREC** – Titlu *neoficial* pentru actualul popor grec, spre deosebire de locuitorii *Eladei* antice.
- **NEOLATIN** – Caracter lingvistic sau etnic, dobândit ca urmare a *moștenirii* valorilor poporului roman.
- **NEOLITIC** – Ultima perioadă *preistorică*, situată între *mezolitic/epipaleolitic* și epoca metalelor; *etajul* inferior al *cuaternarului* superior (*neos* – nou; *lithos* – piatră, limba greacă).
- **NEOTOMISM** – Doctrină oficială a Bisericii Catolice, *suport ideologic*, reactualizarea teoriei

italianului Toma d' Aquino (1225-1274), privind *superioritatea* teologiei față de filosofie.

- **NEOZOIC** – Eră geologică, *plasată*, temporal, între finalul *cretacicului* și debutul *cuaternarului*, apariția *primatelor*, evoluție spre *antropoide*.
- **NIMFĂ** – Divinitate secundară greco-romană, zeița apelor, pomilor, crângurilor, munților, reprezentată sub înfățișarea unei tinere grațioase; *naiadă* (limba elină).
- **NINFEU** – Castel de apă sau fântână monumentală, construcție ridicată în onoarea nimfelor.
- **NIRVANA** – Ipostaza *fericirii* în religia budistă, obținută prin *contopirea* sufletului cu esența divină.
- **NOBILIME** – Categorie socială, existentă, preponderent, în Evul Mediu, constituind *elita* perioadei istorice invocate.
- **NOMARH** – Conducătorul unei *nome*, diviziune administrativă în Egiptul antic.
- **NONA** – Obligația locuitorilor rurali pentru *stăpânul feudal*, reprezentând *a noua parte* din *semănături* și producția de vin.
- **NONĂ** – Definiția *intervalului* dintre două sunete ale *gamei muzicale*, la distanță de nouă trepte.
- **NONET** – Formație muzicală, constituită din *nouă vocaliști* sau *nouă instrumentiști*; compoziție realizată pentru asemenea grup artistic.
- **NON PAREL** – Cel mai mic *corp* de literă estetică, folosit în tipografiile tradiționale.

- **NORMĂ** – Regulă obligatorie, fixată prin lege, sau *cutumiar*; principiul *conduitei* morale; criteriu; reglementare; apreciere; comensurare.
- **NOUL TESTAMENT** – Scriere teologică, respectiv a doua parte a *Bibliei*, dogmă elaborată în secolele I-IV, recunoscută numai de creștini, cuprinde: *Cele patru evanghelii canonice* (după Marcu, Ioan, Luca, Matei); *Epistolele atribuite apostolilor*; *Faptele apostolilor*; *Apocalipsul evanghelistului Ioan*; anterior, *Vechiul Testament* (secolele XIII-II î. Hr.).
- **NOVELLA** – Lege bizantină medievală, purtând semnătura împăratului Iustinianos I (527-565).
- **NUD** – Lucrare de artă plastică, reproduce corpul uman, fără îmbrăcăminte (pictură, sculptură, grafică); floare rară; proprietate nevalorificată.
- **NUMISMATICĂ** – Disciplină auxiliară istoriei, preocupări în sensul colecționării, studierii, clasificării, valorificării științifice a monedelor, medaliilor, bancnotelor.
- **NUNȚIU** – Diplomat al Vaticanului; trimis *pontifical* extraordinar în statele de pe Glob.
- **NUVELĂ** – Creație literară în proză, redusă, ca dimensiuni, față de roman; specie a genului epic.

O

- **OASTE** – Mulțime antică sau medievală, chemată să participe la confruntarea militară cu inamicii (*oastea cea mică*, formată din *curtenii* șefului statului; *oastea cea mare*, alcătuită din toți locuitorii *valizi* ai Țării); armată; serviciu militar; grupare religioasă sectantă.
- **OBELISC** – Monument vertical, având formă de prismă, realizat, frecvent, dintr-un bloc *monolit*, cu vârf ascuțit, amplasat, *cândva*, în fața templelor.
- **OBȘTE** – Formă tradițională de organizare a teritoriului agricol, membrii comunității *gestionând* suprafețele arabile, distribuite, anual, pentru cultivare, precum și terenurile *neagricole* (fânețe, pășuni, păduri, ape), folosite în *devălmășie*; reprezentanță populară; adunare; sfat.
- **OBICEIUL PĂMÂNTULUI** – Denumire arhaică pentru totalitatea *regulilor nescrise*, din Țările Române, pe timpul societății feudale; cutumă.
- **OCCIDENT** – Punct cardinal, determinat prin raportare la celelalte repere geografice; apus; vest.
- **OCNĂ** – Mină de sare; salină; închisoare tradițională pentru cei condamnați la muncă silnică; pușcărie (*figurat*).

- **OCTAVĂ** – Interval dintr-o gamă muzicală *diatonică* (cinci tonuri și două semitonuri), format din opt note consecutive.
- **OCTET** – Grup muzical, alcătuit din opt persoane (*vocaliști* sau *instrumentiști*); creație muzicală, elaborată, special, pentru asemenea formații.
- **OCTOIH** – Carte de cult ortodox, cuprinde *cântările* pentru fiecare zi a săptămânii, executate pe unul dintre *cele opt glasuri*, reluate, în aceeași succesiune, după opt săptămâni; compoziție atribuită *cantorului* Ioan Damaschinul (secolul VIII); minei.
- **ODALISCĂ** – Sclavă din harem, aflată în serviciul soțiilor sultanului; cadână.
- **ODĂ** – Specie a poeziei lirice, apărută în Grecia tradițională, exprimată, inițial, prin manieră *prosodică*, relativ fixă (*strofă*, *antistrofă*, *epodă*), elogiază personalități, fapte eroice, idealuri; compoziție muzicală cu caracter solemn.
- **ODRIZ** – Locuitor tracic, din zonele estice ale Pensinsulei Balcanice, *etnie* organizată într-un regat distinct (secolul V î. Hr.), existență efemeră.
- **OGIVĂ** – Element constructiv, specific *arhitecturii gotice*, format prin *intersectarea* a două arcuri, dispuse *diagonal*, constituind *osatura* pentru *bolți* sau alte *deschideri*; prima parte, *aerodinamică*, a proiectilelor de artilerie, a rachetei, a bombelor militare.
- **OIERIT** – Dare specifică sistemului economic medieval, achitată pentru pășunatul oilor (Țara Românească și Moldova).

- **OLAC** – Serviciu poștal premodern; rețeaua curierilor domnești; căruță de poștă; *poștalion* cu cai; menzil; diligență.
- **OLIGARHIE** – Formă de conducere statală, când *atributele* se exercită prin voința celor apropiați intereselor conducătorului țării (*oligos* – puțini; *arhe* – putere, limba greacă).
- **OLIMPIADĂ** – Reuniune sportivă de amploare universală, *inițiativă milenară* (776 î. Hr.), eponimie antică, orașul elen Olimpia (Peloponez), *relansări* moderne și contemporane; concurs școlar; competiție pe meserii.
- **OLMEC** – Locuitor *tribal* din America Centrală, zonă integrată, spiritual, artei și religiei *precolumbiene*, cunoscută, de europeni, spre finalul Evului Mediu.
- **OMILIE** – Cuvântare eclesiastică; predică; discurs religios; parte dintr-un *omilar* (colecție de *omilii*); oratorie bisericească, talent însușit prin studierea *omileticii*.
- **OPPIDUM** – Așezare întărită, proprie *celților/galilor*, urme din perioada gentilico-tribală.
- **OPTIMUS** – Titlu de noblețe, acordat, în Roma tradițională, celor mai apreciați dintre principii, remarcați, special, pe timpul confruntărilor militare și al exprimării publice.
- **ORACOL** – Răspuns profetic, pe care, potrivit credinței locuitorilor din vechile comunități, zeii îl dădeau persoanelor venite să-i consulte; prezicere; templu sacru, unde se obțineau, ori *interpretau*, asemenea predicții.
- **ORATOR** – Persoană talentată, având *harul* compunerii și rostirii unui discurs public,

- exprimându-se auditoriului *fluid*, atrăgător, convingător, elocvent; retor.
- **ORÂNDUIRE DE STAT** – Forma organizării politice, sociale, economice și administrative a unui teritoriu, bine delimitat, locuit, permanent, *modalitate* favorabilă dezvoltării entităților respective.
 - **ORDALIE** – Judecată considerată divină, stabilirea dreptății prin proba focului, a apei clocotite, a fierului roșu, a duelului; *tortură* folosită, mai ales, în Evul Mediu.
 - **ORDIN MONAHO-CAVALERESC** – Structură civilă și religioasă, apărută, în Europa Occidentală, din inițiativa grupărilor nobiliare, aliate cu Statul Papal, activități suprapuse, preponderent, etapei *cruciadelor* (1096-1270), expediții urmărind cucerirea *Locurilor Sfinte*, extinderea catolicismului, desființarea Imperiului Ortodox Bizantin, *dorințe* eșuate istoriografic.
 - **ORIENT** – Punct cardinal, denumire uzuală pentru spațiul geografic, definit față de celelalte repere înconjurătoare; răsărit; est.
 - **OROGENEZĂ** – Totalitatea fenomenelor geologice, care au determinat constituirea *perimetrului uscat* în Oceanul Planetar.
 - **ORONIMĂ** – Denumirea convențională pentru munți, *masive* înalte, zone naturale redimensionate.
 - **ORT** – Monedă din argint, circulantă, medieval, în Țara Românească și Moldova, valorând un sfert dintr-un *taler* (austriac).
 - **ORTODOXIE** – Doctrina bisericii creștine răsăritene, conservă *dogmele, tradiția, cultul* și

organizarea instituțională, fixate prin cele șapte *sinoade ecumenice* (secolele IV-VIII).

- **ORTOMAN** – Cioban bogat; haiduc viteaz, chipeș, mândru; cal de curse; sprinten; focos (*figurat*).
- **OSTRACIZARE** – Procedeu folosit pentru îndepărtarea temporară sau definitivă a unui cetățean din viața publică, aplicat, inițial, de orașele-state antice elene; exilare; excludere; prosciere.
- **OSTRAKON** – Ciob de ceramică, ori scoică, pe care cetățenii *orașelor-state* elene *scriau* numele celor ce urmau să fie înlăturați, din Atena, zece ani, ca *nedemni* pentru participarea la viața publică.
- **OSTROGOT** – Locuitor de neam germanic, aparținând ramurii răsăritene a goșilor, aflată pe teritoriul dintre Don și Nistru (secolele III-V), migrare spre Vest, temporar, *Regatul Ostrogoșilor* (489-553).

P

- **PACIFISM** – Doctrină politică universalistă, *promovează* activități contrare războiului, indiferent de caracterul conflagrației.
- **PACT** – Tratat internațional, favorabil anumitor scopuri (neagresiune, alianță mutuală, relații economice și culturale); consens politic/etnic intern; convenție.
- **PAENULA** – Obiect roman de îmbrăcăminte, pelerină cu capișon.
- **PAGODĂ** – Edificiu brahman ori budist, folosit, religios, pentru templu sau capelă, grupând mai multe etaje, care se retrag succesiv, formă *piramidală*, simbolizând *treptele* spre infinitul Cerului.
- **PAGUS** – Așezare rurală din Dacia, locuită de romanii cuceritori; cătun; braniște; slobozie; târg autonom; *canton* administrativ; comunitate preurbană.
- **PAHARNIC** – Dregător medieval de Curte, membru al Sfatului Domnesc din Țara Românească și Moldova, asigura *acuratețea* băuturii voievodului, numeroși subalterni (*vtor, treiipaharnic, cupar, pivnicer, păhărnicele*); *ceașnic* (frecvent, în Moldova).
- **PAHONȚ** – Soldat infanterist în armata țaristă (*pehotinec*, limba rusă).
- **PALAT** – Clădire somptuoasă, de mari dimensiuni, luxoasă, reședința unui nobil,

suveran, prelat; edificiu monumental, sediul instituțiilor publice importante.

- **PALATIN** – Una dintre cele șapte *coline* ale Romei antice, *mobilată* cu valoroase construcții regale, republicane, imperiale; mare demnitar la Curtea regilor din Europa occidentală; conte, reprezentând împărații germani pe lângă reședința vasalilor; vicerege al Ungariei medievale; titlu purtat de guvernatorii provinciilor Poloniei feudale; proprietarul unui palat.
- **PALEOLITIC** – Prima etapă din *Preistoria* omenirii, caracterizată prin folosirea uneltelor și armelor de piatră cioplită (*palaios* – vechi; *lithos* – piatră, limba greacă); eolitic..
- **PALLA** – Eșarfă tradițională, folosită de femei pentru acoperirea umerilor și pieptului, până la centură (limba latină).
- **PALLIUM** – Manta civilă și militară italică, obiect pentru îmbrăcăminte, preluat de la greci (limba latină).
- **PAN** – Titlu acordat unor nobili din Polonia medievală; persoană apropiată Curții regale; mare boier (în Moldova).
- **PANDANTIV** – Element arhitectural, *segmentul* cupolei, sprijinit pe unul dintre cele patru colțuri ale spațiului protejat; bijuterie purtată la gât, folosind lăncișor sau panglică.
- **PANDEMONIU** – Denumire arhaică pentru sfatul/adunarea *demonilor*; grup de oameni aflați în conflict; discordie; confuzie.
- **PANDUR** – Luptător regăsit, frecvent, în țările stăpânite de habsburgi (secolele XVIII-XIX); membru al oștirii, poliției sau *miliției* naționale,

permanentă ori temporară, din Țara Românească; *oltean*, participant la *revoluția* lui Tudor Vladimirescu (1821); haiduc (*figurat*).

- **PANACHIDĂ** – Grup de semne, apropiate literelor, scrise pe plăci din lemn, acoperite cu ceară, ori folosind lăzi cu nisip.
- **PANAGHIAR** – Obiect din aur sau argint, pe care se așază *prescura*, sfințită la slujba comemorării unei persoane; taler.
- **PANEGIRIC** – Document prezentând activitatea laborioasă a unei personalități; elogiu; laudă; preamărirea faptelor de vitejie ale strămoșilor; discurs cu dedicație.
- **PANGAR** – Spațiu sau suport folosit la vânzarea lumânărilor în bisericile creștine; dreptul acordat mănăstirilor pentru *comercializarea* unor obiecte și produse, realizate comunitar.
- **PANGEU** – Muntele sfânt al tracilor.
- **PANTAHUZĂ** – Lista *contribuabililor*, cu diverse sume de bani, pentru *edificarea* sau repararea unei biserici.
- **PANTEISM** – Doctrină tradițională, prin care *divinitatea* este suprapusă întregii naturi existențialiste; pandeism.
- **PANTEON** – Templu, consacrat de greci și romani *cultului* tuturor zeilor; ansamblul divinităților unei *mitologii* sau unei religii; edificiu, considerat monument național, în care sunt depuse rămășițele pământești ale oamenilor iluștri.
- **PANTOCRATOR** – Imaginea pictată, în bisericile ortodoxe, pe suprafața *bolții* interioare

din *naos*, reprezentând chipul lui Iisus Hristos; *Mântuitorul Lumii*.

- **PAPA** – Conducătorul suveran al bisericii creștine occidentale de la Roma (Italia) și al statului Vatican, personalitate considerată, teologic, *vicarul lui Iisus Hristos pe Pământ*, urmașul Sfântului Petru; mare pontif.
- **PAPIRUS** – Suport natural, folosit pentru scris, obținut, de egipteni, greci, romani, alte *neamuri* antice, din tulpina plantei numite *Cyperus papyrus*.
- **PARABOLĂ** – Istorieară *alegorică* moralizatoare; metaforă.
- **PARACLIS** – Capelă *ritualică*, din apropierea unei biserici ortodoxe, sau integrată mănăstirilor, pentru rugăciunile călugărilor; slujbă dedicată Fecioarei Maria, ori altor sfinți.
- **PARCELĂ** – Generic legendar pentru fiecare dintre cele *trei zeițe* romane, care *gestionau* destinul omului, firul vieții se putea toarce, depăna, curma (*moiră*, mitologia greacă).
- **PARLAMENT** – Instituție supremă legislativă, alcătuită, în multe state, din membri aleși prin vot universal; clădire în care funcționează acest for; reprezentanță națională.
- **PAROHIE** – Unitate administrativă a Bisericii Ortodoxe Române, condusă de un preot paroh; enorie.
- **PARTHENON** – Templu grec, dedicat cultului zeiței Atena Fecioară, *frize* cu scene din timpul *Jocurilor Panateniene*, consacrate *patroanei* Pallas-Atena.
- **PARTID** – Grupare politică, formată din susținătorii aceleiași *doctrine*, care acționează

pentru realizarea unui program propriu de conducere statală; partidă (*figurat*).

- **PARTIUM** – Zonă geografică și istorică din Transilvania, locuită, majoritar, de români (Țara Zarandului, Solnocul de Mijloc, Crasna, districtul Chioar/cetatea și orașul Zalău).
- **PASSIM** – Pretutindeni; frecvent; în toate părțile; laolaltă; amestecat; interferat (limba latină).
- **PAȘALÂC** – Teritoriu cucerit și administrat, temporar, de Imperiul Otoman, prin reprezentantul sultanului, pașă cu două sau trei *tuiuri* (grad superior).
- **PAȘTE** – Sărbătoare religioasă creștină, de importanță spirituală covârșitoare (325), amintind *învierea* lui Iisus Hristos; mare *prăznuire iudaică*, evocă ieșirea evreilor din *robia* egipteană (1250 î. Hr.) și *trecerea*, prin Marea Roșie, spre libertate (*paska*, limba greacă; *paschae*, limba latină).
- **PAȘTU** – Limbă neoiraniană, vorbită în Afghanistan; puștu.
- **PATENTĂ** – Impozit perceput pentru exercitarea profesiilor libere (comerț, meserii), introdus, în Țara Românească și Moldova, prin *Regulamentul Organic* (1831), modificări ulterioare (1863, 1877, 1899); dovada recunoașterii unei investiții.
- **PATENTĂ IMPERIALĂ** – Colecția actelor *Cancelariei aulice* de la Viena, reglementa, în Transilvania, raporturile social-economice dintre nobili și vasali.
- **PATER FAMILIAS** – *Liderul* emancipat al familiei romane antice (*sui juris*), îndeplinea,

deseori, *ritualuri cultice*; tată, recunoscut și onorat ca atare, cu drepturi asupra membrilor familiei sale.

- **PATESI** – Titlu purtat de suveranii orașelor-state din Mesopotamia tradițională.
- **PATRAFIR** – Obiect textil, atașat îmbrăcămintei preotului, realizat din stofă sau mătase brodată, folosit, peste *stihar*, la săvârșirea serviciilor cultice; epitrahil; patrahil.
- **PATRIARH** – Denumirea funcției supreme în bisericile creștine ortodoxe/orientale *autocefale*; strămoș mitic, reprezentând, prin *Vechiul Testament*, marile familii gentilice și poporul evreu, înainte de Moise; titlul acordat unor episcopi catolici; oficialul bisericilor coptă, egipteană, etiopiană, armeană.
- **PATRIARHAL** – Mod existențialist, viață derulată simplu, liniștit, respectând principii și obiceiuri primordiale; mandatul unui patriarh.
- **PATRIARHAT** – Etapă preistorică universală, când *filiațiunea gentilică* se raporta la descendența *paternă* și rolul prevalent acordat bărbatului în familie.
- **PATRIARHIE** – Instituția superioară a Bisericii creștine ortodoxe/orientale, independentă față de alte structuri eclesiastice.
- **PATRICIAN** – Aristocrat al Romei antice, născut din părinți legitimi (*patres*), membru/descendentul familiilor tradiționale, recunoscut în *Cetate*; proprietar de pământ și sclavi, având acces la conducerea statului, integrat, civic, poporului roman (*populus romanus*).

- **PATRISTICĂ** – Doctrină teologică, elaborată de *părinții bisericii creștine* (secolele II-VIII), esențială pentru *dogma* și cultul ortodox sau catolic.
- **PATROLOGIE** – Studiul originii, activității și scrierilor elaborate de *părinții bisericii creștine fundamentaliste* (*patr* – părinte; *logos* – studiu/vorbire, limba greacă).
- **PATRONIMIC** – Numele unei persoane, precedat de prenume; *trunchiul familiei*, evocând strămoșul reprezentativ; fapt asociat unei personalități.
- **PÂRCĂLAB** – Dregător medieval din Țara Românească și din Moldova, conducătorul unei cetăți și al zonei apropiate, atribuții judecătorești, reprezenta domnul în teritoriul preliminar; administrator al satelor boierești și mănăstirești (pentru Muntenia).
- **PEBBLE CULTURE** – Denumire științifică pentru *cultura de prund*, specifică *paleoliticului* universal.
- **PEDAR** – Senator roman, provenit dintre persoanele care nu au ocupat, anterior, *magistraturi*, *cuvânta*, în *for*, numai la solicitarea președintelui (*senator mut*).
- **PEDESTRU** – Persoană care călătorește pe jos; pieton; troter (*figurat*).
- **PEDESTRIME** – Infanterie tradițională; pifăneală (*figurat*).
- **PEGAS** – Cal înaripat, devenit, *mitologic*, simbolul inspirației poetice; *constelație* boreală.
- **PELTAȘ** – Luptător *pedestru*, ușor înarmat (la greci).

- **PENTAPOLIS** – Structură administrativă urbană, specifică Dobrogei tradiționale, constituită din *cinci* orașe antice (Tomis, Callatis, Histria, Olbia, Dionysopolis), coloniile unor *metropole* grecești (secolele VIII-VI î. Hr.).
- **PENTATEUH** – Parte a *Bibliei*, cuprinde primele *cinci cărți* din *Vechiul Testament: Facerea; Ieșirea; Leviticul; Numerii; Deuteronomul* (secolele VI-V î. Hr.), atribuite lui Moise, fondatorul mozaismului; *Thora/Tora* (*penta* – cinci; *teuchos* – carte, limba greacă).
- **PEREGRIN** – Străin stabilit temporar sau definitiv pe teritoriul Romei antice; beneficiar al *dreptului peregrin*; locuitor cu domiciliu instabil.
- **PERIAL** – Monedă tradițională rusească din aur (zece ruble).
- **PERICOPĂ** – Pasaj din *Biblie*, sau din *Faptele apostolilor*, citit pe timpul serviciului religios; pildă; învățătură.
- **PERIEC** – Locuitor așezat la marginea cetății elene Sparta (Grecia).
- **PERISTIL** – Curte, uneori grădină, înconjurată de coloane, susțineau *porticul* (la romani).
- **PEȘCHEȘ** – Dar consistent, în bani și obiecte prețioase, oferit de voievozii Țărilor Române sultanului, sau altor demnitari ai Porții Otomane (secolele XVI-XVIII).
- **PETIȚIE** – Expunere scrisă, devenită document istoric, adresată personal, ori de un grup *protestatar*, unei autorități, formulându-se propuneri, solicitări, revendicări.
- **PIASTRU** – Monedă turcească din argint, folosită, vremelnic, și în Țările Române medievale.

- **PICIOR** – Unitatea *ritmică* dintr-un *vers*, având număr fix de *silabe* lungi și scurte, sau accentuate și neaccentuate (*petiolum* – limba latină).
- **PICTOGRAFIE** – Scriere primitivă, constând din exprimarea ideilor prin desene figurative, având valoare reală sau simbolică, întâlnită la chinezi, australieni, eschimoși, *pieile roșii*, alte grupuri *aborigene*.
- **PICTURĂ** – Arta expresiei prin culoare, nuanțe *așternute* pe suport *bidimensional* (pânză, carton, lemn, zid); lucrare executată de un pictor; tablou; una dintre cele șapte arte universale.
- **PIETĂ** – Denumire plastică, pentru *scenele* reprezentând chipul Maicii Domnului, cu Iisus în brațe, coborât de pe cruce.
- **PIETATE** – Sentiment duios; respect; evlavie; cucernicie; smerenie; devoțiune.
- **PILASTRU** – Stâlp paralelipipedic, de mari dimensiuni, rezistent, puternic; element arhitectural decorativ, sau pentru consolidarea edificiilor deteriorate; pilon.
- **PILEAT** – Nume dat de romanii *cuceritori* nobilului dac; tarabostes.
- **PILUM** – Sulița romană antică, folosită, în confruntările militare, de ostașii legiunilor.
- **PINACOTECĂ** – Expoziție renumită de artă; muzeu care conservă și prezintă, în spații speciale, asemenea obiecte patrimoniale; colecție picturală.
- **PIOS** – Individ evlavios, însuflețit de respect pentru divinitate, pentru părinți, copii, pentru prieteni, cunoscuți sau pentru străini, aflați în dificultate; cuvios.

- **PIRAMIDĂ** – Figură geometrică, devenită model arhitectural; construcție monumentală, executată, inițial, din blocuri de piatră, transformată în mormânt pentru faraonii egipteni sau împărații Chinei; operă de artă modernă, realizată din sticlă, aluminiu, materiale plastice.
- **PIRAT** – Hoț de mare, *profesionist* existent încă de pe timpul fenicienilor antici, perpetuare seculară; *aventurier* specializat în jefuirea navelor, sechestrarea persoanelor, în pescuit clandestin, în deturnarea avioanelor; corsar; tâlhar.
- **PIROGRAVURĂ** – Artă decorării suprafeței unui obiect; gravură; desen realizat prin asemenea manieră.
- **PISANIE** – Inscricție *votivă*, fixată la intrarea într-un lăcaș religios, prezentând *informații* despre *ctitor* și despre cronologia amenajării edificiului; scriere (*figurat*).
- **PLASĂ** – Parte a moșiei Țării Românești, acordată, medieval, unui proprietar civil, ori eclesiastic; subdiviziune administrativă, condusă de *pretor*, formată din sate și comune, integrată județelor noastre istorice; ocol; obiect uzual pentru bagaje.
- **PLASTICĂ** – Tehnica executării obiectelor de artă prin modelarea unor materiale maleabile, folosită, predilect, în sculptură.
- **PLEBEU** – Locuitor italic stabil, din vecinătatea *Cetății* regale și republicane, aparținând categoriei *romanilor inferiori*, fără posibilitatea obținerii, comparativ cu *patricienii*, a demnității publice, *statut*

- modificat (secolul III î. Hr.); om simplu (*figurat*).
- **PLEBISCIT** – Modalitatea consultării cetățenilor, pronunțarea acestora, prin *da*, ori *nu*, asupra unui proiect statal de importanță deosebită; referendum.
 - **POCAL** – Vas din metal prețios, cu picior, folosit eclesiastic, sau în alte ocazii deosebite, pentru servirea lichidelor.
 - **PODVADĂ** – Obligație în muncă, spre folosul *domniei*, ori *obștei*, la care erau supuși țărani *dependenți*, mai ales, pe timp de război; transport; căraușie.
 - **POEM** – Specie a poeziei epice, dimensiuni ample, caracter *politematic*, origine antică, evoluție complexă spre modernitate, *adoptând*, predilect, structuri lirice sau dramatice (secolul XIX); amplă compoziție muzicală pentru orchestră.
 - **POET AULIC** – Versificator aflat în slujba dinastiilor habsburgice; scriitor de *Curte*, laudativ pentru conducătorii statului.
 - **POGONĂRIT** – Dare fiscală asupra viilor, plătită, de proprietar, pentru fiecare pogon (5 000 mp); impozit agricol.
 - **POLCOVNIC** – Funcție militară medievală, comandantul unui *polc*/regiment; colonel.
 - **POLICANDRU** – Obiect ornamental, regăsit, predilect, în *lăcașurile de cult*, având mai multe brațe, folosite pentru așezarea *izvoarelor* de lumină; candelabru.
 - **POLICROMIE** – Procedeu *pictural* și *tipografic*, respectiv îmbinarea/imprimarea mai multor culori; spectru tematic.

- **POLIS** – Denumirea generică pentru *orașul-stat* din Grecia antică, structură bine definită, zonă urbană propriu-zisă, teritoriu adiacent (*hinterland*).
- **POMPEIAN** – Stil artistic, folosit, mai ales, în spațiile antice romane (al patrulea, după cele numite *doric, ionic, corintic*).
- **POLITEISM** – Sistem religios, care presupune credința în mai multe divinități (*polytheos*, limba greacă).
- **PONTIF** – Preot tradițional, aparținând, în *Cetatea Eternă*, *Colegiului sacerdotal suprem*, coordonator, Marele pontif (*Pontifex Maximus*), supraveghea desfășurarea serviciilor cultice; prelat; episcop; papă (*pontif suveran*), conducătorul Bisericii Catolice, sediul în Roma (Vatican).
- **POPOR** – Demografie superioară tribului și anterioară națiunii, exprimă comunitate teritorială, lingvistică, spirituală; totalitatea locuitorilor unei țări; cetățenii statului evocat; număr mare de persoane; mulțime; public; norod (*figurat*).
- **PORTAL** – Element arhitectural, reprezentând intrarea *somptuoasă* în clădirile *clasice* monumentale; reper constructiv, *folosit*, la gura tunelului, pentru evitarea prăbușirii anrocamentelor.
- **PORTIC** – Galerie exterioară, *innobilată* prin *colonade* arcuite; spațiu folosit pentru promenadă; ansamblu arhitectural, conexas tendințelor novative.
- **PORTORIA** – Taxă vamală, percepută de stat pentru activitatea comercială din porturi, târguri, bălciuri, zonă frontalieră.

- **PORTRET** – Chip individualizat, prin desen, pictură, sculptură, literatură, a personajului, reprezentând, de regulă, partea superioară a corpului omenesc; bust.
- **PORTO-FRANCO** – Așezare maritimă sau fluvială, în care mărfurile importate, exportate, ori tranzitate, sunt scutite de taxe vamale; oraș liber pentru *practicarea* meșteșugurilor și negoțului; porto-franc.
- **POSADĂ** – Trecătoare muntoasă, greu de străbătut; loc plat, aflat pe o suprafață cu înălțime medie.
- **POSLUJNIC** – Slujitor întâlnit pe marile proprietăți civile sau mănăstirești, tradiționale în Muntenia și în Moldova; țaran scutit de impozite către stat, *categorie*, desființat prin *Regulamentul Organic* (1831).
- **POSSESSIO** – Proprietate acordată unui pelerin/peregrin, sau cetățean roman, așezat pe *ager publicus* (terenul statului).
- **POSTELNIC** – Dregător medieval de Curte în Țările Române, membru al Sfatului Domnesc, pregătea spațiile pentru odihna voievodului și audiențele la șeful statului; *stratornic* (Muntenia).
- **POTCAP** – Obiect din îmbrăcămintea prelatului și călugărului ortodox, protejează capul, are formă cilindrică, uneori, acoperit cu vâl; camilafcă.
- **PRAETORIUM** – Clădirea comandantului militar dintr-un castru roman; reședința gărzii pretoriene; pretoriu (limba latină).
- **PRECAMBRIAN** – Etapă ulterioară *arhaicului*, când se formează *șișturile* cristaline

muntoase, fundamentale podișurilor, depresiunilor, câmpiilor.

- **PRECOLUMBIAN** – Stil artistic milenar, *regăsit*, de europeni, în zonele Americii Centrale, datorită, prevalent, expedițiilor lui Cristofor Columb (1451-1506).
- **PREDICĂ** – Expunere sau scriere moralizatoare; cuvântare ținută de preot în biserică.
- **PREELEN** – Grai folosit de cei mai vechi locuitori din Grecia clasică (*pelasgi*) și cretani.
- **PREFECT** – Titlu acordat unui înalt funcționar din administrația de stat, reprezentând Guvernul la nivelul departamentului teritorial, circumscripției zonale, județului autohton; *praefectus* (limba latină).
- **PREISTORIE** – Perioada milenară *incipientă* a existenței umane; temporalitate numită, deseori, *comuna primitivă*.
- **PRELAT** – Înalt demnitar bisericesc, aparținând *treptei* episcopale.
- **PREOT** – Persoană *autorizată* să officieze slujbe sau alte momente cultice, proprii religiilor practicate comunitar; paroh; popă, pastor/păstor.
- **PRESBITERIUM** – Consiliu format din preoți (*pastori*) și laici, *for* specific Bisericii Anglicane (*presbyteros* – mai bătrân, limba greacă).
- **PRETOR** – Magistrat antic roman, rang imediat inferior consulului, atribuții judecătorești; reprezentantul conducerii centrale într-o *plasă*, responsabilități administrative și

de poliție, sediul oficial, pretura; *praetores* (limba latină).

- **PRETORIAN** – Militar, componentul gărzii personale a împăratului roman, formată exclusiv din cetățeni italici.
- **PRIMAR** – Coordonatorul *gospodăririi* comunelor, orașelor, municipiilor, sectoarelor Capitalei; înalt funcționar public, ales prin *sufragiul* cetățenilor ori, în unele cazuri, după *preferința* consilierilor locali, prefectului, președintelui țării, monarhului.
- **PRINCEPS** – Titlu suprem, atribuit celui mai important dintre senatorii Italiei antice; înalt magistrat și demnitar public, aflat la conducerea Imperiului Roman; augustus (*figurat*).
- **PRINCIPE** – Conducătorul unui principat; titlu nobiliar, acordat membrilor familiilor imperiale sau regale (*moștenitori/consorți*); voievod (prin excepție); prinț (superior *arhiduceului*, inferior *regelui*, în *piramida* medievală).
- **PRINOS** – Dar adus divinității în bisericile creștine; omagiu pentru *comemorarea* celor apropiați *familiei*, plecați spre veșnicie; ofrandă; plocon (*figurat*).
- **PRISOS** – Lot agrar, extras din domeniul medieval, deștelenit, desecat sau defrișat, prin efortul locuitorilor satului, cu dreptul de folosință temporară (Țara Românească și Moldova).
- **PROCLAMAȚIE** – Document oficial, care aduce la cunoștința publicului *hotărâri* importante, de interes general; apel înflăcărat.
- **PROCONSUL** – Magistrat roman antic; *gubernator provincial* pe timpul *republicii*,

având, inițial, *funcție consulară*; conducătorul provinciilor senatoriale imperiale, numit, prin excepție, fără să îndeplinească, anterior, înalte responsabilități; *procurator auguste*; *proconsules* (limba latină).

- **PRODROM** – Concept existențialist, presupune *detalierea introducerii* într-un domeniu al cunoașterii; așezământ *monastic* românesc, existent, pe Muntele Athos, de la mijlocul secolului XIX.
- **PROGROM** – Acțiune distructivă, contrară anumitor indivizi, grupuri umane, ori etnii; *escaladă* urmărind, *programatic*, eliminarea fizică a demografiei mozaice (evreilor).
- **PROHIBIȚIE** – Decizie adoptată de stat, privind interzicerea realizării, vânzării, importului sau exportului mai multor produse; taxă vamală descurajatoare.
- **PROLETAR** – Component al clasei *serviane*, specifică orașului tradițional Roma; individ scutit de impozit și *prestație* militară, obligat să lucreze comunitar; persoană liberă judiciar, fără suport material, acceptând *vânzarea* propriei *capacități* productive.
- **PROHOD** – Slujba religioasă și cântările din *Vinerea Paștelui*, semnificând așezarea lui Iisus Hristos în mormânt; procesiunea înmormântării la creștini; *imnul* eșecului (*figurat*).
- **PROMULGARE** – Act prin care șeful statului dispune publicarea și intrarea în vigoare a unui proiect de lege, votat parlamentar; sancționare.
- **PRONAOS** – Încăpere folosită pentru *vestibulul* templului grec; partea de la intrarea în bisericile creștine; tindă.

- **PRONIE** – Putere dumnezeiască; providență; forță cerească.
- **PRONUNCIAMENT** – Document istoric *protestatar*, scris împotriva alipirii Transilvaniei la Ungaria, datat, Blaj, 3/15 mai 1868; apel românesc, adresat opiniei publice naționale, contrar formării *dualismului* austro-ungar (5/17 februarie 1867).
- **PROPILEE** – Intrarea monumentală în clădirile antice importante; ansamblu arhitectural, format din grupuri de *vestibuluri*, *porți*, *porticuri*, *scări* (*propylees*, limba greacă).
- **PROROC** – Personaj istoric, exprimă, prin *formulări* originale, voința divinității, având *înclinare* să prezică, uneori, evenimente viitoare (*prorocire*).
- **PROSCRIS** – Cetățean condamnat pentru fapte reprobabile; individ nominalizat, urmărit și pedepsit cu moartea; surghiunit; exilat; interzis în *Cetate*.
- **PROSODIE** – Activitatea *descifrării* raportului dintre silabele folosite poetic, reconstituind *accentul*, *lungimea*, *înălțimea* versificației.
- **PROTECTORAT** – Regim juridic special, instituie, prin *tratat*, dependența unui stat față de alte *structuri* continentale, care vor prelua *prerogativele* politicii externe și *supravegherea* autonomiei interne.
- **PROTESTANT** – Locuitor care se opune unui anumit sistem; adept al *protestantismului* religios față de catolicismul fundamentalist; protestatar.
- **PROTESTANTISM** – Confesiune creștină (secolul XVI), desprinsă de catolicism prin

Reforma religioasă (bisericile *luterană, calvină, anglicană, unitariană*, alte exprimări universale).

- **PROTOPOPIAT** – Unitate ecleziastică zonală, formată din mai multe *parohii*, condusă de protopop (*protoiereu*); protoierie.
- **PROTOPSALT** – Prim-cântărețul unei biserici; cantor.
- **PROTOSESKLO** – Cultură materială, specifică Thesaliei (Grecia), remarcată prin *ceramică fină*, pictată cu *buline* sau *motive* geometrice albe, *suport*, culoarea roșie, ori brun-roșcată (*ocru*).
- **PROTOSINGHEL** – Monah, superior *singhelului* și inferior *arhimandritului*, treprte specifice mănăstirilor ortodoxe.
- **PROVINCIE** – Structură administrativ-teritorială de referință și tradiție în multe state ale Lumii, coordonatori, prefecti, guvernatori, viceregi; *arealul* unei țări, aflat în afara Capitalei statului respectiv.
- **PSALM** – Imn biblic, intonat, la vechii evrei, cu acompaniament de harpă și rostit, la creștini, de psalți; cele 151 de cântări sacre, alcătuind *psaltirea*; cântec; poezie lirică.
- **PSALT** – Cântăreț de strană la o biserică; dascăl; cantor.
- **PSALTIRE** – Carte religioasă, cuprinde fragmente din *Vechiul Testament*, respectiv 151 de psalmi, atribuiți regelui David; manual premodern pentru învățământul elementar, școlile de *catiheți*, seminariile teologice.
- **PUBLICAN** – Beneficiarul unui *serviciu public* (în Roma antică); *arendăș* al

impozitelor, *substituite* de la cetățeni, achitate statului anticipat, cu beneficii ulterioare colectării sumelor datorate.

- **PUN** – Locuitor din Cartagina (Africa de Nord), comunități cunoscute datorită romanilor, inițiatorii *războielor punice* (secolele III-II î. Hr.).
- **PURGATORIU** – Spațiu biblic, permite sufletului celor decedați, *spălarea păcatelor*; timp al *reflexiei*; reevaluarea vieții (*figurat*).
- **PURITAN** – Individ care propovăduiește sau practică moralitatea excesivă; adept al puritanismului.
- **PURITANISM** – Teorie *prezbiteriană*, susține *purificarea* bisericii calvine de principiile sau practicile religioase existente inclusiv după *reformarea catolicismului* (secolul XVI).
- **PURPURĂ** – Substanță colorantă (roșu-violet), extrasă din scoicile *murex*, întrebuințată la realizarea unor *șesături* de lână și de mătase, folosite pentru a confecționa: *ticlave* (cingătorile senatorilor romani); *paludamente* (mantalele generalilor romani); *togi* (costumele senatorilor și împăraților romani); *hlamide* (veșmintele voievozilor, principilor, regilor români).
- **PUSTNIC** – Călugăr retras din *lumea/comunitatea* înconjurătoare; sihastru; anahoret; ermit (*pustyniniku*, limba slavonă).

Q

- **QUADRATUM** – Pătrat; figură geometrică având patru laturi egale; *quadratus* (limba latină).
- **QUADRIGĂ** – Car de curse cu patru cai; *cvadrigă* (limba latină).
- **QUADRIVIUM** – Cele *patru* arte liberale (*aritmetica, astronomia, geometria, muzica*), studiate, pentru *domeniile reale*, în școlile latine medieval; *cvadrivium*.
- **QUAESTIONES PERPETUAE** – Tribunal cu activitate permanentă la romanii antici (secolul II î. Hr.), judeca delapidarea, corupția, crimele civile sau militare.
- **QUAESTOR** – Magistrat roman tradițional de grad inferior, succesiv, acuzator public, administrator, *jurisdicții* criminale și financiare, sub autoritatea consulilor; chestor.
- **QUAESTOR AERARII** – Oficial superior, responsabil cu păstrarea tezaurului de stat, în Italia antică.
- **QUAESTOR SACRI PALATII** – Șeful Cancelariei imperiale bizantine, elabora proiecte de legi și contrasemna *novelele* monarhului.
- **QUAKER** – Component *persecutat* al *secției* protestante engleze, numită *Societatea păcii* (secolul XVII), *adeptii* refuzând prestarea

- serviciului militar și depunerea *jurământului* ostășesc, ulterior, *exod* transatlantic.
- **QUATTROCENTO** – Titlu *conferit* sistemului cultural-artistic italian, *suprapus* perioadei *centenare* 1400-1500, reprezentând, istoriografic, *Renașterea timpurie*; patru-cinci (*figurat*).
 - **QUAZ** – Războinic din tribul germanic identificat, la începutul erei creștine, pe teritoriul Moraviei, conflicte cu Imperiul Roman, alături de marcomani.
 - **QUISLING** – Individ care aderă la un grup suspect; *colaboraționist*; trădător de patrie.

R

- **RABIN** – Spiritualul unei comunități evreiești, *specialist* în legislație, *prestator* al momentelor ritualice.
- **RAI** – Loc predestinat, în religia creștină, pentru oamenii fără păcate; paradis; eden; privilegii încântătoare (*figurat*).
- **RAIA** – Teritoriu ocupat de oștirea *Semilunii*, unde *rezidau* o garnizoană, un *cadu* și negustori turci, formând, medieval, *hinterlandul* cetății; denumire dată supușilor creștini din Imperiul Otoman.
- **RAJAH** – Titlu purtat de conducătorul unui teritoriu important din India antică și medievală; principe.
- **RAMADAN** – Postul cel mare la credincioșii musulmani, ținut *toată luna a noua* din an; *abstinență* de la răsăritul până la apusul Soarelui; ramazan (limba turcă).
- **RAPT** – Rezultatul ocupării unui teritoriu străin prin forță militară, presiune diplomatică, invocare de argumente false, promisiuni; răpire; violență;
- **RĂDVAN** – Mijloc tradițional *locomotor*, trăsură închisă pe arcuri, patru roți, folosind, pentru deplasare, mai mulți cai.
- **RĂZBOIUL RECE** – Stare internațională de tensiune maximă (1946-1962), manifestată diplomatic, militar, economic, între sistemele

- mondiale capitalist și socialist, departajate, *psihologic*, prin ceea ce s-a numit *Cortina de Fier*.
- **RĂZEȘ** – Țăran liber din Moldova medievală, stăpânea, în *devălmășie* cu alți locuitori având *statut* identic, pământ provenit de la un străbun comun; *moșnean* (în Muntenia).
 - **RĂZVRĂTIRE** – Acțiune socială sau națională, contrară *dominatorilor*; revoltă; răscoală; răzmeriță.
 - **REALISM** – Concept filosofic, literar și artistic, *directionează* elaborarea creațiilor în conexiune cu preocupările umane cotidiene, proveniență medievală occidentală, extensie *politematică* ulterioară, opinii diferențiate global.
 - **RECONQUISTA** – Denumirea perioadei din istoria Pensinsulei Iberice (Spania), caracterizată prin lupta pentru eliberarea teritoriilor ocupate de arabi și berberi (secolele VIII-XV); *reconstrucție* statală, economică, politică, administrativă, culturală, religioasă; *redobândirea* calității anterioare (nivel superior).
 - **RECRUT** – Persoană tânără, încorporată militar, făcând parte din ultimul *contingent*, chemat sub drapel.
 - **RECRUTARE** – Nominalizarea în evidențele instituțiilor militare a persoanelor încorporabile; angajarea, primirea, atragerea într-o activitate bine definită; selecție.
 - **REDUȚĂ** – Fortificație poligonală, având mici dimensiuni, împrejmuită, uneori, de șanțuri cu

apă; loc întărit, greu accesibil; poziție strategică (*figurat*).

- **REFECTOR** – Spațiu folosit în mănăstiri sau complexe școlare pentru servirea mesei; sufragerie; trapeză (*refectorium*, limba latină).
- **REFERENDUM** – Consultarea cetățenilor, care trebuie să se pronunțe, prin *Da*, sau *Nu*, referitor la proiecte de legi, constituții, *programe strategice*, ori alte hotărâri importante; plebiscit; oportunitate comunitară națională, continentală, universală.
- **REFORMĂ RELIGIOASĂ** – Mișcare *novativă*, exprimând caracter social, politic, ideologic, ecleziastic, moral, contrară practicilor catolicismului fundamentalist (secolul XVI).
- **REGE** – Titlul *suveranului* încoronat; conducătorul suprem al unui regat statal; *promotorul* regimului politic și economic adecvat; piesă în jocul de șah, se poate muta în toate direcțiile; carte de joc, *etalând* valoare superioară (popă, rigă).
- **REGE APOSTOLIC** – Calitate dobândită prin *bunăvoința* papalității; monarh creștin-catolic, *încoronat* de Marele Pontif.
- **REGENȚĂ** – Instituție națională tranzitorie, formată din regenți; exercită *prerogativele* monarhului, într-o perioadă prestabilită legislativ; consiliu, colegiu; etapă istorică.
- **REGIM POLITIC** – Sistemul metodelor exercitării puterii într-un stat, garantând, cu deosebire, respectarea drepturilor și libertăților democratice (alfabetic, numeroase *tipologii* istorice: absolutist; arbitrar; autoritar: colonial; comunist; conservator; constituțional;

dictatorial; fascist; imperial; liberal; parlamentar; prezidențial; republican).

- **REGNICOL** – Locuitor catolic din Transilvania, considerat, pe timpul administrației maghiare sau austro-ungare, cetățean cu drepturi depline, *românii* ortodocși nefiind integrați unei asemenea categorii civice; *regnicolae* (limba latină).
- **REGULAMENT ORGANIC** – Legiuire *modernă* pentru Țara Românească și pentru Moldova, considerată *Constituție*, prevederi favorabile dezvoltării unitare, aplicată în etapa 1831/1832-1858.
- **REICH** – Structură statală, specifică, periodic, lumii germane (936-973; 1871-1919; 1933-1945); imperiu bogat, fericit.
- **RELIGIE** – Formă de exprimare a conștiinței, individual ori în grup, caracterizată prin *adorarea* unor divinități, ființe sau forțe supranaturale, având puteri miraculoase; pietate; legământ; teamă; scrupulozitate; sfințenie.
- **RELIGIE RECEPTĂ** – Expresie oficializând, în Transilvania, *practicarea* catolicismului, luteranismului, calvinismului, unitarismului, respectiv atitudinea *uniaților* (trecerea la greco-catolicism).
- **REMANIERE** – Acțiune constituțională, prin care guvernul unei țări, sau alte foruri importante ale statului, se modifică nominal, ori structural.
- **RENAȘTERE** – Etapă distinctă din evoluția Europei (secolele XIV-XVI), favorizând *diluarea* societății medievale, *promovarea*

modernismului, *reevaluarea* tradițiilor culturii clasice, greco-romane, *exprimarea* umanismului; atitudine *novativă* față de muncă, demnitate, creație; trezire la o nouă viață, refacere; *reînflorire*; *reviriment*.

- **REPUBLICĂ** – Formă istorică de guvernământ, toate *structurile* supreme ale puterii, inclusiv președintele țării, fiind alese prin vot constituțional (*res* – lucru; *publica* – pentru cei mulți, limba latină).
- **RES PRIVATA** – Caseta particulară *pecuniară* a împăratului antic roman.
- **RESTAURAȚIE** – Acțiune caracterizată prin readucerea pe tron a dinastiilor, înlăturate ca urmare a revoluțiilor sau a loviturilor de stat; revenire la realitățile anterioare.
- **RETOR** – Intelectual antic; profesor de *retorică*; orator.
- **REVANȘARD** – Principiul *răzbunării* față de pierderile suferite, inclusiv teritoriale; sistem politic, promovat, interbelic (1919-1939), de statele învinse în Primul Război Mondial (1914-1918); *revanșă*.
- **REVERENDĂ** – Haină preoțească, lungă și neagră; anterior.
- **REVIZIONISM** – Demers internațional pentru *reanalizarea* deciziilor referitoare la apartenența unor teritorii, stabilită prin tratate, convenții, înțelegeri, bi sau multilaterale.
- **REVOCARE** – Practică politică și judiciară, etalând posibilitatea anulării unui rezultat anterior, exprimat în diferite domenii: proprietate funciară sau imobiliară, relații internaționale, donații publice ori particulare;

retragerea sprijinului pentru persoane aflate în funcție eligibilă.

- **REVOLUȚIE** – Fenomen progresist în istoria Lumii, determinând transformarea profundă a sistemelor politic, social, economic, electoral, raportate național și extern.
- **REVOLUȚIE INDUSTRIALĂ** – Procesul înlocuirii activității manufacturiere cu *producția de fabrică*, prin folosirea generalizată a mașinilor.
- **REVOLUȚIA KAMALISTĂ** – Ampla reformare a statului otoman, realizată din inițiativa președintelui Kemal Atatürk (1881-1938).
- **REZERVĂ SENIORIALĂ** – Proprietate funciară *nobiliară*, extinsă prin *acapararea* pământului țăranilor liberi, *sesiilor* iobăgești, terenurilor de mici dimensiuni; latifundie.
- **REZOLUȚIE** – Document *oficial*, adoptat ca urmare a dezbaterilor asupra unui domeniu important de activitate; hotărâre; decizie *superioară*, stabilită și comunicată persoanelor și instituțiilor publice, *abilitate* să aplice prevederile în comunitate.
- **RING** – Denumire convențională pentru împrejmuirea *tumulurilor* circulari *arhaici* cu pietre mari, așezate vertical; fortificație pe o înălțime mărginită de ape; platforma dreptunghiulară, amenajată pentru anumite competiții sportive.
- **RISS** – A treia *glaciație cuaternară alpină*, denumire provenită de la un pârâu eponim.
- **RIT** – Rânduială stabilită pentru desfășurarea ceremoniilor religioase; tipic; moment special,

cu implicații folclorice, desfășurate, după anumite reguli, în etape importante din viața unei persoane sau familii (naștere, căsătorie, moarte, semănatul, culesul recoltei); confesiune; ritual.

- **RIT VECHI** – Practică bisericească tradițională, folosită anterior reformării sistemului religios *iulian*, păstrată, prin excepție, de unele comunități, care nu au adoptat *Calendarul gregorian*, astăzi, preponderent în cronologia mondială.
- **ROB** – Individ dependent total față de stăpân sau protector, care îl putea vinde, *uciderea* fiind, însă, interzisă; căzut în robie; persoană supusă, devotată, stăpânită de o pasiune sau preocupare copleșitoare (*figurat*).
- **ROBOTĂ** – Obligație în muncă a iobagilor și *jelerilor* din Transilvania, către stăpânul feudal; trudă.
- **ROMAN** – Stil artistic, propriu *Cetății Eterne* tradiționale, extins, apoi, în toată *latinitatea* antică (secolele IV î. Hr.-IV d. Hr.), influențe etrusce și elenistice, exprimare originală (grandoare, diversitate, plan urbanistic precis, bazilici, terme, forumuri, drumuri, poduri, apeducte, arcuri de triumf, trofee, mausolee, palate, vile); cetățean din Roma.
- **ROMANELLO-AZILIAN** – Generic științific pentru vestigiile epipaleolitice/mezolitice, descoperite, inițial, în peștera Romanelli (Italia), dar și în grota Mass'D'Azil (Franța).
- **ROMANIC** – Fenomen complex, inspirat din realitățile lumii italice tradiționale: *limbi*, care au la bază *vorbirea* și *scrierea* romană

(catalana, dalmata, franceza, italiana, portugheza, provensala, retoromana, româna, sarda, spaniola); *stil artistic* și *arhitectural*, în țările Europei apusene (secolele X-XIII), reevaluarea trăsăturilor specifice spiritualității *latine, carolingiene, orientale* (mănăstiri, biserici, catedrale, fortificații, arcade, portaluri), monumente regăsite, astăzi, mai ales în Franța, Germania, Italia.

- **ROMANIZARE** – Preocuparea Italiei antice pentru impunerea, în țările și regiunile ocupate, a modului *extrapolat* de viață și organizare, inclusiv folosirea limbii latine (*a face barbarii să devină romani*).
- **ROSTRĂ** – Cuvântare publică premodernă; tribună, ridicată pentru oratori; discurs; alocuțiune.
- **ROTACISM** – Fenomen *dialectal*, caracterizat prin transformarea literei *n* (intravocalică), în litera *r*; modalitatea actualizării anumitor *percepții* lingvistice.
- **ROTATIVĂ GUVERNAMENTALĂ** – Principiul succesiunii, la conducerea Țării, a două sau mai multor partide politice, din patru în patru ani, sistem anulat după introducerea votului universal.
- **ROTONDĂ** – Edificiu, proiectat și construit în manieră *circulară*, acoperișul având forma unei cupole; aulă mare, cu aceleași caracteristici; modalitate de expunere a lucrărilor sculpturale, cu deosebire în aer liber (*for public*).
- **ROVINĂ** – Mlaștină, surpătură de teren; râpă mocirloasă; adâncitură naturală.

- **RUBLĂ** – Moneda oficială tradițională a statului rus, turnată, inițial, din argint, divizată în o sută de copeici.
- **RUMÂN** – Locuitor al satului tradițional din Muntenia medievală; țăran dependent de marele proprietar funciar; vecin (în Moldova).
- **RUPESTRU** – Spațiu locuibil, amenajat în stâncă; *pictorial* primitiv din peșteri; obiect sculptat, amintind acest mediu; fenomenul creșterii plantelor pe stânci.
- **RUPTĂ** – Denumirea înțelegerii dintre *contribuabil* și *visterie*, prin care, pentru toate dările, se stabilea o *sumă* globală fixă, plătită, anual, în rate (Țara Românească și Moldova).
- **RUPTAȘ** – Persoană care, *paseist*, accepta condițiile contractuale, privind sistemul achitării *dărilor* către stat.
- **RUSALIE** – Sărbătoare religioasă, notificată, în *Calendarul ortodox*, la 50 de zile după celebrarea Paștilor, semnifică: zece zile de la *Înălțarea Mântuitorului la Cer*; *Pogorârea Sfântului Duh*; întemeierea primei Comunități Bisericești de credincioși din Ierusalim, împreună cu apostolul Petru (*cincizecime*).
- **RUȘFET** – Denumirea obligației suplimentare a țăranilor, în natură, sau muncă, față de marii proprietari funciari; dar; mită.
- **RUTEAN** – Locuitor ucrainean, aflat, multă vreme, pe teritorii stăpânite de Imperiul Habsburgic.

S

- **SABAT** – Sărbătoare tradițională pentru evrei, organizată *sâmbăta*, la finalul săptămânii lucrative; *reuniunea* nocturnă a vrăjitoarelor medievale, când se *fixau* meritele sau pedepsele; gălăgie; tapaj (*figurat*).
- **SACERDOT** – Persoană importantă, care oficiază ritualuri religioase; preot; mare preot.
- **SACREMENTUM** – Festivitatea depunerii *jurământului* militar în armata *cetăților* romane.
- **SACRILEGIU** – Profanarea locurilor *sacrosante*, sfinte, respectate în mod distinct; pângărire.
- **SACRISTIE** – Spațiu special amenajat într-un așezământ religios catolic, folosit pentru *conservarea* obiectelor de cult.
- **SACRU** – Caracter religios, *infaibil*, intangibil, sfânt; vocație distinctă; venerabil; divinizat; *jocuri sacre* (la greci); *foc sacru* (la romani).
- **SALAHIOR** – Militar integrat *cohortelor* romane, specializate în construcții.
- **SAMEȘ** – Logofăt; administrator de moșie; *colectorul* birurilor.
- **SAMNIT** – Locuitor dintr-o comunitate războinică, zona Apeninilor Centrali (Italia), civilizație originală, mai ales, scrierea și sculptura.

- **SAMOED** – Individ aparținând unei etnii *uralo-altaice*, din Siberia de Nord (*samoyede* - limba franceză).
- **SAMURAI** – Membru al *castei* privilegiate militare feudale din Japonia, desființată după Revoluția Meidji (1867-1868).
- **SANCTUAR** – Partea unui lăcaș de cult, unde se îndeplinesc *ceremonii* religioase; loc sfânt; *altar* (la creștini); *sfânta sfintelor* (la iudei); spațiu consacrat ritualurilor în cinstea unei divinități; inviolabil (*figurat*).
- **SANȚIONARE** – Acordul conferit de rege, împărat, președinte, asupra conținutului unei legi, după dezbateră și aprobarea în Parlament; promulgare.
- **SANGIAC** – Subdiviziune a *pașalâcului* otoman, conducător, *sangiac-bei*; steag turcesc verde, cu semilună în vârful lancei, trimis de sultan la recunoașterea noului domn al Țării Românești sau al Moldovei.
- **SARCOFAG** – Sicriu antic monumental, executat din piatră, ceramică sau din bronz, având, la egipteni, formă *antropoidă*, iar la romani, imita, frecvent, casa familială.
- **SATRAP** – Conducătorul unei *satrapii*, având puteri aproape nelimitate; lider despotice; tiran; crud; persoană cu tendințe dictatoriale (*figurat*).
- **SATRAPIE** – Provincie din Persia antică/Iran, consolidare în timpul dinastiilor Ahemenizilor și Sasanizilor; ținut *elenistic* oriental; guvernare despotice; tiranie.
- **SATIRĂ** – Categorie estetică, aparținând sferei *comicalului*, ridiculizează, violent, *obiectivul țintă*, subliniindu-i, *caricatural*, laturile

- negative; specie a poeziei lirice, cultivată încă din Antichitate, combate, cu intenții *moralizatoare*, aspecte reprobabile ale vieții individuale sau comunitare; scriere adiacentă criticii vehement batjocoritoare.
- **SAXON** – Membru al neamurilor germanice dintre Elba și Rin, participante, alături de *angli* și *iuți*, la cucerirea și colonizarea Britaniei (secolele V-VII).
 - **SĂLAȘ** – Așezare temporară; adăpost amenajat sumar pentru oameni și animale.
 - **SÂNZIANĂ** – Nume folcloric românesc pentru *ielă*; *zână*; generic literar sau publicistic; creații tipologice pozitive; *drăgaică*; plantă erbacee.
 - **SCAUN** – Unitate administrativă, militară și pentru judecată, în ținuturile locuite, tradițional, de secuii și de sașii din Transilvania (istoriografic, *șapte scaune*, coordonator, un *comite*, reprezentând regele maghiar); piesă de mobilier; înțelepciune (*scaun la cap*).
 - **SCHELĂ** – Punct vamal, marcând traversarea cursurilor de apă mai mari; loc pentru încărcarea/descărcarea mărfurilor transportate pe apă; amenajare specifică, întâlnită pe șantierele exploatărilor de petrol și gaze.
 - **SCHISMATIC** – Individ *extras* din comunitatea bisericească, promovând neînțelegeri sau opinii diferite, comparativ cu *tonul* oficial.
 - **SCHISMĂ** – Sciziune doctrinară, de regulă religioasă; refuzul supunerii față de superiori; adoptarea unui *ritual* propriu; dezbinare; neînțelegeri; ruptură provocată de păreri diferite, celebră, *Marea Schismă*, dintre

Biserica Apostolică Papală și Patriarhia Ortodoxă din Constantinopol (16 iulie 1054), menținută inclusiv astăzi.

- **SCLAV** – Persoană din Antichitatea clasică, fără drepturi și proprietate, aflată în stăpânirea absolută a unui cetățean de rang înalt, pentru care era obligată să muncească; rob; membru inferior al familiei patriarhale, devenit liber la începutul Evului Mediu; individ care satisface, *servil*, voința altuia; *creator* stăpânit, exagerat, de o pasiune (*figurat*).
- **SCLAVAGISM** – Orânduire socială apărută, în marea majoritate a cazurilor, prin destrămarea *preistoriei* sau *protoistoriei*; antichitate; prima societate divizată în clase, categorii și grupuri *antagonice ereditare* (convențional, *prăbușirea* sclavagismului, 28 august 476, *căderea Romei* sub neamurile germanice, trecerea la medievistică).
- **SCHOLA** – Sală special amenajată pentru reuniuni și conversații în statul roman antic.
- **SCOLASTIC** – Sistem educativ și filosofal, existent în Europa medievală, dominat, *eclesiastic*, prin utilizarea metodelor *dogmatice* și *livrești*; gândire formalistă, pedantă, sterilă.
- **SCOLIE** – Adnotare *explicită*, pentru *asimilarea* unor texte, elaborate de scriitorii antici.
- **SCRIB** – Grămătic, originar din Egiptul antic; copist; funcționar inferior, atribuții contabile; cărturar evreu, *tălmăcea* normele juridice tradiționale; copist; scriitor de acte la diferite popoare; gazetar fără valoare și fără personalitate (*figurat*).

- **SCULPTURĂ** – Arta reprezentării *tridimensionale* a imaginilor, prin volume și suprafețe organizate în spațiu (*basorelief*, *altorelief*, *condebosse*); manieră *statuară* de *postament*, *monumental-decorativă* (for public sau interior).
- **SCUTELNIC** – Țăran dependent din Muntenia și din Moldova, folosit, exclusiv, pentru *trebuințele* marilor proprietari medievali, iertat de contribuții la *tezaurul domnesc*; poslușnic; *prestator*, servicii suplimentare (categorie socială desființată prin *Regulamentul Organic*, 1831/1832).
- **SECESIUNE** – Acțiunea *separării* comunitare; divizarea statului federației, confederației; *detașarea* teritorială față de structurile administrative oficiale.
- **SECOL** – Interval existențialist, însumând *o sută de ani*; etapă istorică excepțională (*Secolul luminilor*); veac; perioadă *imensă* de timp; veșnicie (*figurat*).
- **SECULARIZARE** – Decizia trecerii *averilor* bisericești sau mănăstirești în proprietatea statului, prin acordarea, de regulă, a unor despăgubiri; *etatizare*; naționalizare.
- **SEIM** – For legislativ; adunare medievală specifică Poloniei, Cehiei, altor state din Europa.
- **SEIMEN** – Mercenar pedestru în Țara Românească și în Moldova (secolele XVII-XVIII); ostaș sârb, dotat cu *sâneată* (pușcă lungă); paznic la Curtea Domnească medievală; strajă; sentinelă; gardian.

- **SEMANTICĂ** – Domeniu lingvistic, preocupări referitoare la sensurile și evoluția cuvintelor.
- **SEMIT** – Popor *arhaic*, aflat, *cândva*, între Marea Roșie și Golful Persic (egipteni, hebrei, fenicieni, asirieni, arabi).
- **SENAT** – Instituție legislativă, origine romană, considerată, succesiv: *Gruparea înțelepciunii regale/Sfatul bătrânilor* (753-509 î. Hr.), *Organul suprem* al puterii electorale republicane (509-27 î. Hr.), *Forul consultativ imperial* (27 î. Hr.-476); Camera Superioară a Parlamentului în sistemul legislativ modern și contemporan, formată din senatori de drept sau aleși.
- **SENIOR** – Stăpânul unui domeniu medieval în Europa Occidentală, inferior *suzeranului*, exercita anumite *atribute* specifice puterii de stat; nobil; sportiv, care a depășit etapa *junioratului* (18 ani); persoană vârstnică (*figurat*).
- **SENIORIE** – Autoritatea și drepturile unui nobil asupra supușilor, aflați pe *feudul* propriu; titlu acordat de superior; calitate civilă sau ecleziastică; prestigiu recunoscut public.
- **SEPTENTRIONAL** – Spațiu geografic *nordic*, determinat în raport de *epicentrul* entității analizate; *miazănoapte*.
- **SEPTIMONTIUM** – Grupul celor șapte *coline* locuite, pe care s-a întemeiat orașul Roma: Palatin, Capitoliu, Quirinal, Caelius, Aventin, Esquilian, Viminalis (ulterior, vor adera la *Cetatea Eternă* înălțimile Vatican și Ianicul).

- **SERAI** – Palat construit special pentru sultan, ori pentru alți mari demnitari otomani; spațiu de locuit destinat *cadânelor*, care făceau parte din *haremul* turcesc; generic privind bogăția Casei domnitoare a *Inaltei Porți* (Istanbul).
- **SERDAR** – Dregător voievodal, cu *atribuții* militare în Țara Românească și în Moldova (secolele XVII-XVIII).
- **SERHART** – Teritoriul unei cetăți otomane de pe Dunăre.
- **SESIE** – Lot agricol din Transilvania medievală, integrat *domeniului nobiliar*, asupra căruia *țăranul dependent* avea drept de posesiune și de transmitere ereditară, în schimbul *rentei* către stăpânul feudal; *delniță* (în Țara Românească).
- **SESTERT** – Monedă romană antică din argint, *circulată* în multe zone europene, asiatice, africane.
- **SEXAPOLIS** – Uniunea celor șase orașe antice, din Dobrogea tradițională (Callatis, Dionysopolis, Histria, Mesembria, Olbia, Tomis), întemeiate de mai multe *metropole* grecești (secolele VIII-VI î. Hr.).
- **SFAT DOMNESC** – Consiliu, format, *inițial*, din reprezentanții marilor boieri medievali ai Țării Românești sau ai Moldovei, care, alături de voievod, luau parte la conducerea statului, *ulterior*, numai boierii cu *dregătorii* (funcții administrative).
- **SFÂNTA ALIANȚĂ** – Grupare statală europeană, constituită, la Paris (26 septembrie 1815), din Rusia, Austria, Prusia,

învingătoarele lui Napoleon I (1804-1814/1815), vor adera Anglia și Franța (1818).

- **SFINX** – Personaj fabulos înaripat, având corp de leu și cap de om, integrat mitologiei antice; operă plastică egipteană de mari dimensiuni, ajunsă, *miraculos*, până în actualitate; denumire pentru anumite locuri montane; individ enigmatic (*figurat*).
- **SIBILĂ** – Femeie legendară din spiritualitatea greco-romană, înzestrată cu *darul* profeției; arhetip, fecioara din Cumae (Italia); preoteasă, vestită pentru *prezicerea* viitorului, inspirată de zei.
- **SILVA HERCYNICA** – Masivul Pădurea Neagră (Germania), de unde izvorăște fluviul Dunărea/Danubius (limba latină).
- **SIMANDRĂ** – Placă din lemn sau metal, care, prin lovire cu alt obiect, emite *sunete* specifice mediului eclesiastic; toacă (de regulă, în clopotnițe).
- **SINAGOGĂ** – Lăcaș de cult pentru mozaici, *slujitor*, rabinul; loc de adunare (limba ebraică).
- **SINCRETISM** – Fenomenul *contopirii* unor *elemente*, aparținând mai multor domenii creative, doctrine filosofice, sisteme religioase, caracteristic fazelor primare ale dezvoltării culturii, când artele și credințele nu erau, încă, diferențiate; suprapunere stilistică; uniunea cretanilor arhaici (*sygkretismos*, limba greacă).
- **SINE QUA NON** – Aspect *fără care nu se poate* concepe înfăptuirea unui obiectiv major.
- **SINGHEL** – Grad monahal în ortodoxie, inferior protosinghelului.

- **SINOD** – Adunare de ierarhi; for suprem al Bisericii, sau Patriarhiei Ortodoxe, convocat pentru dezbaterile problemelor administrative și dogmatice; sobor; conciliu (la catolici).
- **SINOD ECUMENIC** – Adunare la nivel episcopal, pentru întreaga Biserică, înaintea divizării creștinismului (1054), în *confesiunile* catolică și ortodoxă (ulterior, reuniuni separate).
- **SINTAGMĂ** – Formulă lingvistică, formată din mai multe cuvinte, sau *locuțiune*, reprezentând un *extras* dintr-o frază sau propoziție; culegere de legi bizantine (*Syntagma*).
- **SINTAXĂ** – Disciplină care studiază, *gramatical*, funcțiile cuvintelor și propozițiilor în vorbire, stabilind regulile structurale, specifice frazei.
- **SIONISM** – Mișcarea naționalistă continentală, promova strămutarea comunităților evreiești în Izrael (sfârșitul secolului XIX), *suport* istoric, realitatea timpurilor străvechi (*sionisme*, limba franceză).
- **SIRENĂ** – Ființă fantastică marină, având trup de pasăre sau pește și cap de femeie, amintită, mitologic, în *Odiseea*, autorul prezumtiv, Homer, relatând că, prin glasul melodic, atrăgea marinarii greci spre adâncurile apelor.
- **SIT** – Strat original, determinat arheologic și protejat ca *izvor* primordial (*in situ* - în poziție primară, limba latină).
- **SITELLA** – Urnă de vot (limba latină).
- **SLAV** – Component al triburilor indo-europene, care stăpâneau, în Antichitate, *geografii* dintre Nipru, Munții Carpați, Oder,

Marea Baltică, răspândite, ulterior, și pe alte teritorii (secolele VI-VII), formând comunitățile: *sclavinilor* (cehii, slovaci, sârbii, croații, slovenii, bosniecii); *veneților* (polonii, polabii, pomorenii); *anților* (rușii, ucrainenii, bielorușii).

- **SLOBOZENIE** – Fenomen premodern, respectiv acordarea *libertății de mișcare* persoanelor inferioare medieval (vor forma așezări numite *slobozia*); *deslegarea de glie*; *neatârnare*; *îngăduință socială și religioasă*; *slobozire (arhaic)*.
- **SLUGER** – Dregător medieval din Țara Românească sau din Moldova, preocupare principală, aprovizionarea Curții voievodale și armatei.
- **SOBOR** – Adunare eclesiastică; întrunire; consfătuire; sfat; sinod.
- **SOC** – Denumire convențională, folosită pentru un aliat al Romei tradiționale, anterior emancipării plebeilor.
- **SODALICIA** – Club politic în statul roman antic.
- **SOFISM** – Raționament aparent corect, în realitate, incorect, *construit*, special, pentru a *escamota* eroarea promovată.
- **SOLDAT** – Prima treaptă militară din armată; persoană care execută stagiul de instrucție; beneficiarul unei solde; *militant* pentru o cauză sau idee (*figurat*).
- **SOLILOC** – Monolog (literar, vocal, auditiv).
- **SOLOMONIE** – Vrăjitorie; farmec; vicleșug; șiretlic.

- **SOLSTIȚIU** – Moment integrat anului calendaristic, atunci când *Soarele* ocupă cel mai îndepărtat plan față de Ecuator (deasupra tropicelor), *provocând*, astfel, cea mai lungă zi (*solstițiul de vară*), respectiv cea mai scurtă zi (*solstițiul de iarnă*), din *emisfera boreală*.
- **SOS** – Librar de pe timpul domniei împăratului Octavianus Augustus (27 î. Hr.-14 d. Hr.).
- **SPARTAN** – Persoană aparținând *demografiei* vechiului oraș elen Sparta; individ aspru, sever, sobru, auster (*figurat*).
- **SPĂTAR** – Dregător medieval din Sfatul Domnesc al Țării Românești sau al Moldovei, purta, la *ceremonii*, spada și buzduganul voievodului; comandantul *oștirii* pe câmpul de luptă.
- **SPECULATOR** – Subofițer în armata romană, exprimări distincte pe timpul ocupației imperiale asupra Daciei (Legiunea XIII Gemina).
- **SPERJUR** – Individ care jură *strâmb*, ori nu respectă ceea ce a declarat în fața judecătorilor; înșelător; fals.
- **SPIȚER** – Proprietar de *spițerie* (farmacie).
- **SPONDEU** – Element literar, regăsit, alături de *coriambi* și *iambi*, în *metrica* antică (*asclepiad*).
- **STAREȚ** – Călugăr, responsabilități privind administrarea unei mănăstiri ortodoxe; egumen.
- **STAROSTE** – Conducătorul *breslei* meșteșugărești tradiționale din Țara Românească/*starostie*; cârmuitorul ținuturilor medievale *de margine*, din Moldova; pețitor; persoană care conduce ceremonia de nuntă; șef; fruntașul acțiunii pregătite anterior.

- **STAT** – Structură economică, politică, socială, spirituală, administrativă complexă, *sorginte*, după caz, antică, medievală, modernă, contemporană, atribute esențiale actuale: *asigurarea* progresului general al țării; *gestionarea* proprietăților care îi aparțin; *păstrarea* ordinii civice; *înființarea* și coordonarea *forurilor* publice; *adoptarea* unor *decizii* strategice; *stabilirea* relațiilor externe; *conservarea* independenței, integrității, suveranității.
- **STATU-QUO** – Normă juridică, presupune menținerea, în continuare, a *stării de fapt*, existente anterior, prin raportare, cu deosebire, la tratate, convenții, naționale ori continentale, granițe, drepturi și libertăți cetățenești.
- **STELĂ** – Monument funerar *monolit* (din piatră), dimensiuni mici, așezat vertical; cruce (la ortodocși).
- **STIH** – Vers; poezie; verset psalmic, religios.
- **STIHAR** – Veșmânt preoțesc lung, îmbrăcat, anterior patrafirului, pe timpul slujbelor eclesiastice.
- **STIL** – Totalitatea particularităților specifice anumitor structuri, civilizații, perioade, activități; concept și mod de exprimare în domeniul *artelor*; conceptul comunicării cotidiene.
- **STILIZARE** – Preocuparea de a conferi textului o formă corectă din punctul de vedere al exprimării; reducerea *figurii plastice* la trăsăturile primordiale, obținând aspectul decorativ esențial; prelucrarea motivelor coregrafice sau muzicale, păstrându-le esența.

- **STIPENDIU** – Ajutor în bani, acordat de stat sau persoane, pentru *finanțarea* acțiunilor publice; subvenție; bursă; impozit *pecuniar*; sumă plătită cuceritorilor; soldă militară; subsidie.
- **STOICISM** – Doctrina filosoful Zenon din Citium (circa 300 î. Hr.), folosind, ca spațiu, *Stoa poikile* (Porticul *pictat* al Atenei, *școală* renumită, mai ales, prin *etica înțeleptului*, conduse numai de rațiune, fără *pasiuni* și *presiuni*; neclintire în fața vicisitudinilor *soartei*; atitudinea omului hotărât; tărie morală (*figurat*).
- **STOLA** – Tunică feminină, purtată în Roma antică, lungă până la călcâie.
- **STOLNIC** – Dregător medieval de curte, în Țara Românească și Moldova, pregătea masa domnului, gustând, uneori, *mâncărurile*, spre convingerea că nu erau otrăvite, servindu-l, apoi, pe voievod; persoană care aranjează masa pentru nuntă și aduce *bunățile* acordate oaspeților.
- **STRANĂ** – Jețul/*jilțul* rezervat, în bisericile ortodoxe, pe timpul slujbelor, *demnitarilor* eclesiastici; locul destinat cântărețului/*cantorului* parohial; scaunul fiecărui credincios; strana (limba slavonă).
- **STRATEG** – Comandantul militar al unui *polis antic* elen (secolul VI î. Hr.); *magistrat* suprem, ales în Atena *străbună*, pentru un an; conducătorul ligilor *arheană* și *etoliană*; comandant general de oști; maestru al *strategiei*, revizuită periodic (*stratos/armată*; *agein/a* conduce, limba greacă).

- **STRATEGIE** – Arta fixării obiectivelor campaniei *militare*; pregătirea, direcționarea și desfășurarea războiului; stabilirea scopului fundamental pentru realizarea proiectelor economice, asumate pe termen lung.
- **SUBLIGACULUM** – Eșarfă din pânză, purtată de romani pe sub togă.
- **SUBSIDIAR** – Plan secund, complementar consolidării argumentelor sau inițiativelor esențiale.
- **SUBSIDIE** – Subvenție; ajutor în bani; stipendiu.
- **SUBURBIE** – Zona administrativă urbană; cartier mărginaș; periferie.
- **SUCCESIUNE** – Demers juridic, reglementează dreptul *moștenirii* într-o familie; dezbateri notarială asupra bunurilor rămase în urma persoanelor decedate; ordine prestabilită pentru evenimente publice sau private.
- **SUDIT** – Locuitor din Principatele Române, aflat sub *protecția* unei puteri străine (privilegii fiscale, militare, administrative).
- **SUITĂ** – Exercițiu muzical, realizat de grupuri instrumentale, având, uneori, ritm dansant; serial publicistic; alai; escortă (*figurat*).
- **SULTAN** – Titlu acordat *suveranului* din Imperiul Otoman sau alte țări musulmane; persoană care obține, ori a exercitat această demnitate.
- **SULTANAT** – Stat monarhic, *administrat* de sultan.
- **SUNNA** – Generic pentru definirea *sacră* a islamismului *tradițional*, completează și explică, sistematizat, **Coranul** (limba arabă).

- **SUNNISM** – Variantă principală a islamului, cultivă tradiția *doctrinei sacre*, acceptă *sunnna* și conlucrarea cu alte religii.
- **SUPPLEX LIBELLUS VALACHORUM** – Document istoric (1791), ilustrând *cerințele* românilor din Transilvania, provincie aflată sub stăpânire habsburgică, trimis împăratului Leopold II (1790-1792); *Cartea de întâmpinare a dorințelor românilor*; petiție (*suplică*).
- **SURHART** – Teren dunărean, folosit de turci pentru pășunat, atunci când Țările Române erau *vasale* Imperiului Otoman.
- **SURUGIU** – Vizitiul *poștalioanelor*, diligențelor, trăsurilor, *rădvanelor*; călăreț (*sürücü*, limba turcă).
- **SUTANĂ** – Haină preoțească, lungă până la pământ, *încheiată* cu nasturi, preponderent, culoare neagră; anterior.
- **SUTAȘ** – Membru al *breslei fiscale* din Țara Românească (secolul XVII), care, anual, plătea statului, singur sau împreună cu alți meșteșugari, o sută de galbeni; comandant peste o sută de ostași.
- **SUVERAN** – Conducătorul unei *entități* monarhice; persoană cu atribuții și calități supreme, absolute, desăvârșite; autoritate aflată deasupra tuturor, reprezentând puterea indivizibilă; stat cu exprimări proprii în relațiile externe; cetățean care dispune liber de viața și acțiunile sale (*figurat*).
- **SUVERANITATE** – Atribut esențial, inalienabil și indivizibil al statului, superior

autonomiei, exprimând puterea în interiorul hotarelor și garantarea independenței naționale.

- **SUZERAN** – Mare senior medieval, subordona, ierarhic, *vasali*; rege; împărat; pontif.
- **SUZERANITATE** – Dreptul *suzeranului* asupra seniorilor *vasali*; autoritatea statului puternic asupra teritoriilor cu autonomie incompletă, sau fără independență.
- **SVASTICĂ** – Simbol religios indian străvechi, reprezentând crucea cu brațe egale și extremități răsfrânte (*cruce încârligată*); efigie nazistă, sugerând puterea și calităților poporului german *aric* (superior); *zvastică*.
- **SWIDERIAN** – Cultură materială specifică epipaleoliticului/ mezoliticului european, *eponimie* raportată la caracteristicile obiectelor descoperite, inițial, în așezarea Swidry-Welkie (Polonia).

Ș

- **ȘABANĂ** – Haină lungă, decorativă pentru *aprozii*, *vornicii* sau *pajii* curților medievale; anterior; *sutană*.
- **ȘAH** – Titlul purtat de suveranul Iranului; împărat; *șahinșah* (*împăratul împăraților*); *padișah*.
- **ȘAHZADEA** – Fiul sultanului, împăratului, șahului musulman.
- **ȘALGĂU** – Lucrător în mină de sare; condamnat să execute pedeapsa prin muncă la *salină*; *ocnaș*.
- **ȘAMAN** – Slujitor al cultului șamanist; vrăjitor.
- **ȘAMANISM** – Practică primitivă religioasă, specifică unor triburi din Asia de Nord și Centrală, Indonezia, America, Africa, Oceania; cultul farmecelor, spiritelor rele, magice, exprimat prin extaz
- **ȘAMBELAN** – Înalt demnitar monarhic, atribuție specială, asigurarea *confortului* din camera suveranului.
- **ȘATRĂ** – Locație provizorie a comunității de țigani nomazi, grupând mai multe corturi; adăpost pentru animale, unelte, activități comerciale ambulante.
- **ȘĂTRAR** – Dregător din Țara Românească și din Moldova, responsabil, pe câmpul de luptă,

cu paza corturilor oștirii medievale; component al unei șatre.

- **ȘEIC** – Conducătorul tribului, comunității religioase musulmane, sau altor structuri statale, din zonele arabe.
- **ȘERB** – Țăran dependent de marele feudal; iobag; persoană aflată pe ultima treaptă a *piramidei* sociale medievale.
- **ȘERBIE** – Condiția raporturilor dintre locuitorii rurali fără pământ și stăpânul feudal; starea de șerb; iobăgie.
- **ȘERIF** – Personalitate tradițională a Lumii Arabe, considerat, convențional, urmașul Profetului Mahomed (nobil, prinț); înalt funcționar public, atribuții judecătorești și administrative în *districte* sau *comitate* (Anglia, Scoția, Statele Unite ale Americii); *sheriff* (limba engleză).
- **ȘEVALET** – Suport din lemn, folosit de artiștii plastici pentru fixarea cartonului sau pânzei, pe care se execută pictura.
- **ȘIISM** – Variantă principală a *islamului*, nu recunoaște *sunna*, divizare în *secte*, cea mai virulentă, *ismailismul* (Iran, Pakistan).
- **ȘILING** – Monedă națională seculară pentru Austria; subdiviziune a *Lirei sterline* britanice.
- **ȘINTOISM** – Religia oficială din Japonia.
- **ȘIPAI** – Soldat indian, *înrolat* armatei coloniale britanice (secolele XVIII-XX).
- **ȘLAGĂR** – Creație și interpretare muzicală, având mare succes de public.
- **ȘLEAHTĂ** – Generic medieval pentru nobilimea poloneză și armata *protipendadei*

timpului; clică/bandă (*figurat*); szlachta (limba polonă).

- **ȘOVINISM** – Interpretare extremistă a *doctrinei* naționalismului, *exacerbând* rasismul, ura, dușmănia, discordia.
- **ȘTIMĂ** – Fragment dintr-o partitură, interpretat de un muzician; femeie fabuloasă legendară, păzitoarea casei, apelor, pădurii, comorilor.
- **ȘTIINȚĂ** – Ansamblul sistematic de cunoștințe despre natură, societate, gândire; totalitatea *acumulărilor* dintr-un domeniu existențialist; pregătire intelectuală; *veste*; preocupări savante (*figurat*).
- **ȘVAB** – Locuitor de neam germanic, regăsit, comunitar, în Banat și în Transilvania (după secolul XVIII).

T

- **TABORIT** – Component al aripiei radicale din *mișcarea husită*, reprezentând interesele țăranilor și meșteșugarilor; eponimie, așezarea Tabor (Cehia de Sud), *fortăreața* răsculaților anticatolici (începutul secolului XV).
- **TACRIR** – Interogatoriu; proces-verbal (*takrir*, limba turcă).
- **TACTICĂ** – Artă conducerii trupelor în luptă, pentru a îndeplini, cu maximă eficacitate, scopurilor fixate de *eșaloanele strategice superioare*; totalitatea mijloacelor utilizate pentru a izbuti, pe termen scurt, într-o acțiune.
- **TALER** – Monedă austriacă din argint, folosită inclusiv în statele medievale românești; element al unor instrumente muzicale sau de cântărit; modalitate pentru aprecierea atitudinii persoanelor într-un anumit context (*figurat*).
- **TALMUD** – Culegere mozaică de norme religioase și social-juridice (secolele III î. Hr.- V d. Hr.), *structură clasică*, *Mișna*, respectiv *Ghemara* (influențe colaterale); carte sfântă (limba ebraică); *monument* cultic și literar pentru evrei.
- **TALVEG** – Linia care unește punctele cu cea mai mare adâncime din albia minoră a cursurilor de ape, sau din lungul unei văi uscate.

- **TARABOSTES** – Denumire folosită pentru categoria *aristocrațiilor* geto-daci, din rândurile cărora se ridicau preoții, regii, conducătorii militari; *pileati*, în izvoarele romane (purtători de căciulă).
- **TARDENOISIAN** – Cultură materială, proprie *mezoliticului*, denumire științifică, raportată la descoperirile arheologice inițiale, din regiunea franceză Tardenois.
- **TARTAR** – Tărâmul suferinței sufletului; iad; infern.
- **TĂMÂIE** – Substanță rășinoasă, obținută din sucule lăptos, colectat prin *incizarea* scoarței arborelui numit *livan*, care, în contact cu aerul, devine solidă, luând forma unor *granule* (culoare gălbuie), folosite în practicile religioase (*thymanea*, limba greacă).
- **TĂTAR** – Membru al triburilor mongole din Asia Centrală și Europa de Est, unite în *state*, *hanate*, *ulusuri*, arhetip, *Hoarda de Aur*.
- **TÂRG** – Așezare prosperă medievală, având funcții comerciale și meșteșugărești, subordonată domniei; piața *negustorilor*, organizată, periodic, într-un anumit loc.
- **TÂRNOSIRE** – Serviciu religios, consacrat *solemnităților* sfințirii unei biserici.
- **TELEMON** – Element arhitectural în civilizația greacă și romană antică, reprezentând o statuie masculină, care substituie coloana; atlant (variante feminină, *cariatida*).
- **TELL** – Formă specifică așezărilor neolitice; ridicătură artificială de pământ, rezultat al locuirii prelungite, pe același perimetru (limba arabă).

- **TEMPLU** – Edificiu tradițional, destinat practicării cultului religios de egipteni, de greci, de romani, de evrei, de indieni, de alte etnii; *lăcaș* al zeilor; construcție monumentală, ridicată, frecvent, din piatră; clădire destinată *închinăciunii*.
- **TEMPLUM** – Spațiu circular sau dreptunghiular, amenajat, de romani, pentru *ascultarea* povestirilor referitoare la Pământ și la Cer; simbolul *sacralității* și *altarul* sacrificiilor.
- **TEMERARIUM** – Impozit extraordinar, stabilit locuitorilor statului roman antic, în situații deosebite, sume *returnate* după readresarea *tezaurului*.
- **TEOCRATIE** – Formă de guvernământ, caracteristică Lumii antice, *despoziilor* orientale, Americii precolumbiene, conducătorul statului fiind, totodată, șeful bisericii, iar preoțimea exercita inclusiv puterea civilă; autoritate considerată de origine divină.
- **TEODICEE** – Doctrina justificării *contradicției* dintre *rău* și nedreptate în Lume, respectiv bine și atotputernicia lui Dumnezeu.
- **TEOGONIE** – Genealogia zeilor; totalitatea divinităților *adorate* de politeiști.
- **TEOLOGIE** – Disciplină care fundamentează, teoretic, izvoarele și dogmele religioase, explicate de teologi (*theos* –divinitate; *logos* – vorbire, limba greacă).
- **TERMĂ** – Baie romană publică; ansamblu arhitectonic, special construit, având: *apodyterium* (vestiar), *caldarium* (baia caldă), *tepidarium* (baia călduță), *frigidarium* (baia

- rece); edificiu realizat în *stil pompeian* (al patrulea din Antichitate, după *doric*, *ionic*, *corintic*).
- **TERRA** – Pământ; globul pământesc; ținut (limba latină).
- **TESSERĂ** – Bilet folosit în Roma antică pentru intrarea la spectacole, ori primirea unei *dărnicii*; fișă; legitimație; țidulă (*cedula* – limba polonă).
- **TETRARHIE** – Formă de administrare a Imperiului Roman, fondator, Diocletian (284-305), divizarea teritoriului în *patru părți*, numite *diocese*, la conducere, doi *augusti* și doi *cezari*; perioada exercitării funcției de un *tetrarh*.
- **TEUTON** – Membru al Ordinului monahocavaleresc eponim, creat de Statul Papal, Palestina (1190-1191), *colonizare* succesivă, Țara Bârsei (1211-1225) și Prusia (1230-1237), asimilarea *Ordinului Gladiferilor* (1237), inițierea doctrinei *Drang Nach Osten* – *Presiunea/Ofensiva spre Răsărit* (limba germană).
- **THEMĂ** – Unitate militară în Imperiul Bizantin (395-1453); circumscripție administrativă bizantină, unde se afla și sediul anumitor structuri ostășești (după secolul VII).
- **TIRADĂ** – Fragment oratoric, dezvoltând, cu *emfază*, idei, concepte, teze; replică *dramatică* actoricească, de mari dimensiuni.
- **TIRALIOR** – Soldat infanterist, ajuns pe front.
- **TIRAN** – Conducător din antichitatea elenă și *medievistica* timpurie, având puteri civile și militare considerabile; despot.

- **TIRANIE** – Tipologie statală pentru Grecia (secolele VII-VI î. Hr.), apărută în etapa diminuării rolului aristocrației gentilice, democratizării instituționale, întemeierii orașelor-state (*polis*); despoție.
- **TITAN** – Personaj legendar; uriaș; gigant; fabulos; personalitate plurivalentă (*figurat*).
- **TOGĂ** – Mantie clasică, purtată peste *tunică*, având forma unui segment de cerc sau trapez, proteja corpul, lăsând libere brațul și umărul drept, *piesă* folosită, predilect, în ipostaze publice.
- **TOLERAT** – Individ ori comportament îngăduit (românii ortodocși din Transilvania medievală erau considerați *națiune tolerată*); suportat; admis; răbdat.
- **TOLTEC** – Locuitor *tribal* din America Centrală, zonă integrată, spiritual, *artei precolumbiene*, statut asemănător pentru olmeci și mayași.
- **TOMOS** – Act eclesiastic, emis, oficial, de Patriarhia din Constantinopol; *documentul* acordării *autocefaliei* Bisericii Ortodoxe Române, aprobat prin **Decret Regal** (1/13 mai 1885).
- **TONSURĂ** – Ceremonia tunderii părului, din creștetul capului, la *consacrarea* unui preot catolic.
- **TORA** – Îndreptar religios pentru credincioșii mozaici, reprezentând **Cele cinci cărți ale lui Moise** (secolul VI î. Hr.); lege (limba ebraică).
- **TOREUTICĂ** – Arta sculptării, cizelării și asamblării, cu precădere, a obiectelor sau a podoabelor din metale prețioase.

- **TORSADĂ** – Motiv decorativ, care imită *funia răsucită*, semnificând *continuitatea*, element regăsit, frecvent, în arta românească.
- **TOTALITARISM** – Doctrină specifică regimurilor politice dictatoriale.
- **TOTEM** – Simbol mitic (animal, plantă), venerază, în religia comunităților tribale, strămoșul unei *ginți* sau *fratrii*; consemn memorial (celebru, *măslinul*, totemul zeiței Atena).
- **TRAGEDIE** – Specie a genului dramatic, origine elenă, integrată *ceremoniilor* religioase, dedicate zeului Dionysos (*apogeu* antic, secolul V î. Hr.), relansare tematică modernă și contemporană; operă dramatică; nenorocire; catastrofă; fatalitate (*tragos* – țap, limba greacă).
- **TRAPEZĂ** – Sala de mese într-o mănăstire; sufragerie monahală; *refector* școlar.
- **TRATAT** – Înțelegere bilaterală ori multilaterală, convenită guvernamental, stabilește normele *conduitei* relațiilor dintre statele semnatare; lucrare amplă de specialitate, direcționând *principiile științifice*, proprii disciplinei preferate.
- **TREFLAT** – Aspectul unui edificiu religios, având cele trei *abside*, centrală și lateralele, *racordate* funcțional; element arhitectural.
- **TREPIED** – Scaun, sau alt obiect, cu trei picioare.
- **TRIB** – Formă de organizare, specifică *preistoriei* sau *protoistoriei*; grupare *structurând* mai multe *fratrii*, *ginți*, *familii*,

înrudite pe baza *comuniunii* teritoriului, supusă autorității unui șef; neam (*figurat*).

- **TRIBUN** – Magistrat roman, cu atribuții militare și civile; comandantul unui detașament de cavalerie și infanterie, din oștirea italică; funcționar public, îndrituit să apere drepturile plebeilor (secolul V î. Hr.); *orator* popular; persoană oficială, care susține, de la *tribună*, cauze favorabile progresului.
- **TRIBUT** – Obligație impusă de cuceritorii unui popor învins; sumă plătită la dată fixă; bir; clauză militară; reevaluare morală (*figurat*).
- **TRIBUTUM** – Contribuție antică de război, *distribuită* teritorial; impozit în bani, *percept* de la provincialii imperiali ai Romei, folosit pentru întreținerea armatei.
- **TRIERĂ** – Corabie militară tradițională, având trei rânduri de vâsle.
- **TRIGLIF** – Ornament specific *frizei* dorice, *spațiat* egal și repetitiv.
- **TRINODA NECESSITAS** – Cele trei prestații obligatorii comunitar, pentru *oamenii liberi* (bărbați) din Evul Mediu european: înrolare militară; repararea drumurilor; construirea podurilor (limba latină).
- **TRIPITAKA** – Învățăturile discipolilor lui Buddha (limba *pali*); scriere religioasă.
- **TRIUMVIRAT** – Sistem colegial de conducere statală, *trei bărbați*, regăsit, istoriografic, în Roma antică (secolul I î. Hr.) și Franța (consulatul napoleonian).
- **TRIVIUM** – Grupul celor trei materii studiate, *elementar*, în *școlile latine* medievale:

gramatica, retorica, dialectica (atașate artelor liberale).

- **TROC** – Negociere de produse, fără *intervenția* banilor; schimb în natură; pactizarea *forțelor* divergente (*figurat*).
- **TROPAEUM** – Monument roman, dedicat unei victorii importante, obținute pe câmpul de luptă; trofeu.
- **TRUBADUR** – Poet medieval (secolele XI-XIII), recita versuri erotice sau pastorale, compuse în *vechea* franceză de sud (*langue d'oc*), folosind acompaniament muzical individual, prestații specifice timpului; *creator* itinerant.
- **TRUVER** – Poet medieval, compunea în *vechea* franceză de nord (*langue d'oïl*), cultiva *versificația* erotică rafinată și *arta savantă* muzicală, stabilindu-se, uneori, la curțile principare.
- **TUBĂ** – Instrument muzical de suflat, realizat din *alamă*, degajă *registrul* grav.
- **TUFECCIU** – Militar plătit, angajat în *garda* domnilor fanarioți din Țara Românească și din Moldova; armurier.
- **TUGRĂ** – Pecetea sultanului otoman; dovadă documentară, aplicată pe acceptul *Înaltei Porți*, privind numirea domnilor din Țara Românească și din Moldova.
- **TUI** – Steag otoman, realizat dintr-o *lance*, cu *semilună* în vârf, și două sau trei *cozi albe de cal*, oferit, *gradual*, oficialilor imperiali, inclusiv domnilor fanarioți.
- **TUMUL** – Movilă conică sau piramidală din pământ ori piatră, ridicată peste un mormânt în Preistorie și Antichitate.

- **TUNICĂ** – Haină tradițională, *ajustată* pe corp, încheiată până la gât; piesă romană de îmbrăcăminte, cu mâneci scurte, confecționată din in sau lână, lungă până la genunchi, susținută de centură la mijlocul trupului.
- **TURLĂ** – Element arhitectural, în formă de cilindru sau prismă poligonală, integrat, *arhetipal*, bisericilor, sau altor edificii reprezentative comunitar.

Ț

- **ȚAR** – Monarhul secolelor medievale și moderne în Rusia, în Bulgaria, în Serbia, în alte *spații* slave.
- **ȚARINĂ** – Suprafață cultivată; ogor; arătură; teritoriu comunal; soția țarului.
- **ȚARISM** – Regim politic și administrativ, existent în statele *cârmuite* de țar, renumită, perioada conducerii Rusiei prin Dinastia Romanov (1613-1917); țarat.
- **ȚARĂ** – Teritoriul statului, bine *configurat*, locuit de un popor stabil, având tradiții recunoscute internațional; zonă sătească (*figurat*).
- **ȚĂRAN** – Persoană cu domiciliu stabil în mediul rural și cu preocupări agricole; sătean; comunitar *descalificat* comportamental (*figurat*).
- **ȚĂRAN BIRNIC** – Locuitor rural, obligat să achite: dijmă (*zeciuială*), sau rentă (în produse); *cens* (în bani); *robotă* (în muncă).
- **ȚĂRAN LEGAT DE GLIE** – Locuitor rural din Muntenia sau din Moldova, fără pământ și fără libertatea strămutării în alte așezări; *plebae descripti* (pentru Transilvania).
- **ȚĂRĂNISM** – Tematică literară și artistică, inspirată din viața satului; doctrină care susține emanciparea lumii rurale.

- **ȚĂRM** – Suprafață de pământ, *străjuind* marile ape; țărm: hotar; margine; limită; hotar.
- **ȚĂRCOVNIC** – Cântăreț de biserică; dascăl parohial; *cantor* la strană; țărcomnic.
- **ȚECHIN** – Monedă din aur, *circulată*, vremelnic, în Italia și în statele arabe.
- **ȚICLET** – Vârf conic de munte.
- **ȚIDULĂ** – Bucată de hârtie, folosită pentru consemnări scurte; bilet; permis; chitanță; *tesseră* (limba latină).
- **ȚIMIR** – Blazon; emblemă.
- **ȚINUT** – Teritoriu administrativ; țară mică; regiune.
- **ȚITERĂ** – Instrument muzical, având coarde din metal, fixate pe cutie *rezonantă*, vibrație provocată prin atingere cu lamă, cu inel, degete; citeră.
- **ȚUNDRĂ** – Haină țărănească, largă și lungă până la genunchi, realizată din *dimie*, tivită cu șnur; suman; zeghe.

U

- **UCAZ** – Decret; hotărâre; ordin (*ukaz*, limba slavonă).
- **UCRAINEAN** – Popor constituit în Ucraina, având religie creștin-ortodoxă; locuitor aparținând acestei etnii.
- **UNGHI** – Monedă maghiară din aur, folosită arhaic.
- **ULAN** – Militar încorporat *cavaleriei ușoare* din Țara Românească și din Moldova; lăncier; *uhlan* (limba germană).
- **ULTIMATUM** – Condiție irevocabilă, privind rezolvarea unui litigiu; document diplomatic, reglementând relații bilaterale, fără condiții prealabile.
- **UMANISM** – Concepție optimistă despre om și despre posibilitățile *creative* ale ființei umane; mișcare culturală europeană din perioada *Renașterii* (secolele XIV-XVII), opozantă ideologiei medievale, favorizând: doctrinele laice; valorificarea tradițiilor *clasice* (greco-romane); promovarea gândirii și acțiunii novative.
- **UMANIST** – Fenomen aparținând *umanismului*; adept al culturii *clasice* (greco-romane); *cărturar* din etapa *Renașterii*, preocupat de studierea operelor fundamentale pentru civilizația mondială; învățat; autor

remarcat pe durata exprimării umanismului; comportament adecvat acestei perioade.

- **UMORIST** – Scriitor *înclinat* spre glume și spre ironii, modalitate folosită pentru *biciuirea* moravurilor decadente.
- **UNIATE** – Posibilitatea trecerii românilor din Transilvania la *papism* (greco-catolicism), devenind egali în drepturi cu locuitorii catolici, luterani, calvini (*religii recepte*).
- **UNICORD** – Instrument muzical, având o coardă pentru fiecare notă.
- **UNITARIAN** – Curent creștin reformat, nu acceptă *Sfânta Treime* (Tatăl, Fiul, Sfântul Duh), propovăduind credința *într-o singură Dumnezeu*.
- **UNITARIANISM** – Confesiunea bisericii creștine reformate *antitrinitariste* (secolul XVI), *propagată* și în Transilvania.
- **UNITARISM** – Doctrina Bisericii Romei, elaborată după *Marea Schismă* (1054), propusă credincioșilor ortodocși din statele *orientale*, aparținând, *dogmatic*, Patriarhiei de la Constantinopol (*receptorii* se vor numi *uniți*).
- **UNIO TRIUM NATIONUM** – Alianța realizată între *nobilimea* maghiară, *patriciatul* sașilor, *liderii* secuilor (Căpâlna, Cluj, 16 septembrie 1437), contrară mișcărilor populare din Transilvania și ofensivei otomane, reînnoire periodică (până la 1848).
- **UNIVERS** – Lumea *înconjurătoare*, nemărginită, sugerând, abstract, patru dimensiuni (trei coordonate spațiale și timpul); cosmos; *mediul* sau *cercul* în care trăiește cineva (*figurat*).

- **UNIVERSALIE** – Cuvânt *scolastic*, întruchipând ceea ce numim, frecvent, noțiunile generale dintr-un domeniu existențialist.
- **UNIVERSITAS MAGISTRUM ET SCHOLARIUM** – Obștea profesorilor și studenților (limba latină).
- **UNIVERSITATE** – Instituție de învățământ superior postliceal, pregătirea specialiștilor în multiple domenii științifice, prima din Europa, Bologna, Italia (1158), iar pentru spațiul românesc, Iași (1860), respectiv București (1864).
- **UNIVERSITATEA PARITETICĂ** – Instituție de învățământ superior, folosind *conceptul* egalității între români, maghiari, sași, secui, propusă, *autohton*, prin Congresul Național de la Sibiu (7-11 aprilie 1863), inițiativă nerealizată.
- **UNIVERSITATEA POPULARĂ** – Entitate pentru educația adulților, *sorginte* franceză (sfârșitul secolului XIX), extinsă în Anglia și alte țări europene, inclusiv România (*prototip*, inițiativa savantului Nicolae Iorga, Vălenii de Munte, 1910); titulatură contemporană, *Extensiune universitară*; localul unde se realizează asemenea activități.
- **UNIVERSITATEA SAȘILOR** – Adunare etnică teritorială și politică din Transilvania (secolul XVI), reprezentând locuitorii *scaunelor* existente demografic.
- **UPANIȘADĂ** – Comentariu filosofic și teologic, *exersat*, milenar, asupra *Vedelor* indiene (Mileniul I î. Hr.), ulterior, în *școlile* tradiționale ortodoxe, din *geografia* spirituală

- amintită; demonstrație bine argumentată (*figurat*).
- **URBAN** – Spațiu comunitar, suprapus orașului propriu-zis, comparativ cu zonele *periurbane* (suburbane); comportament civilizată, politicos, amabil (*figurat*).
 - **URBANISM** – Știința proiectării și executării lucrărilor aferente construirii, sistematizării, reabilitării, restructurării așezărilor umane.
 - **URBARIU** – Registru oficial, care evidențiază proprietățile agrare ale tuturor locuitorilor; carte funciară.
 - **URBE** – Oraș tradițional, denumire folosită, predilect, în statul roman antic (*Ab urbe Condita - De la fundarea Cetății*, limba latină).
 - **URIC** – Bun dobândit, *arhaic*, prin *clemența* unui voievod, sau cumpărat; act de proprietate; hrisov; *zapis (örök*, limba maghiară).
 - **URICAR** – Redactor de *urice*; scriitor la Cancelaria Domnească medievală din Țara Românească și din Moldova; logofăt; pisar.
 - **URLEAN** – Vopsea cărămizie, aplicată în *arta* și industria ceramicii.
 - **URNĂ** – Unitatea de măsură la romani (2,7 litri); cutie specială, folosită pentru introducerea buletinelor/bilelor electorale; vas în care se păstrează cenușa incinerărilor.
 - **UȘER** – Dregător domnesc din Moldova medievală, primea *solii* străini și îi conducea la voievod.
 - **UTOPIE** – Proiect *himeric*, irealizabil; program generos, dar fără perspectivă; *tabloul* societății viitoare, *configurat* prin scrierea gânditorului Thomas Morus (1478-1535):

- Despre statul ideal sau insula Utopia* (1516); iluzie.
- **UTRENIE** – Slujbă oficiată dimineața în bisericile ortodoxe, prin excepție și seara, la *priveghi*, ori denii; utrină (*utrinja* -dimineață, limba slavonă).
 - **UVERTURĂ** – Creație orchestrală, interpretată, ca *preambul*, în spectacole de operă, sau concerte distincte.
 - **UVRAJ** – Scriere literară; tratat științific; obiectiv construit (*ouvrage*, limba franceză).

V

- **VADEMECUM** – Carte orientativă în profesie; ghid (*vade-mecum*, limba latină).
- **VADRĂ** – Unitate *arhaică* de măsură a lichidelor, egală cu zece *ocale* (zece litri); vas de lemn folosit în gospodărie; găleată.
- **VAGABOND** – Persoană care trăiește *fără căpătâi*; haimana; individ lipsit de ocupație și domiciliu stabil.
- **VALAHIA CISALPINĂ** – Pământurile românești aflate, spre Est, dincoace de Carpați (Banatul).
- **VALAHIA TRANSALPINĂ** – Zonă geografică autohtonă, aflată peste munții Carpați (Transilvania, Crișana, Maramureș).
- **VAMĂ** – Instituție specializată, care exercită controlul asupra intrării și ieșirii din țară a mărfurilor, mijloacelor de transport, altor bunuri; stabilirea și încasarea unor drepturi cuvenite statului; punct unde funcționează unitatea vamală; *uium* la moară (popular).
- **VAMEȘ** – Ființă imaginară, păzește *Vămile văzduhului*, căreia sufletul decedatului trebuie să-i plătească pentru a trece spre Cer (*legendar*); funcționar specializat în organizarea vămilor; dregător al statelor medievale românești, atribuții aferente încasării taxelor vamale;

- **VANDAL** – Componentul unor grupuri tribale germanice, *emigrate* de pe țărmurile Mării Baltice, în Silezia, Moravia, Câmpia Tisei; persoană care provoacă distrugerea valorilor unei țări (*vandalism*).
- **VASAL** – Locuitor din Evul Mediu, care, în schimbul unui beneficiu (*feud*), datora *suzeranului* său omagiu, fidelitate, prestații civile sau militare.
- **VASALITATE** – Ansamblul raporturilor medievale, stabilite între nobili și celelalte categorii sociale, care atrăgeau obligații reciproce; dependența unui stat față de o mare putere, având, totuși, autonomie internă.
- **VASARIUM** – Sumă de bani, primită de viitorii guvernatori romani la plecarea spre provinciile care urmau să fie administrate după legile italiene.
- **VATICAN** – Stat clerical al Bisericii Catolice, condus de Marele Pontif (*Papa*), situat în Roma (Italia), pe malul drept al fluviului Tibru, ocupând *colina* cu același nume (0,44 km²), limbi oficiale, latina și italiana, monedă tradițională (lira - 100 *centesimi*), patrimoniu valoros, influență universală.
- **VĂTAF** – Personaj medieval, coordona, în Țara Românească și în Moldova, *argații* și *feciorii* de pe proprietatea mănăstirilor; *șeful* grupului de *slujitori* ai *Curții Domnești*, organizați ierarhic (mare vâtaf); *administratorul* unui *plai*, județ sau ținut; conducătorul călușarilor; *starostele* nunților țărănești.
- **VEAC** – Perioadă însumând o sută de ani; secol.

- **VECHIUL REGAT AL ROMÂNIEI** – Denumirea statului monarhic, anterior Marii Uniri (1881-1918).
- **VECHIUL TESTAMENT** – Prima parte a *Bibliei* (secolele XIII-II î. Hr.), *dogmă* recunoscută atât de mozaici, cât și de creștini, *tom* constituit din: *Pentateuhul (Toră/Legea)*; *Profețiile*; *Hagiografele*; *Apocrifele* (ulterior, *Noul Testament*, secolele I-IV).
- **VECIN** – Țăran dependent de stăpânul pământului din Moldova medievală; *rumân* (Țara Românească); *iobag* (Transilvania); persoană care locuiește în imediată apropiere.
- **VECTIGAL** – Impozit în natură, pe timpul statului roman antic.
- **VEDA** – Culegere de scrieri brahmanice sacre indiene (mileniile III-I î. Hr.), compusă din: *Rig-Veda* (imnuri); *Sama-Veda* (cântece); *Yadgur-Veda* (sacrificii); *Atharva-Veda* (descântece și magie); concepție despre lume, despre om, despre infinit, despre spirit universal (*Upanisade*); despre știință; despre cunoaștere (limba hindu).
- **VELEITAR** – Individ care manifestă dorințe, pretenții sau ambiții nejustificate.
- **VELIT** – Militar din statul roman antic, aparținând infanteriei ușoare; boier de *rang superior*, ocupa primul loc în *ierarhia* socială, specifică Țării Românești sau Moldovei medievale (*vel* - mare, limba slavonă).
- **VELUM** – Acoperiș din pânză, folosit pentru protejarea teatrelor în aer liber și grădinilor Italiei antice.

- **VESTALĂ** – Preoteasă romană, întreținea permanent *focul sacru*, din templul zeiței Vesta, împreună cu alte tinere, selecționate atunci când aveau șase-zece ani, după *trei decenii sacerdotale*, se puteau căsători, *persoana* vinovată de stingerea focului fiind îngropată de vie; femeie virtuoaasă.
- **VENALITATE** – Activitate realizată, fără *scrupule*, pentru a obține, pe orice cale, importante sume de bani, ori alte avantaje; imoralitate; corupție; vânzarea-cumpărarea funcțiilor.
- **VETO** – Cuvânt folosit de *tribunii* romani, *consemnând* respingerea legilor, *inadecvate* vieții și preocupărilor plebeilor (reevaluări contemporane).
- **VETERAN** – Ostaș *lăsat la vatră* după finalizarea serviciilor militare, *gratulat*, uneori, cu onoruri; persoană acumulând experiență vastă, utilă comunității.
- **VEXAȚIUNE** – Atitudine care jignește prin vorbe, gesturi, fapte reprobabile; ofensă; contrazicere brutală.
- **VIA** – Generic latin pentru *cale* importantă sau *drum principal*, urmărind, până în actualitate, anumite direcții sau rute (*Cetatea Eternă*, Roma, avea 30 de artere *axiale* urbane).
- **VICI** – Străduță din localități tradiționale, edificate de romani sau bizantini.
- **VICUS** – Așezare de mărime intermediară, între *villa rustica*, având sensul mării proprietăți agrare, și *civitas* (oraș); *aglomerare* de locuințe rurale, fără ziduri *strategice*; sat antic, bine consolidat; cartier din orașelele italiice.

- **VIGILIE** – Miliție urbană nocturnă, formată din sclavi și liberi, comandați de un *praefectum* roman.
- **VIGINTIVIRAT** – Magistrat roman, pregătit pentru carieră senatorială, judeca diverse contestații civile, prezida *execuțiile capitale*, supraveghea baterea monedei și întreținerea străzilor.
- **VILLA** – Locuință rustică romană, având scop militar; mare proprietate rurală.
- **VILLAFRANCHIAN** – Strat geologic din *cuaternar*, denumire amintind cercetările inițiale, realizate în actuala localitate Villafranca d' Asti (Italia).
- **VILAN** – Țăran medieval liber (Franța); șerb (Anglia).
- **VIMANA** – Tip de complex arhitectural budist, în care se păstrează statuia zeității fundamentale, edificiu cu etaje retrase gradual, sugerând *piramida* treptelor spre Cer; zигurat.
- **VIRTUTE TEOLOGICALĂ** – Înțelepciune, curaj, cumpătare, echitate (la grecii antici); credință, nădejde, iubire (la creștini).
- **VISTIET** – Mare dregător medieval din Țara Românească sau din Moldova, având în grijă tezaurul țării, repartizarea și achitarea dărilor; vistiernic.
- **VISTIERIE** – Instituție publică tradițională, astăzi, Banca Națională, responsabilă cu administrarea tezaurului țării; clădirea sau încăperea unde se păstrează cele mai importante bunuri patrimoniale.
- **VITRALIU** – Lucrare de artă plastică, *panotată* pe sticlă colorată, ori pictată în nuanțe

- smălțuite, suport, *armătură* din plumb (ferestre, plafoane, paravane), manieră integrată, predilect, stilului gotic.
- **VIZIR** – Înalt demnitar din conducerea țărilor musulmane; titlu folosit, constant, în Imperiul Otoman pentru *dregătorul* care îndeplinea funcția de *prim-sfetnic* al sultanilor (mare vizir); prim-ministru.
 - **VIZIGOT** – Luptător de neam germanic, aparținând goșilor, ramură așezată, inițial, în regiunile nord-pontice (secolele III-IV), obținând apoi victorii succesive contra romanilor, din Peninsula Balcanică până în Spania (387-450).
 - **VLĂDICĂ** – Stăpân; domn; principe; episcop (*vladika* - limba slavonă).
 - **VOCABULAR** – Totalitatea cuvintelor folosite de autor într-o lucrare; dicționar; glosar; colecție lingvistică.
 - **VOIEVOD** – Conducătorul unui voievodat, ales, pentru început, de obștile sătești; titlu politic, administrativ, militar, purtat de domnii Țării Românești și Moldovei (uneori, *mare-voievod*); principe; guvernator regal pentru Transilvania (temporar); *exarh* al plaiurilor; *căpetenia* unei *cete* sau *comunități* de țigani (*figurat*).
 - **VORNIC** – Dregător renumit în Țara Românească și în Moldova medievale, membru al Sfatului Domnesc, administratorul Curții voievodale; primul boier din Divan; cârmuitorul *treburilor interne*; înalt *justițiar*, autoritate exclusivă asupra unor părți din Moldova (*mare vornic*); reprezentantul domniei în orașe, cu

atribuții judecătorești; primar rural și de târg; *oratorul* nunților țărănești (vornicel); crainic; pristav.

- **VOT CENSITAR** – Exprimarea dreptului electoral în funcție de avere, sistem folosit, frecvent, până la adoptarea votului universal.
- **VOT CONSULTATIV** – Sufragiu, al cărui rezultat *nu este obligatoriu*, reprezentând, totuși, modalitatea susținerii *proiectelor* statale sau obștești.
- **VOT DE ÎNCREDERE** – Acceptul Parlamentului, referitor la continuarea exercitării *prerogativelor* Guvernului.
- **VOT DE NEÎNCREDERE** – Pronunțarea negativă a Parlamentului asupra activității *Executivului*, având ca efect demisia *Cabinetului*.
- **VOTIV** – Obiect simbolic, realizat ca *ofrandă* pentru divinitate, făgăduit anterior; tablou *mural*, pictarea ctitorilor unui așezământ eclesiastic, având în mâini, de regulă, miniatura edificiului (*chivot*); faptă *îndumnezeită*; inscripție epigrafică.
- **VULGATA** – Denumirea *Bibliei*, tradusă, în limba latină (390-405), de Ieronim: *Vechiul Testament* (din limba ebraică); *Noul Testament* (din limba greacă); recunoaștere oficială în Biserica Romano-Catolică (*vulgus* - popor, limba latină).

W

- **WAHHAB** – Membru al grupării politico-religioase din *geografia arabă*, care milita pentru revigorarea *purității islamului sunnit* și eliberarea de sub stăpânirea turcilor (secolele XVIII-XIX).
- **WALHALLA** – Palat *legendar* pentru eroii scandinavi, *protejați* de zeul Odin (Wodan).
- **WARANT** – Document tradițional, eliberat unui *proprietar*, garanta valoarea mărfurilor lăsate în antrepozite; procură; autorizație (*warand*, limba engleză).
- **WEALTH** – Termen acceptat comunitar, invocând starea prosperă a unei națiuni: bogăție; avere (limba engleză).
- **WELTKRIEG** – Cuvânt istoriografic, folosit în prezentarea războaielor mondiale (1914-1918; 1939-1945).
- **WELTMACHT** – Licență desemnând, frecvent, potențialul unei *Mari Puteri* continentale (limba germană).
- **WERGELD** – Procentul stabilit judiciar *vinovatului*, pentru despăgubirea celui vătămat; *răscumpărarea pedepsei* în statele medievale occidentale (limba engleză).
- **WERMACHT** – Denumirea armatei germane, structură specifică etapei 1921-1945.
- **WERWOLF** – Titlatură proprie organizației militare fasciste, implicată în pregătirea celui de Al Doilea Război Mondial (1939-1945).

- **WHIG** – Generic folosit universal pentru nominalizarea fiecărui membru al Partidului Liberal Englez (secolul XIX).
- **WIMPEL** – Consemn marinăresc; flamură; stindard; pavilion (*figurat*).
- **WITAN** – Consiliul *înțelepților tradiționali* (Lumea anglo-saxonă).
- **WON** – Unitate bănească din spațiul coreean.
- **WRIT** – Totalitatea *uzanțelor* folosite în edituri și tipografii europene, privind elaborarea cărților, nominalizarea autorului, ritmicitatea imprimării; ordin scris (limba engleză).
- **WÜRM** – A patra *glaciație* cuaternară alpină, denumire eponimă (pârâu).

X

- **XENIUM** – Termen antic, *denumea* un cadou; dar (limba latină).
- **XENOFOB** – Concept *etnic*, opus conlucrării cu persoane de altă naționalitate; individ care promovează ideea diminuării *rolului* creativității anumitor națiuni; persoană dornică să stimuleze ura, neîncrederea, discordia intracomunitară.
- **XENOPHONTIST** – Admirator al operei *clasicului* grec Xenophon (430-355 î. Hr.); istoriograf.
- **XILOFON** – Instrument muzical de *percuție*, reprezentând *asamblarea* unor plăcuțe din lemn ce pot emite, prin lovire cu *ciocănele* tot din lemn, sunete *armonizate* melodic (*xylophone* – limba franceză).
- **XILOGRAFIE** – Arta *gravării* în lemn; tehnologie tipografică, bazată pe folosirea *clișeeilor*, imprimate pe lemn.
- **XILOGRAVURĂ** – Stampă, realizată *grafic* prin procedeul *xilografiei*, valorificând calitatea clișeeilor *gravate* pe lemn.
- **XMAS** – Generic, receptat continental, pentru sărbătoarea *Crăciunului*; *krisma* (limba engleză).
- **XYSTUS** – Galerie; portic (limba greacă); terasă cu arbori și flori; alee (limba latină).

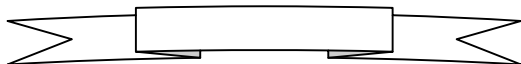
Y

- **YANCHEU** – Nume conferit de europeni, după secolul XVII, locuitorului din nord-estul Statelor Unite ale Americii; cetățean american (*figurat*).
- **YARD** – Unitate de măsură pentru distanță, egală cu 0,914 m(*yd*); curte; șantier; depozit; depou (limba engleză).
- **YELLOW** – Termen universal, folosit în pictură, respectiv culoarea/nuanța *galben* (limba engleză).
- **YEN** – Unitate bănească în Japonia, circulată și convertită intercontinental.
- **YEOMAN** – Generic pentru fiecare dintre slujitorii regelui britanic; ostaș; mic proprietar rural (limba engleză); răzeș (limba română).
- **YOGA** – Școală filosofică indiană, fondator, gânditorul *teist* Patañjali (Mileniul I); comuniune formată din yoghini (*asceți*); contopire (limba hindu).
- **YOUNG** – Categorie demografică, *recenzată*, mondial, în grupul tinerilor; *youth* (limba engleză).
- **YPRESIAN** – Etaj geologic determinat, științific, în centrul și sudul Europei; vârsta superioară a *ocenului* inferior.
- **YUAN** – Unitate bănească în China, circulată și convertită intercontinental.
- **YUCATAN** – Locuitor mexican, originar din nordul Americii Centrale, regăsit în civilizația precolumbiană.

Z

- **ZABET** – Guvernator otoman; autoritate zonală islamică; stăpânire musulmană teritorială (*zabit*, limba turcă).
- **ZAHAREA** – Totalitatea obligațiilor în natură ale Țării Românești sau ale Moldovei, către Imperiul Otoman, cu deosebire cereale, altele decât tributul propriu-zis; provizii militare; *tain* (limba turcă).
- **ZAIAFET** – Eveniment familial sau comunitar; obicei; ospăț; chef mare; chiolhan (*ziyafet*, limba turcă).
- **ZAPCIU** – Dregător medieval din Țările Române, atribuții în domeniile străngerii dărilor, administrării plaselor teritoriale, poliției locale; căpitan.
- **ZAPIS** – Document medieval scris; dovadă pentru *probarea* adevărului.
- **ZAPOROJAN** – Membru al unei comunități militare de *cazaci* din Ucraina (secolele XVI-XVIII).
- **ZĂGAN** – Vultur bărbos, *adoptat* ca simbol *heraldic* de familii importante, sau case regale.
- **ZĂLOG** – Obiect lăsat ca *amanet*; *gaj*; *chezășie*; *ipotecă* (până la achitarea datoriei).
- **ZECIUIALĂ** – Obligație fiscală anuală, reprezentând a zecea parte din cantitățile de produse, obținute în gospodăria proprie, acordate *stăpânirii*; dijmă.

- **ZEU** – Divinitate tradițională în religiile politeiste; persoană cu însușiri excepționale, fizice sau morale (*figurat*).
- **ZIGURAT** – Edificiu de forma unei piramide în trepte, cu mai multe etaje, având pe ultimă platformă templul; vimana (religia budistă).
- **ZINCOGRAFIE** – Tehnologie tipografică, reprezentând *gravarea* clișeeilor în plăci de zinc.
- **ZODIAC** – Scriere *astrologică*, privind *soarta* oamenilor, prin raportare la *constelația* în care s-au născut.
- **ZOOLATRIE** – Religiozitatea *cultului* animalelor, având puteri divine, supranaturale.
- **ZOOMORFISM** – Credința *reîncarnării* oamenilor, după moarte, în animale.

ADDENDA

I. SIMBOLISTICĂ EXISTENȚIALISTĂ MILENAR

CELE DOUĂ COMPONENTE ALE BIBLIEI (temporal):

- Vechiul Testament
- Noul Testament

CELE DOUĂ DOCTRINE CREȘTINE (alfabetic):

- Catolicismul (Occident)
- Ortodoxismul (Orient)

CELE DOUĂ CURENTE PREDOMINANTE ÎN ISLAMISM (alfabetic):

- Sunnismul
- Șiiismul

CELE TREI DUMNEZEIRI CREȘTINE (TRINITATEA):

- Tatăl
- Fiul
- Sfântul Duh

CELE TREI ZEIȚE GRECO-ROMANE ANTICE, CARE STABILEAU SOARTA OAMENILOR:

- Clotho (*torcea* firul vieții pământene)
- Lachesis (*depăna* firul vieții pământene)

- Atropos (*tăia* firul vieții pământene)
(Generic: *moire*/la greci; *parcele*/la romani)

*CELE TREI STILURI ANTICE DE ARHITECTURĂ
DIN GRECIA:*

- Doric
- Ionic
- Corintic

*CEI TREI FII AI PATRIARHULUI NOE,
REÎNTEMEIETORII SEMINȚIEI OMENEȘTI DUPĂ
POTOP (legendar):*

- Iafet
- Sem
- Ham

*CEI TREI DEMNITARI ANTICI ROMANI, CARE AU
FORMAT, SUCCESIV, TRIUMVIRATUL STATAL:*

- Caesar, Pompeius, Crassus (60 î.Hr.)
- Octavianus, Marc Antonius, Lepidus (43 î.Hr.)

*CEI TREI CONSULI FRANCEZI, DEVENIȚI,
TEMPORAR, CONDUCĂTORII STATULUI (9
septembrie 1799-18 mai 1804):*

- Emmanuel Joseph Sieyes (1748-1836)
- Napoleon Bonaparte (1769-1821)
- Roger Ducos (1747-1816)

*CEI TREI SFINȚI IERARHI DIN ORTODOXIE
(succesiune):*

- Vasile cel Mare (c.330-379)
- Grigorie Teologul (c.335-395)
- Ioan Gură de Aur (c.344-407)

*CEI TREI CORIFEI AI CULTURII ROMÂNE,
NOMINALIZAȚI, NAȚIONAL, DE LOCUITORII
ORAȘULUI PITEȘTI (20 februarie 1923):*

- Literatură – Mihai Eminescu (1850-1889)
- Artă plastică – Nicolae Grigorescu (1838-1907)
- Muzică – George Enescu (1881-1955)

*CELE PATRU ERE GEOLOGICE UNIVERSALE
(succesiune):*

- Precambrian
- Carbonifer
- Permian
- Cuaternar

*CELE PATRU FAZE PRINCIPALE EUROPENE DIN
MARILE GLACIAȚII CUATERNARE ALPINE
(succesiune):*

- Günz
- Mindel
- Riss
- Würm

Particularități stabilite de cercetătorii germani:
Albrecht Penck (1858-1945); Ed. Brückner (1880-?).

*CELE PATRU SISTEME RELIGIOASE POLITEISTE
DIN EGIPTUL ANTIC (cronologic):*

- Heliopolitan
- Hermopolitan
- Memfit
- Theban

CELE PATRU RELIGII FUNDAMENTALISTE ALE LUMII MONOTESITE (alfabetic):

- Budismul
- Creștinismul
- Islamismul
- Mozaismul

CEI PATRU REGI AI ROMÂNIEI (cronologic):

- Carol I (1866-1914)
- Ferdinand I (1914-1927)
- Carol II (1930-1940)
- Mihai I (1927-1930; 1940-1947)

CEI PATRU CLASICI AI LITERATURII ROMÂNE (alfabetic):

- Ion Luca Caragiale (1852-1912)
- Ion Creangă (1837/1839-1889)
- Mihai Eminescu (1850-1889)
- Ioan Slavici (1848-1925)

CEI PATRU EVANGHELIȘTI CREȘTINI (alfabetic):

- Ioan (?-c.100 d. Hr.) - *canonizat*
- Luca (?-c.70 d. Hr.) - *canonizat*
- Marcu (?) – *canonizat*
- Matei – *canonizat*, contemporan cu domnia lui Irod Antipa (4 î. Hr.-39 d. Hr.)

CEI PATRU DEMNITARI ROMANI ANTICI DIN PRIMA TETRARHIE (1 martie 293-1 mai 305):

- Diocletian (*august*)
 - Maximian (*august*)
 - Galerius Valerius (*cezar*)
 - Constantius Chlorus (*cezar*)
-

CELE CINCI ETAPE RELIGIOASE ÎN GRECIA ANTICĂ (cronologic):

- Geometrică (1025-700 î. Hr.)
- Arhaică (700-500 î. Hr.)
- Clasică (500-323 î. Hr.)
- Elenistică (323-30 î. Hr.)
- Romană (30 î. Hr.-313)

CELE ȘASE TITANIDE DIN MITOLOGIA ELENĂ (succesiune):

- Theia
- Rhea
- Mnemosyne
- Phoebe
- Tethys
- Themis

CEI ȘASE TITANI DIN MITOLOGIA ELENĂ (succesiune):

- Oceanul
- Coeus
- Hyperion
- Crios
- Iapet
- Cronos

CELE ȘAPTE STATE ORIENTALE IMPORTANTE DIN ANTICHITATE (temporal):

- Egipt
 - Mesopotamia
 - Fenicia
 - Palestina
 - Persia
-

- India
- China

CELE ȘAPTE MONUMENTE CELEBRE ALE ARHITECTURII ANTICE (MINUNILE LUMII):

- Piramida cea Mare de la Gizeh (Egipt)
- Grădinile suspendate din Babilon (Mesopotamia)
- Templul Artemisei din Efes (Grecia)
- Mausoleul de la Halicarnas (Grecia)
- Statuia lui Zeus din Olimpia (Grecia)
- Farul din Alexandria (Egipt)
- Colosul din Rhodos (Grecia)

CELE ȘAPTE COLINE ALE ROMEI TRADIȚIONALE, RIVERANE FLUVIULUI TIBRU. SEPTIMONTIUM (succesiune):

- Palatin (43 m înălțime)
- Quirinal (55 m)
- Capitoliu (50 m)
- Caelius (51m)
- Aventin (64m)
- Esquilian (65 m)
- Viminalis (58 m)

După întemeierea *Cetății Eterne* (21 aprilie 753 î. Hr.), s-au atașat Ianicul (94 m) și Vatican (63 m).

CEI ȘAPTE REGI LEGENDARI AI ROMEI ANTICE (cronologie, înainte de Hristos):

- Romulus (753-717)
- Numa Pompilius (717-673)
- Tulus Hostilius (662-641)
- Ancus Marcius (639-616)
- Tarquinius Priscus (616-579)

- Servius Tullius (578-535)
- Tarquinius Superbus (535-509)

CELE ȘAPTE SINOADE ECUMENICE ORIENTALE, ORGANIZATE ÎNAINTE DE MAREA SCHISMĂ (cronologie):

- Niceea (325)
- Constantinopol (381)
- Efes (431)
- Chalkedon (451)
- Constantinopol (553)
- Constantinopol (680)
- Niceea (787)

CELE ȘAPTE SFINTE TAINÉ CREȘTINE (succesiune, Catehismul ortodox, 1924):

- Botezul
- Ungerea cu Sfântul Mir
- Pocăința
- Sfânta Împărtășanie
- Nunta
- Preoția
- Maslul

CELE ȘAPTE DISCIPLINE (ARTE LIBERALE), STUDIAȚE ÎN ȘCOLILE LATINE MEDIEVALE DIN EUROPA OCCIDENTALĂ (succesiune):

- TRIVIUM: Gramatică; Retorică; Dialectică
- QUADRIVIUM: Aritmetică; Muzică; Geometria; Astronomie

CELE ȘAPTE ȚĂRI EUROPENE, GARANTE PENTRU PRINCIPATELE ROMANE. 1858-1878 (alfabetic):

- Anglia

- Austria
- Franța
- Prusia
- Rusia
- Sardinia
- Turcia

CELE ȘAPTE ARTE CONTEMPORANE (alfabetic):

- Arhitectura
- Sculptura
- Pictura
- Literatura
- Muzica
- Teatrul
- Cinematografia

CELE OPT PROVINCII TRADIȚIONALE AUTOHTONE (alfabetic):

- Banat
- Basarabia
- Bucovina
- Dobrogea
- Maramureș
- Moldova
- Transilvania
- Țara Românească

CELE NOUĂ MUZE DIN MITOLOGIA ELENĂ (alfabetic):

- Caliope – poezie epică/elocință
- Clio – istorie
- Eurato – poezie erotică
- Euterpe – poezie lirică/muzică

- Melpomene – tragedie
- Polimnia – imnuri
- Terpsihora – dans
- Thalia – comedie/teatru
- Urania – astronomie

CELE ZECE PORUNCI DIN DOCTRINA CREȘTINĂ/DECALOGUL LUI MOISE (succesiune, Catehismul ortodox, 1924):

1. „Eu sunt Domnul Dumnezeuul tău, să nu ai alți dumnezei afară de mine”;
2. „Să nu-ți faci chip cioplit, nici asemănător vreunui lucru ce este în cer sus, pe pământ jos, în apă sau sub pământ; nici să te închini sau să servești lor”;
3. „Să nu iei numele Domnului Dumnezeuului tău în deșert”;
4. „Adu-ți aminte de ziua a șaptea, ca s-o sfințești. Șase zile lucrează și sfârșește-ți lucrul, iar în ziua a șaptea să nu faci nici un lucru nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici sluga ta, căci este ziua de odihnă a Domnului”;
5. „Cinstește pe tatăl și pe mama ta, ca să-ți fie ție bine și să trăiești ani mulți pe pământ”;
6. „Să nu ucizi”;
7. „Să nu fii desfrânat”;
8. „Să nu furi”;
9. „Să nu mărturisești mărturie mincinoasă împotriva aproapelui tău”;
10. „Să nu poștești femeia aproapelui tău, nici casa lui, nici țarina lui, nici nimic al lui”.

*CELE UNSPREZECE IMPERII REPREZENTATIVE
PENTRU UNIVERSALITATE (temporal):*

- Egiptean
- Persan
- Chinez
- Macedonean
- Roman
- Bizantin
- Romano-German
- Otoman
- Țarist
- Habsburgic
- Francez

*CEI DOISPREZECE APOSTOLI AI LUI IISUS
HRISTOS, EVOCAȚI ÎN BISERICA ORTODOXĂ
ROMÂNĂ (succesiune):*

- Simon-Petru
- Andrei
- Iacob
- Ioan
- Filip
- Vartolomeu
- Toma
- Matei
- Iacob al lui Alfeu
- Levi Tadeul
- Simon Cananeul
- Iuda Iscarioteanul

*CELE DOUĂSPREZECE LUNI DINTR-UN AN
CALENDARISTIC UZUAL. DENUMIRI
LATINE/FRANCEZE/ROMÂNE (succesiune):*

-
- Ianuaris/Pluviôse/Gerar
 - Februarius/Ventôse/Făurar
 - Martius/Germinal/Mărțișor
 - Aprilis/Floréal/Prier
 - Maius/Prairial/Florar
 - Iunius/Messidor/Cireșar
 - Iulius/Thermidor/Cuptor
 - Augustus/Fructidor/Gustar
 - Septembrer/Vandemiaire/Răpciune
 - October/Brumaire/Brumărel
 - November/Frimaire/Brumar
 - December/Nivôse/Undrea

*CELE DOUĂSPREZECE PERSONALITĂȚI,
CONSIDERATE PĂRINȚII COMUNITĂȚILOR
EUROPENE (1951-1957). DOUĂSPREZECE
BUSTURI LA STRASBOURG (succesiune):*

- Jean Monnet/Robert Schuman (Franța)
- Konrad Adenauer/Walter Hallstein (Germania
Federală)
- Altiero Spinelli/Alcide de Gasperi (Italia)
- Paul Henri Spaak/Jean Rey (Belgia)
- Johann Willem Beyen/Sicco Leendert Mansholt
(Olanda)
- Joseph Bech/Pierre Werner (Luxemburg)

*CELE DOUĂSPREZECE STATE FONDATOARE ALE
UNIUNII ECONOMICE EUROPENE (1957-1986).
DOUĂSPREZECE STELUȚE PE DRAPELUL
CONTINENTAL (succesiune):*

- Franța
 - Germania Federală
 - Italia
-

- Belgia
- Olanda
- Luxemburg
- Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord
- Danemarca
- Irlanda (de Sud)
- Grecia
- Spania
- Portugalia

CEI TREISPREZECE ZEI REPREZENTATIVI (POLITEISM) DIN PANTEONUL GREC ȘI ROMAN ANTIC (succesiune mitologică) :

- Zeus/Iupiter – Zeul suprem al cerului
- Hera/Iunona – Zeița supremă a pământului
- Atena/Minerva – Zeița înțelepciunii
- Apollo/Ianus – Zeul soarelui
- Artemis/Diana – Zeița lunii și a vânătorii
- Hermes/Mercur – Zeul comerțului
- Poseidon/Neptun – Zeul mărilor
- Hefaistos/Vulcanus – Zeul focului și al meșteșugurilor
- Ares/Marte – Zeul războiului
- Afrodita/Venus – Zeița frumuseții
- Dionysos/Bacchus – Zeul viei și al vinului
- Hestia/Vesta – Zeița focului sacru și a familiei
- Asclepios/Esculap – Zeul medicinei

CELE PAISPREZECE ORDINE MEDIEVALE MONAHO-CAVALEREȘTI, LAICE, CĂLUGĂREȘTI (alfabetic):

- Benedictin (529), fondator, Benedict de Nursia (480-543)
- Capucin (1526), fondator, Matteo da Bascio
- Carmelit (XIII)
- Clarise (1212), fondator, Francesco d'Assisi (1182-1226)
- Dominican/*Frații predicatori* (1215)
- Franciscan/*Minorit* (1209), fondator, Francesco d'Assisi (1182-1226)
- Gladifer (1237)
- Iezuit/*Compania lui Iisus* (1534), fondator, Ighațiu de Loyola (c. 1491-1556)
- Ioanit/*Ospitalier* (XII), organizare, Biserica *Sfântul Ioan* din Ierusalim
- Sfânta Maria
- Templier (1118)
- Terțiar (1220), fondator, Francesco d'Assisi (1182-1226)
- Teuton (1190)
- Ursulin (1537), fondatoare, Angela Merici

CELE CINCISPREZECE PRIETENE STATORNICE ALE AUTOAREI (profesoare, alfabetic):

- Alexe Renata – Limba română
- Breazu Angela – Limba română
- Constantinescu Floarea/Cici – Limba română
- Dumitru Elena – Limba latină
- Florescu Lucia – Limba română
- Fulgeanu Aurelia/Aretia – Limba română
- Marinescu Ioana/Jeni – Limba franceză
- Nicolae Maria - Științe naturale
- Petrescu Cecilia/Cici – Istorie

- Popescu Vasilica – Limba română
- Rotăreasa Viorica – Științe naturale
- Stancu Elena/Lenuța – Limba română
- Șerbănoiu Margareta/Margo – Muzică
- Toană Gabriela – Limba engleză
- Tomașescu Aurelia – Limba latină

II. CUPLURI FAMILIALE CELEBRE ISTORIOGRAFIC

(alfabetic, după primul cuvânt nominalizat)

- Alexandru cel Bun – Ana/Ringola
- Alexandru cel Mare/Macedon – Roxana
- Alexandru Ioan Cuza – Elena
- Alexandru Movilă – Elisabeta
- Alexandru Racoviță – Ana (Golescu)
- Barbu Văcărescu – Ruxandra
- Basarab I – Marghita
- Belizarie – Antonia
- Carol I de România – Elisabeta
- Carol II de România – Elena regină/Elena Lupescu
- Carol Davila – Ana/Anica (Racoviță)
- Charles – Diana
- Claudius – Meeselina Valeria
- Clovis – Clotilda
- Constantin Brâncoveanu – Marica
- Constantin Cantacuzino – Sabina
- Constantin Șerban – Bălașa
- Dimitrie Sturdza – Zoe
- Dinicu/Constantin Golescu – Zinca
- Ferdinand de Aragon – Isabela de Castilia
- Ferdinand I – Maria
- Filip II – Olimpia
- Flavius Arcadius – Eudoxia
- Franklin Delano Roosevelt – Anna Eleonora
- George Bush – Barbara
- Henric II – Caterina de Medicis
- Ioan/Ion Antonescu – Maria (Rica)

- Ioan Peticari – Elena
- Ion I. C. Brătianu – Eliza
- Ion Pillat – Măriuța
- Iustinianos – Theodora
- John Fitzgerald Kennedy – Jacqueline
- Ludovic XIII – Ana de Austria
- Ludovic XIV – Maria Tereza de Spania/Françoise de Maintenon
- Ludovic XVI – Maria Antoaneta
- Matei Basarab – Elina
- Mausol – Artemisa
- Mihai de România – Ana
- Mihai Viteazul – Stanca
- Mircea Ciobanul – Chiajna (Mircioaia)
- Nabucodonosor – Amitia (Amabea)
- Napoleon I – Iosephina/Maria Louise de Austria
- Napoleon III – Eugenia de Montijo (Spania)
- Neagoe Basarab – Elena Despina (Milița)
- Nicolae Alexandru Basarab – Maria/Clara de Doboka
- Nicolae Ceaușescu – Elena
- Pierre Curie – Maria Sklodowska
- Radu Leon – Luchia
- Soliman Magnificul – Roxalana
- Stroe Leurdeanu – Vișa
- Șamși Adad V – Semiramida
- Ștefan cel Mare – Evdochia din Kiev/Maria de Mangop
- Vasile Lupu – Tudosca
- Vladislav Iagiello – Hedriga
- Wilhelm III de Orania – Maria

III. PSEUDONIME FOLOSITE DIDACTICIST

(alfabetic, după primul cuvânt nominalizat)

- Abubacer – Ibn Tufail (c. 1111-1185)
- Ana Blandiana – Otilia Valeria Coman (n. 1942)
- Averroes – Ibn Roșd (1126-1198)
- Avicenna – Ibn Sina (c. 980-1037)
- Boris Asofiev – Igor Glebov (1884-1949)
- Buddha/*Iluminatul* – Siddhartha Gautama/Sakia Muni
- Confucius – Cung Fu (c. 551-479 î.Hr.)
- El Greco – Domenico Theotocopuli (1541-1614)
- Erasm din Rotterdam – Gerhard Gerhards (1466-1536)
- Francesco d 'Assisi – Giovanni Bernardone (1182-1226)
- Francisco/Pancheo Villa – Dorotea Arango (1878-1923)
- Gala Galaction – Grigore Pișculescu (1879-1961)
- George Bacovia – Gheorghe Vasiliu (1881-1957)
- Gerhardus Mercator – Gerhard Kremer (1512-1594)
- Goya – Francisco José Lucientes (1746-1828)
- Horia Zilieru – Gheorghe Iancu (n. 1933)
- Ioan Albert – Jan Olbracht (1492-1501/rege)
- Ion Barbu – Dan Barbilian (1895-1961)
- Ion Trivale – Josef Netzler (1889-1916)
- Ion Vinea – Ion Iovanaki (1895-1964)
- Jacques Villon – Guston Duchamp (1875-1963)
- Jean Bart – Eugeniu P. Botez (1874-1933)
- Johann Gutemberg – Johannes Gensfleisch (1400-1468)

- Le Corbusier – Charles Edouard Jeanneret (1887-1965)
- Mark Twain – Samuel Langhorne Clemens (1835-1910)
- Mattias Grünewald – Nithard Gothart Mathis (c. 1460-1528)
- Mencius – Men Țzi (c. 372-c. 289 î.Hr.)
- Mendele Mocher Serafim - Șolem Iacob Abramovici (1836-1917)
- Paul Everac – Petre Constantinescu (n. 1924)
- Paul Gavarni – Sulpice Guillaume Chevalier (1804-1866)
- Pippo Spano – Filippo de Scolari (secolele XIV-XV)
- Radu Tudoran – Nicolae Bogza (1910-1992)
- Rashid-Al Din – Al Tahib (1247-1318)
- Stendhal – Henry Beyle (1783-1842)
- Tamerlan – Timur Lenk (c. 1336-1405)
- Tristan Tzara – Samuel Rosenstock (1896-1963)
- Tudor Arghezi – Ion N. Theodorescu (1880-1967)
- Urmuz – Demetru Dumitrescu (1883-1928)
- Velasquez – Diego Rodriguez de Silva (1599-1660)
- Veronese – Paolo Caliari (1528-1588)
- Vladimir Streinu – Nicolae Iordache (1902-1970)
- Voltaire – Francoise Marie Arouet (1694-1778)
- Wallenstein – Albrecht Venzel Eusebius (1583-1634)

IV. CATALOG LITERAR

(peste 1 000 de fișe documentare în manuscris)

1. SUBIECTE GENERALE (*succesiune*):

- Formarea limbii și a poporului român
- Teoria literaturii
- Primii noștri poeți
- Clasicismul
- Iluminismul
- Romantismul
- Momentul literar 1848
- Simbolismul
- Literatura română la sfârșitul secolului XIX - începutul secolului XX
- Literatura interbelică
- Critica literară interbelică
- Dramaturgia interbelică
- Realismul
- Proza contemporană (anterior 1990)
- Poezia contemporană (anterior 1990)
- Dramaturgia contemporană (anterior 1990)

2. AUTORI (*alfabetic*):

- Alecsandri Vasile
- Alexandrescu Grigore
- Alexandru Ioan
- Arghezi Tudor/Ion N. Theodorescu
- Baconski E. Anatol
- Bacovia George/Gheorghe Vasiliu
- Barbu Ion/Dan Barbilian
- Blaga Lucian
- Blandiana Ana/Otilia Valeria Coman

- Bogza Geo
- Botta Emil
- Cantemir Dimitrie
- Caragiale Ion Luca
- Călinescu George
- Ciprian Gheorghe/George
- Coșbuc George
- Creangă Ion
- Dobrogeanu Gherea Constantin
- Doinaș Ștefan Augustin
- Dumitrescu Geo
- Eftimiu Victor
- Eminescu Mihai
- Filimon Nicolae
- Goga Octavian
- Hasdeu Bogdan Petriceicu
- Heliade Rădulescu Ion
- Ibrăileanu Garabet
- Ivasiuc Alexandru
- Jebeleanu Eugen
- Kirițescu Alexandru
- Labiș Nicolae
- Lovinescu Eugen
- Lovinescu Horia
- Macedonski Alexandru
- Maiorescu Titu
- Mușatescu Tudor
- Neagu Fănuș
- Odobescu Alexandru
- Papadat Bengescu Hortensia
- Paraschivescu Miron Radu
- Păunescu Adrian

- Philippide Alexandru
- Petrescu Camil
- Popa Victor Ion
- Popescu Dumitru Radu
- Preda Marin
- Rebreanu Liviu
- Sadoveanu Mihail
- Sorbul Mihail
- Sorescu Marin
- Stancu Zaharia
- Stănescu Nichita
- Ștefănescu Mircea
- Ștefănescu-Delavrancea Barbu
- Vianu Tudor
- Zamfirescu Duiliu
- Zamfirescu George Mihail

V. EȘANTIOANE OLOGRAFE (alfabetic):

BREASLA

- în oțmăduirea feudală a societății de meșteșugari de aceeași branșă, meșteșugarii se grupau în breșle, meșteșugărești, care aveau dreptul să limiteze producția și prețurile pe piață.

au apărut în Europa apuseană în sec 9-10, iar pe teritoriul românesc mai târziu (în Trans - sec 14, în T R și Moldova - sec 16). Odată cu dezvoltarea producției capitaliste se transformă într-o organizație inclusivă a meșteșugărilor, cu roluri și funcții diverse, unele din org. profesionale formate din meșteșugari și patroni, în timpul dictaturii regale (1938-1940).

- meșteșugărești

CORNISĂ - element de arhitectură format din meșuri, având rol decorativ sau de protecție a stădini, de coș de scurgere apei pe fațada construcției.

DAJIE = impozit, dare, taxă

DAVA = cuvânt dac, în terminologia dacică - localitate. Din toponimul traco-dac, apare în al doilea element al unor cuvinte române. Ex. Medida = a ține dăve, apoi oraș românesc în timpul Bizanțului. Ex. Lele-Loră - oraș.

SECURION - comandantul unei deurii (subdiviziunii în armata romană formată din 10 soldați);
 funcționari la Roma și în municipiile romane; colegii de muncă
 membri al municipiilor și colonilor din Imperiul Roman (caișii);
 șef al unui serviciu al administrației palatului imperial (la sfârșitul Imperiului roman).

DIAC - scriitor la cancelaria domnească și slujbă al istoriei; gramatic; uriaș; cărturar; învățat.

ESIU - studiu de proprietăți variabile în care autorul tratează, în chip original, probleme - din cele mai diverse domenii (filozofie, literatură, știință), de obicei fără pretenția de a le rezolva.
 în sport, încercare

EVANGHELIE - parte a Bibliiei care redă viața legendară și preceptele lui Iisus Hristos, conținând fundamentul bisericii. Se compune din patru părți: Matei, Marcu, Luca, Ioan. Se înalță la sfârșitul secolului al II-lea și este atribuită de obicei celor 4 evangheliști (Matei, Marcu, Luca, Ioan).

FORT-lucru de fortifi-
cație, construit din zi-
dărie, cu contur poligo-
nal, care face parte din
tr-o linie fortificată.

glosă explicație, a unui pasaj,
a unui cuvânt greu de înțe-
les prin termeni accizibili; spe-
cial: comentarii, note pe mar-
ginea unui manuscris, a
unui text; etc

folzită în forma ^{fixă} ~~stihic~~
în care fiecare vers al
primei strofe este comentat
succesiv în câte o strofă ur-
mătoare, încheiată pe
versul respectiv. Ultima
strofă a glosei reproduce
în ordine inversă versurile
primei strofe (ex. glosă
de la ^{trai} un mesen).

HOMINID-primat din or-
dinul simieni, cuprinzând
omul actual și precursorii
(cunștinți) săi până din
perioada cuaternară

IMPERATOR-titlu onorific,
conferit în Roma Repu-
blicană generalilor de
cârmă soldați sau se nat,
după reșterirea unei
victorii. În vremea Imperi-
ului a devenit parte
integrantă a titulaturii
imperiale.

LEVANT - denumire dată în trecut litoralului pământean al M. Mediterane (Arabia Mădă, Siria, Liban, Egipt), ocupat de musulmani și prevehtat din sec. II de migrații preștiie. Comerțul în Levantul a fost dominat de migrații italiene (din Venetia și Genova) în special înainte la sfârșitul sec. II.

LINGVĂ HIPERARAPROXIMĂ - cuvântul cel mai îngruțit al unei limbi care se formează în cel mai înalt grad tuturor normelor gramatice și sintactice folosite în limbă și în mare măsură în vorbirea orală și în scris.

MAGNA CHARTA - denumire a actului semnat de regele Angliei, Jaan Fără de Șară, la 15 iunie 1215. Impușă regelui de baroni, cavaleri și ocașionari preștiie, M.C. stipulă, în 63 de articole, limitarea autorității regale, care era trecută sub controlul mari nobilimii și garanțarea de privilegii pentru participanții la reșcoală.

MEGALIT - nume dat unor monumente preștiie, cu funcție necrotică (probabil funerară sau de cult), alcătuite fie dintr-un bloc mare, fie dintr-o suprafață a unor blocuri scindate mai de piatră, sau mai prelucrate. Anume cele mai obșnuite de megalit sunt: menhirul, cromlecul și dolmenul.

NEOABSOLUTISM - Regim politic introdus de Imperiul Habsburgic, după înfrângerea revoluției de la 1848-49, în Transilvania, Banat, Bucovina; a fost coordonat de baronul Alexandru von Bach, ministrul de ~~interne~~ interne; armată, cenzură, suspendarea presei, centralizare executivă, lărgirea ca l. oficială, practică pt. catolici și ortodocși?

S-a menținut până în 1866, când s-a revenit la liberalismul de dinainte.

OGIVA - Sistem de construcție caracteristic arhitecturii gotice, format prin intersecția a două arcuri, dispuse diagonal, constituind abacura unei bolti sau a unei deschideri.

POEM - Specie a poeziei epice, de dimensiuni ample, cu caracter eroic, eroic-comic, filosofic, mitologic, istoric, aparută ~~în antichitate~~ în antichitate, cu ~~un~~ un ~~în~~ în ~~literaturile moderne~~ evoluție complexă ^{în modernitate} adoptând, predilect, ~~o~~ o structură lirică sau dramatică.

RATA - Teritorii ocupate militar de către turci, unde ~~se~~ se ~~regăseau~~ regăseau o garnizoană, un cadru și negustori otomani. → Teritorii ^{ortodoxe} crestine supuse Imperiului Otoman în Estul Mediu, ~~care~~ care ~~formau~~ formau hinterlandul unei ceatăi.

SOFISM - Rationament aparent corect, în realitate însă incorect, construit amănunțit pentru a induce în eroare.

JAMANISM - Formă primitivă de religie, ^{specifică} unor populații din Asia de Nord și Centru.

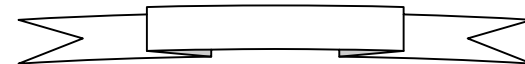
JARVEG - Linia este numită prințelă cu cea mai mare aderență din albia mării. a unui râu sau din lungul unei văi uscate.

JOSEM - Simbol mitic (animal, plantă, mai rar obiect) ^{pentru} eroul eponim al unei genți sau frații, în sistemul organizațiilor tribale.

JRUEVER - ~~Proză~~ Poet medieval, care și compunea creațiile în vechea franceză de nord ("langue d'oïl"), cultivând poezia erotică kabirată și arta sovantă muzicală.

Vatican

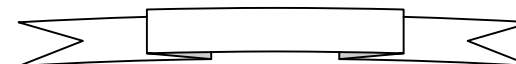
Biblioteca V., înființată în sec. 15 de papa Nicolae V, Academia Pontifică de Științe, Resedința permanentă a papilor (din 1877), Statul papal s-a constituit în urma acordurilor de la Lateran (1929) dintre Papa Pius IX și statul italian. Șeful statului papal este papa, din 1978, Paul II.

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ

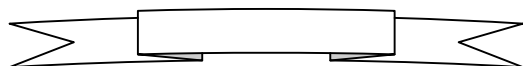
- Auge, Claude. *Dictionnaires encyclopédiques généraux*, Paris, 1925;
- Călinescu, George. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1982;
- Chioreanu, Aurora; Rădulescu, Gheorghe (coordonatori). *Mic dicționar enciclopedic*, Editura Enciclopedică Română, București, 1972;
- Ciobanu, Elena (coordonator). *Dicționar practic al limbii române*, Editura Floarea darurilor, București, 1996;
- Constantin, Paul. *Dicționar universal al arhitecților*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986;
- xxx *Dicționar enciclopedic, I, II*, Editura Enciclopedică, București, 1993, 1996;
- Dobrescu, Nicolae. *Istoria Bisericii Române*, Ediția a III-a, revăzută de Ioan Mihălcescu, Tipografia și Legătoria de Cărți Bisericești, București, 1922;
- Florescu, Radu. *Dicționar enciclopedic de artă veche a României*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980;
- Grimal, Pierre. *Civilizația romană, I, II*, Editura Minerva, București, 1973;
- Guțu, Gheorghe. *Dicționar latin-român*, Editura Științifică, București, 1966;

- Iliescu, Maria; Roman, Alexandru. *Dicționar român-german/german-român*, Editura Științifică, București, 1972;
- ***. *Limba și literatura română/manuale*, Editura Didactică și Pedagogică, București (cronologic): **1978** (Emil Leahu); **1980** (Nicolae Manolescu); **1989** (Mircea Angelescu); **1991** (Maria Pavnotescu);
- Lupescu, Virgil. *Manual de antichități publice romane*, Ediția a III-a, Editura Viața Românească S.A., Librăria Alcalay, București, 1920;
- Macrea, Dimitrie (coordonator). *Dicționarul limbii române moderne*, Editura Academiei, București, 1968;
- Mihălcescu, Ioan. *Catehismul ortodox*, Tipografia Mănăstirii Cernica, Ilfov, 1924;
- Mureșan, Camil (coordonator). *Istoria universală modernă și contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 1995;
- Panovf, Irina. *Dicționar român-englez/englez-român*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983;
- Plămădeală, Antonie (coordonator). *Biserica Ortodoxă Română. Monografie-album*, Ediția Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987;
- Șăineanu, Constantin. *Dicționar francez-român*, Ediție școlară, revăzută și îmbunătățită, Editura Scrisul Românesc S.A., Craiova, f.a.;
- Xenopol, Alexandru. *Les principes fondamentaux de l'histoire*, Paris, 1899.

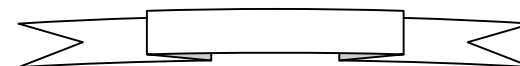

REZUMAT

Volumul *Colecție de cuvinte* probează strădaniile profesoarei Livia Popa (1936-2001), aflată aproape trei decenii (1962-1989) în cancelaria Liceului/Colegiului *Zinca Golescu* Pitești, pentru aprofundarea cunoașterii *Limbii române*. Noua sa *pledoarie*, tipărită postum (2021), susține diversificarea preocupărilor consacrate, special, studierii obiectelor umaniste (*artă, istorie, literatură, religie*). Conținutul explică peste 1 700 de termeni, grupați, alfabetic, preponderent în: *A (190); B (138); C (200); M (107); P (160); S (125)*. Distinct, **vocabularul** precizează faptul că, majoritatea acestora provin, *tradiționalist*, din latină, greacă, slavă, italiană, franceză. Totodată, **addenda** oferă informații referitoare la: simboluri milenare; pseudonime folosite didactic; familii celebre; fișiere catalogate; olografe probatorii. Spre final, este consemnată *bibliografia* documentară, iar 525 de nume sunt amintite în indicele persoanelor. (*Mihaela-Corina Fulgeanu Matei*).

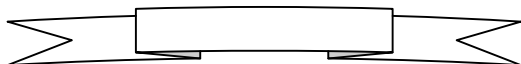
SUMMARY

The volume *Collection of words* proves the efforts of teacher Livia Popa (1936-2001), who was in the *chancellery* of *Zinca Golescu* Pitești High School/College for almost three decades (1962-1989), in order to deepen her knowledge of the *Romanian language*. His new *plea*, printed posthumously (2021), supports the diversification of concerns devoted, especially, to the study of humanistic objects (art, history, literature, religion). The content explains over 1,700 terms, grouped, alphabetically, mostly in: *A (190); B (138); C (200); M (107); P (160); S (125)*. Distinctly, the **vocabulary** states that most of them come, *traditionally*, from Latin, Greek, Slavic, Italian, French. At the same time, the **addendum** provides information on: millennial symbols; pseudonyms used didactically; famous families; cataloged files; probative holographs. Towards the end, the documentary *bibliography* is recorded, and 525 names are mentioned in the index of persons. (*Adrian Mestecăneanu*).

RÉSUMÉ

Le volume *Recueil de mots* prouve les efforts de l'enseignante Livia Popa (1936-2001), qui a été à la *chancellerie* du lycée/collège *Zinca Golescu* Pitești pendant près de trois décennies (1962-1989), afin d'approfondir sa connaissance de la *Langue roumaine*. Son nouveau *plaidoyer*, imprimé à titre posthume (2021), soutient la diversification des préoccupations consacrées, notamment, à l'étude des objets humanistes (*art, histoire, littérature, religion*). Le contenu explique plus de 1 700 termes, regroupés, par ordre alphabétique, principalement en: *A (190); B (138); C (200); M (107); P (160); S (125)*. De manière distincte, le *vocabulaire* indique que la plupart d'entre eux viennent, traditionnellement, du latin, du grec, du slave, de l'italien, du français. En même temps, *l'addendum* fournit des informations sur: les symboles du millénaire; pseudonymes utilisés de manière didactique; familles célèbres; fichiers catalogués; holographes probants. Vers la fin, la *bibliographie* documentaire est enregistrée, et 525 noms sont mentionnés dans l'index des personnes. (*Andreea Voinescu*).

INDICE PE PERSOANE

(Numele citate de peste zece ori sunt consemnate prin *passim*)

A

Abramovici, Șolem Iacob – 245
 Abubacer/gânditor – 244
 Adenauer, Konrad – 238
 Adonai/divinitate – 139
 Afrodita/zeiță – 239
 Ahemenizi/dinastie – 181
 Al Așari/teolog – 119
 Alcalay/eponimie – 262
 Alecsandri, Vasile – 246
 Alexandrescu, Grigore – 246
 Alexandru cel Bun – 242
 Alexandru cel Mare/Macedon – 76, 86, 242
 Alexandru, Ioan – 246
 Alexe, Renata – 2, 11, 240
 Alfeu/personaj – 237
 Allah/divinitate – 113
 Almaș, Dumitru – 11
 Al Tahib – 245
 Amitia/Amabea/personaj – 243
 Ana/regină/personaj – 242, 243
 Ana de Austria – 243
 Ancus Marcius – 233
 Andrei/apostol – 237
 Angelescu, Mircea – 262
 Anjou/dinastie – 22

Anna Eleonora/personaj – 242
 Antonescu, Ioan/Ion – 242
 Antonia/personaj – 242
 Apollo/zeu – 239
 Arango, Dorotea – 244
 Ares/zeu – 239
 Arghezi, Tudor – 245, 246
 Artemis/zeiță – 233, 239
 Artemisa/personaj – 243
 Asclepios/zeu – 239
 Asofiev, Boris – 244
 Atatürk, Kemal – 176
 Atena/zeiță – *passim*
 Atlas/mitologie – 31, 103
 Atropos/zeiță – 229
 Auge, Claude – 261
 Averroes/gânditor – 244
 Avicenna/gânditor – 244

B

Bacchus/zeu – 35, 239
 Bach, Alexandru von – 257
 Baconski, Anatol E. – 246
 Bacovia, George – 244, 246
 Baden Powel, Robert – 61
 Barbara/personaj – 242
 Barbilian, Dan – 244, 246
 Barbu, Ion – 244
 Bart, Jean – 244
 Basarab/dinastie – 38
 Basarab I – 38, 242
 Basarab, Matei – 243
 Basarab, Neagoe – 243
 Basarab, Nicolae Alexandru – 243

Bascio, Matteo da – 55
 Bălașa/personaj – 242
 Bech, Joseph – 238
 Beha Allah – 40
 Belizarie/personaj – 242
 Benedict de Nursia – 41, 240
 Bernardone, Giovanni – 244
 Beyen, Johann Willem – 238
 Beyle, Henri – 245
 Blaga, Lucian – 246
 Blandiana, Ana – 244, 246
 Bogza, Geo – 247
 Bogza, Nicolae – 245
 Bolland, Jan Van – 45
 Bonaparte, Napoleon – 35, 229
 Botez, Eugeniu P. – 244
 Botta, Emil – 247
 Boycott, Charles Cunningham – 45
 Brahma/zeu – 47
 Breazu, Angela – 240
 Brătianu, Ion I.C. – 243
 Brâncoveanu, Constantin – 47, 242
 Brückner, Ed. – 230
 Buburuzan, Silviu – 10
 Buddha/divinitate – 48, 205, 244
 Bush, George – 242

C

Caesar, Caius Iulius/Cezar – 33, 229
 Calvin, Jean – 44, 52
 Caliori, Paolo – 245
 Caliope/muză – 235
 Cantacuzino, Constantin – 242
 Cantemir, Dimitrie – 247

Caragiale, Ion Luca – 231, 247
 Carol I/rege – 231, 242
 Carol II/rege – 47, 231, 242
 Caterina de Medicis – 242
 Catilina, Lucius Sergius – 57
 Călinescu, George – 247, 261
 Ceaușescu, Nicolae – 243
 Champollion, Jean François – 104
 Charles/personaj – 242
 Chevalier, Sulpice Guillaume – 245
 Chiajna/personaj – 243
 Chioreanu, Aurora – 261
 Chiril/învățat – 62
 Christos/Hristos – 70, 71
 Cicero, Marcus Tullius – 57, 62 (eponimie)
 Ciobanu, Elena – 261
 Ciopraga, Constantin – 11
 Ciprian, Gheorghe/George – 247
 Clara de Doboka – 243
 Claudius/împărat – 242
 Clemens, Samuel Laugheron – 245
 Clio/muză – 235
 Clotho/zeiță – 228
 Clotilda/personaj – 242
 Clovis/rege – 242
 Coeus/titan – 323
 Columb, Cristofor – 163
 Coman, Otilia Valeria – 244, 246
 Confucius/gânditor – 68, 244
 Constantin cel Mare – 66, 71
 Constantin, Paul – 261
 Constantin, Șerban – 242
 Constantinescu, Floarea/Cici – 6, 240
 Constantinescu, Grigore – 11
 Constantinescu, Petre – 245
 Constantius, Chlorus/tetrarh – 231

Copernic, Nicolas – 103
 Coșbuc, George – 247
 Crassus/triumvir – 229
 Creangă, Ion – 231, 247
 Crios/titan – 232
 Cristocea, Spiridon – 10
 Cromwell, Oliver – 68, 126
 Cronos/titan – 232
 Cung Fu/gânditor – 244
 Curie, Pierre – 243
 Cuza, Alexandru Ioan – 242

D

Damaschinul, Ioan – 146
 Davila, Carol – 242
 Demostene/învățat – 93
 Diana/zeița/personaj – 239, 242
 Diana Augusta/zeitate – 112
 Dinu, Ion M. – 10
 Diocletian/împărat – 202, 231
 Dionysos/zeu – 66, 133, 204, 239
 Dobrescu, Nicolae – 11, 261
 Dobrogeanu Gherea, Constantin – 247
 Doinaș, Ștefan Augustin – 247
 Dragoș Vodă – 75
 Drăgușin, Marin – 10
 Ducos, Roger – 229
 Duchamp, Guston – 244
 Dumitrescu, Demetru – 245
 Dumitrescu, Geo – 247
 Dumitru, Elena – 240
 Dumnezeu/divinitate – 78, 139, 201, 236

E

Eftimiu, Victor – 247
 Elen/personaj – 84
 Elena/regină/personaj – 242
 Elena Despina/Milița/personaj – 243
 El Greco – 244
 Elina/personaj – 243
 Elisabeta/regină/personaj – 22, 242
 Eliza/personaj – 243
 Eminescu, Mihai – 4, 230, 231, 247
 Enescu, George – 230
 Erasm din Rotterdam – 244
 Esculap/zeu – 239
 Eudoxia/personaj – 242
 Eugenia din Montijo – 243
 Eurato/muză – 235
 Eusebius, Albrecht Venzel – 245
 Euterpe/muză – 235
 Evdochia din Kiev – 243
 Everac, Paul – 245

F

Ferdinand I/rege – 231, 242
 Ferdinand din Aragon – 242
 Filimon, Nicolae – 247
 Filip/apostol – 237
 Filip II/rege – 93, 242
 Flavius Arcadius – 242
 Florescu, Lucia – 240
 Florescu, Radu – 261
 Focșa, Ion – 10
 Francesco d' Assisi – 240, 244
 Francisco/militant – 244

Françoise de Maintenon – 243
 Frânculescu, Mircea – 11
 Fulgeanu, Aurelia/Aretia – 1, 5, 10, 11, 240, 284
 Fulgeanu, Constantin – 11
 Fulgeanu Matei, Mihaela Corina – 2, 11, 263

G

Galaction, Gala – 244
 Galerius Valens/tetrarh – 231
 Gasperi, Alcide de – 238
 Gavarni, Paul – 245
 Gensfleisch, Johannis – 244
 Gerard/sfânt – 123
 Gerhards, Gerhard – 244
 Glebov, Igor – 244
 Goga, Octavian – 247
 Golescu, Ana - 242
 Golescu, Constantin/Dinicu – 9, 242
 Golescu, Mihai – 10
 Golescu, Zinca – 4, 6, 7, 242, 263-265, coperta IV
 Goya/pictor – 244
 Greco/pictor – 244
 Grimal, Pierre – 261
 Grigore Teologul/mare ierarh – 229
 Grigorescu, Nicolae – 230
 Grünwald, Mattias – 245
 Gutemberg, Johann – 244
 Guțu, Gheorghe – 261

H

Hallstein, Walter – 238
 Ham/legendar – 229

Hasdeu, Bogdan Petriceicu – 247
 Hedriga/personaj – 243
 Hefaistos/zeu – 62, 239
 Heliade Rădulescu, Ion – 247
 Henric II – 242
 Henric VIII – 22
 Hera/zeiță – 239
 Hercules/mitologie – 103
 Hercules Invictus/zeitate – 112
 Hespera/mitologie – 103
 Hestia/zeiță – 239
 Homer/legendar – 4, 88, 105, 188
 Hus, Jan – 106
 Hyperion/titan – 232

I

Iacob/sfânt – 107, 237
 Iacob I/rege – 38
 Iacob al lui Alfeu/apostol – 237
 Iafet/legendar – 229
 Iagiello, Wladislav – 243
 Iancu, Gheorghe – 244
 Ianus/zeu – 239
 Iapet/titan – 232
 Ibn Roșd/gânditor – 244
 Ibn Sina/gânditor – 244
 Ibn Tufail/gânditor – 244
 Ibrăileanu, Garabet – 247
 Ieronim/cărturar – 221
 Ignațiu de Loyola – 108, 240
 Iisus Hristos/Cristos – *passim*
 Iliescu, Maria – 262
 Ioan Albert – 244

Ioan/apostol/evangelist/sfânt – 89, 112, 144, 231, 237, 240, 252
 Ioan Botezătorul/sfânt – 44
 Ioan Fără de Țară/rege – 129, 256
 Ioan Gură de Aur/mare ierarh/sfânt – 70, 229
 Ioniță, Marin – 10
 Iordache, Nicolae – 245
 Iorga, Nicolae – 212
 Iosephina/personaj – 243
 Iovanaki, Ion – 244
 Isabela de Castilia – 242
 Iuda Iscarioteanul/apostol – 237
 Iunona/zeiță – 239
 Iupiter/zeu – 239
 Iustinianos/împărat – 144, 243
 Ivasiuc, Alexandru – 247

J

Jacquelin/personaj – 243
 Jagiellon/dinastie – 117
 Jeanneret, Charles Edouard – 242
 Jebeleanu, Eugen – 247

K

Kant, Emmanuel – 119
 Kennedy, John Fitzgerald – 243
 Kirițescu, Alexandru – 247
 Kremer, Gerhard – 244

L

Labiș, Nicolae – 6, 247, coperta IV

Lachesis/zeiță – 228
 Lao Tzi/gânditor – 73
 Lazăr/sfânt – 122
 Leahu, Emil – 262
 Le Corbusier – 245
 Lenin, Vladimir Ilici – 46
 Lepidus/triumvir – 229
 Levi Tadeul/apostol – 237
 Leurdeanu, Stroe – 243
 Liber/zeitate – 112
 Libera/zeitate – 112
 Lică/Vulpești, Ion – 10
 Lovinescu, Eugen – 247
 Lovinescu, Horia – 247
 Loyola, Ighațiu de – 108, 240
 Luca/evanghelist – 89, 144, 231, 252
 Luchia/personaj – 243
 Lucientes, Francisco Jose – 244
 Ludovic XIII – 127, 243
 Ludovic XIV – 243
 Ludovic XVI – 243
 Luther, Martin – 43, 11, 127
 Lupescu, Elena – 242
 Lupescu, Virgil – 11, 262

M

Machault/teoretician – 29
 Macedonski, Alexandru – 247
 Machiavelli, Nicolo – 128
 Macrea, Dimitrie – 262
 Maecenas/Mecena, Caius Cilnius - 132
 Mahdi/divinitate – 134
 Mahomed/profet – 85, 101, 102, 113, 197
 Maiorescu, Titu – 247

Manolescu, Nicolae – 262
 Maitreya/divinitate – 134
 Mansholt, Sicco Leendert – 238
 Manuel I/rege – 130
 Marc Antoniu/triumvir – 229
 Marcu/evanghelist – 89, 144, 231, 252
 Marcus Aurelius – 130
 Marghita/personaj – 242
 Maria/Maica Domnului – 153, 243
 Maria/regină/personaj – 242, 243
 Maria/sfântă – 240
 Maria, Antoaneta – 243
 Maria de Mangop – 243
 Maria Louise de Austria – 243
 Maria/Rica/personaj – 242
 Maria Tereza de Austria – 243
 Marica/personaj – 242
 Marinescu, Ioana/Jeni – 240
 Marte/zeu – 239
 Matei/apostol/evanghelist – 89, 144, 231, 237, 252
 Matei, Mihaela Iuliana – 2
 Matteo de Bascio – 55, 240
 Mathis, Nithard Gethart – 245
 Mausol/rege – 132, 243
 Maximian/tetrah – 231
 Măriuța/personaj – 243
 Meeselina Valeria/personaj – 242
 Meidji/dinastie – 181
 Melpomene/muză – 236
 Men Tzi/gânditor – 245
 Mencius/gânditor – 245
 Mercur/zeu – 239
 Mercator, Gerhardus – 244
 Merici, Angela – 240
 Merovingieni/dinastie – 129
 Mesia/divinitate – 134

Mestecăneanu, Adrian – 2, 264
 Mihai I/rege – 231
 Mihai Viteazul – 243
 Mihalache, Ion – coperta IV
 Mihălcescu, Ioan – 261, 262
 Minerva/zeiță/eponimie – 239, 261
 Mircea cel Bătrân – 102
 Mircea Ciobanul/voievod – 243
 Mnemosyne/titanidă – 232
 Moise/profet/patriarh – 139, 155, 157, 203, 236
 Monnet, Jean – 238
 Montesquieu, Charles de – 75
 Morus, Thomas – 213
 Movilă, Alexandru – 242
 Mureșan, Camil – 262
 Mușatescu, Tudor – 247

N

Nabucodonosor/rege – 243
 Napoleon I/împărat – 46, 187, 243
 Napoleon III/împărat – 46, 141, 243
 Neagu, Fănuș – 247
 Negru Vodă – 75
 Neptun/zeu – 239
 Netzler, Josef – 244
 Nicolae V/papă – 260
 Nicolae, Maria – 240
 Numa Pompilius/rege – 233

O

Oceanul/titan – 232
 Octavianus Augustus – 32, 190, 229

Odin/zeu – 222
 Odobescu, Alexandru – 247
 Olbracht, Jan – 244
 Olimpia/personaj – 242
 Onofrei, Margareta – 10
 Oprescu, Emil – 10

P

Panaiteanu, Petre – 11
 Panovf, Irina – 262
 Papadat Bengescu, Hortensia – 247
 Parhon, Constantin – coperta IV
 Paraschivescu, Miron Radu – 247
 Patañjali/yoghin – 225
 Paul II/papă – 260
 Paul III/mare pontif – 110
 Pavnotescu, Maria – 11, 262
 Păunescu, Adrian – 247
 Penck, Albrecht – 230
 Perticari, Ioan – 243
 Petre, Cristina – coperta IV
 Petre, Gheorghe – coperta IV
 Petrescu, Camil – 248
 Petrescu, Cecilia/Cici – 240
 Petru/Petre/apostol/sfânt – 25, 153, 179
 Petru Aron/voievod – 102
 Philippe de Vitry – 29
 Philippide, Alexandru – 248
 Phoebe/titanidă – 232
 Pillat, Ion – 243
 Pișculescu, Grigore – 244
 Pius IX/papă – 260
 Plantagenet/dinastie – 22
 Plămădeală, Antonie – 262

Polimnia/muză – 236
 Pompeius/triumvir – 229
 Popa, Dan Gabriel – 2, 7
 Popa, Livia – *passim*
 Popa, Petre – 3, 11, 12, 284
 Popa, Victor Ion – 248
 Popescu, Dumitru Radu – 248
 Popescu, Silvia – 10
 Popescu, Vasilica – 241
 Poseidon/zeu – 239
 Preda, Marin – 248

R

Racoviță, Alexandru – 242
 Radu Leon/voievod – 243
 Rashid Al Din – 245
 Rădulescu, Gheorghe – 261
 Rădulescu, Marin – 11
 Rebreanu, Liviu – 4, 248
 Rey, Jean – 238
 Rhea/titanidă – 232
 Ringola/personaj – 242
 Rodriguez de Silva, Diego – 245
 Roman, Alexandru – 262
 Romanov/dinastie – 208
 Romulus/rege – 233
 Roosevelt, Franklin Delano – 242
 Rosenstock, Samuel – 245
 Rotaru, Dan – 4
 Rotaru, George – 10
 Rotăreasa, Viorica – 241
 Rousseau, Jean Jacques – 75
 Roxalana/personaj – 243

Roxana/personaj – 242
 Ruxandra/personaj – 242

S

Sabina/personaj – 242
 Sadoveanu, Mihail – 248
 Sakia Muni – 48, 244
 Sasanizi/dinastie – 181
 Săvulescu, Dumitru – 11
 Sânziana/eponimie – 4, 6, 182
 Scolari, Filippo de – 245
 Scurtu, Ioan – 11
 Sem/legendar – 229
 Semiramida/personaj – 243
 Serafim, Mendele Mocher – 245
 Servius Tullius/rege – 234
 Sfântul Duh – 179, 211, 228
 Siddhartha Gautama – 244
 Sieyes, Emmanuel Joseph – 229
 Simon Cananeul/apostol – 237
 Simon Petru/apostol – 237
 Sklodowska, Maria – 243
 Slavici, Ioan – 231
 Soliman Magnificul – 243
 Sorbul, Mihail – 248
 Sorescu, Marin – 248
 Spaak, Paul Henri – 238
 Spano, Pippo – 245
 Spinelli, Altiero – 238
 Stanca/personaj – 243
 Stancu, Elena/Lenuța – 241
 Stancu, Zaharia – 248
 Stănescu, Nichita – 248
 Stendhal/scriitor – 245

Stoenescu, Augustin – 6
 Stoica, Marian – 10
 Streinu, Vladimir – 245
 Sturdza, Dimitrie – 242

Ș

Șamși Adad V – 243
 Șăineanu, Constantin – 262
 Șerbănoiu, Margareta/Margo – 241
 Ștefan cel Mare – 243
 Ștefănescu, Mircea – 248
 Ștefănescu Delavrancea, Barbu – 248
 Șuțu, Alexandru – 67

T

Tamerlan/comandant – 245
 Tarquinius Priscus/rege – 233
 Tarquinius Superbus/rege – 234
 Temis/zeitate – 103
 Terpsihora/muză – 236
 Tethys/titanidă – 232
 Thalia/muză – 236
 Theia/titanidă – 232
 Themis/titanidă – 232
 Theodora/personaj – 243
 Theodorescu, Ion N. – 245, 246
 Theotocopuli, Domenico – 244
 Timur Lenk/comandant – 245
 Toană, Gabriela – 241
 Toma/apostol – 237
 Toma d' Aquino/teolog – 143
 Tomașescu, Aurelia – 241

Traian/eponimie – coperta IV
 Trandafir/personaj – 5
 Trivale/pseudonim – 244
 Tudoran, Radu – 245
 Tudosca/personaj – 243
 Tudosoiu, Dumitru – 10
 Tulus Hostilius/rege – 233
 Twain, Mark – 245
 Tzara, Tristan – 245

U

Urania/muză – 236
 Urmuz/scriitor – 245

V

Vartolomeu/apostol – 237
 Vasile cel Mare/mare ierarh – 38, 229
 Vasile Lupu/voievod – 243
 Vasiliu, George – 244, 246
 Văcărescu, Barbu – 242
 Velasques/pictor – 245
 Venus/zeiță – 20, 239
 Vergilius, Publius Maro – 88
 Veronese/pictor – 245
 Vesta/zeiță – 218, 239
 Vianu, Tudor – 248
 Villa, Pancheo – 244
 Villon, Jacques – 244
 Vinea, Ion – 244
 Vishnu/divinitate – 134
 Vișa/personaj – 243
 Vladimirescu, Tudor – 15, 152

Voltaire/gânditor – 75, 245
Vulcanus/zeu – 239

W

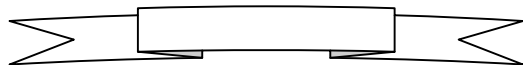
Wallenstein/comandant – 245
Werner, Pierre – 238
Wilhelm III/de Orania – 243
Wodan/zeu – 222

X

Xenophon/învățat – 224
Xenopol, Alexandru – 262

Z

Zamfirescu, Duiliu – 248
Zamfirescu, George Mihail – 248
Zenon/din Citium – 192
Zeus/divinitate – 103, 233, 239
Zilieru, Horia – 244
Zinca/personaj – 242
Zoe/personaj – 242
Zwingli, Ulrich – 43

CUPRINS

LIVIA POPA. COLECȚIE DE CUVINTE
VOCABULAR

- Cuvânt înainte. Aurelia Fulgeanu 5
- Motivarea acestui demers. Petre Popa 7
- Literele A-C 13
- Literele D-K 73
- Literele L-R 121
- Literele S-Z 180
- Addenda 228
 - Simbolică existențialistă milenar 228
 - Cupluri familiale celebre istoriografic 242
 - Pseudonime folosite didacticist 244
 - Catalog literar 246
 - Eșantioane olografe 249
- Bibliografie specială 261
- Rezumate 263
- Indice de persoane 266

